

**R. P. Francisci De Oviedo Madritani, Societatis Iesu,
Theologiæ Professoris, Cursus Philosophicus**

Oviedo, Francisco de

Lvgdvni, M.DC.LI.

Svmmvlæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95503](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95503)

INTRODVCTIO AD LOGICAM: SEV BREVIS SVMMVLARVM SVMMA. PROOEMIVM.

VITIA valde & omnino necessaria esse ea, quæ in Summulis traduntur, nemo ibit inficias; dependet enim tota arguendi forma, & usus Syllogisticae structuræ, ex præceptis quæ in hac Introductione ad Dialecticam traduntur. Verumtamen in his omnibus explicationem potius adhibendam, quæm disputationem instituendam esse censeo: pleraque enim sunt omnino certa, fixisque regulis definita: quæ vix fallacibus argumentis possunt attrahari, tantum abest ut efficacibus rationibus concuti possint. Huiusmodi sunt præcepta, quæ traduntur circa Definitionem, & Divisionem, & circa modos argumentandi, ex definitione, & divisione utriusque; eiusmodi sunt etiam præcepta tradenda circa Oppositionem, Conuersionem, & Äquipollentiam propositionum; neque minus fixa sunt præcepta circa dispositionem terminorum in Syllogismo, & circa huius reductiōnem per Ostensionem, & per Impossibile, & vix una, vel altera quæstio alicuius momenti longâ disputatione digna reperitur. Ob hanc rationem omnia attin- gam quæ hic alij tractant, illaque quæ potuero claritate explicabo, ab illisque me breuissimè expediam; sunt enim omnia non omittenda, & vix unum latè disputandum.

CONTROVERSIA PRIMA.

De Natura & proprietatibus terminorum.

PVNCTVM PRIMVM.

Quid sit terminus.

FIXVM non est, quenam sint comprehenden- da singularia sub ratione communi, quam in- tendimus definire: quidam enim affirmant copulam & omnes dictiones in proposicio- ne positas, etiam voces significationis expertes terminos esse dicendas. Alij voces nihil significantes à ter- minorum ratione excludunt, & reliquas omnes admit- tunt: alij copulam & terminum dici nolunt: alique tan- tum subiectum, & prædicatum rationem termini parti- cipare contendunt. Secundum hos diuersos dicendi modos in diuersis auctores distrahuntur sententias circa termini definitionem, & illam quilibet architectatur, quæ restè quadret vocibus illis, quas ratione termini gaudere defendit. Ego in hac re nihil inuenio, quod questionem de nomine transiliat, neque principia repe- riorio apud auctores, quibus aliquid certò possit definiri, qui enim afferunt dictiones omnes terminos dicí, id suadent, quia nomen *terminus* apud Dialecticos idem sonat quod apud Grammaticos dictio, & quia notitia omnium elementorum cuiusque facultatis, & instrumentorum, quibus ipsa virtus terminorum notitiam appellamus. Illi verò, qui affirmant tantum subiectum, & prædicatum terminos esse dicenda, id sibi persuadent, quia terminus

Franc. de Oviedo, Philosoph. Tom. I.

A rei

rei est id, quo res terminatur, quod est idem ac extremum rei, copula autem non dicitur extremum, sed extremonum conexio.

2. Vtiusque sententia ratio potuit inducere significacionem huius vocis terminus secundam quamlibet ex praedictis acceptiōibus; secundum quam verò sit accipienda non possum ex auctoribus colligere, & qualiter enim auctoritas pondere omnium ferè sententias intuer. Ob hanc rationem ex Aristotele mihi defensionem termini desumam, ex qua inferam secundum quam acceptiōem hēc vox terminus sit accipienda, terminique propriam essentiam explicabo. Philosophus i. lib. priorum cap. i. terminum ita definit: terminus vox in quem resolutur propositione, ut praedictum, & de quo praedictus, apposito vel separato esse vel non esse, quibus verbis non solum termini definitionem tradidit, verum etiam illam explicuit. Definitus termini his clauditur, in qua resolutus propositione. Pro cuius explicacione perpendendum est, in illa quodlibet totum resolutum, ex quibus componitur: sicut homo compositus ex corpore, & anima, in corpus, & animam resolutum, eum definit esse; & dominus ex calce, lateribus, & lignis constructa in hac tanquam in prima elementa resolutum, cum illius deperdatur constructio. Id ergo ex Aristotele terminus erit propositionis, ex quo componitur propositione, & cum illa, quibus componitur, ipsius partes sint, partes propositionis erunt illius termini, idemque erit propositionis pars, & terminus propositionis.

3. Ex hoc infero copulam est terminum non esse, quia copula non est pars propositionis, sed nexus parium, sicuti unio materiae, & forme non dicitur pars Tootis naturalis, sed partium nexus. Id faciet explicatio definitionis ab ipso Aristotele tradita per illa verba, ut praedictum, & de quo praedictatur, quibus exemplum adduxit termini, quem definitur in subiecto, & praedicato, id enim de quo aliquid praedicitur, aut dicitur, propositionis est subiectum; & id, quod de alio dicitur, praedictum appellatur. Per ultima verba apposito vel separato esse, vel non esse, significavit Aristoteles propositionem, cuius subiectum, & praedictum termini dicuntur, posse esse affirmatiuum, in qua apponitur esse rei, quia affirmatur, & separatur non esse eiusdem; vel negatiuum in qua apponitur non esse rei, quia negatur, & separatur eiusdem esse.

4. Infero similiter voces nihil significantes posse esse terminos, quia possunt esse partes propositionis, illiusque subiectum, & praedictum, in qua propositione resolutur, ut patet in hac propositione: Blitiri est vox, quae est vera propositione constans duplice extremo, quorum unum Blitiri est subiectum, & alterum vox est praedictum, & vtrumque extremum propositionis, illiusque pars, ac proinde terminus. Nec refert Blitiri in hac propositione materialiter summi, & nihil extra se significare, quia id, quod materialiter sumitur pro se ipso, potest sic materialiter sumptum, termini denominationem subire; & terminus non constituitur formaliter talis per hoc, quod est significare, sed per hoc quod est esse partem propositionis, seu id in qua propositione resolutur. Addo Blitiri, & qualibet aliam vocem ex se nihil significante appositam in propositione aliis vocibus cum quibus propositionem constitutam, significacione non carere, sed quasi reflexè se ipsam significare, sicuti cognitio, que se ipsam representant, etiam nullum aliud habeat obiectum, non diceretur nihil representare, sed se ipsam exprimere, & tanquam obiectum respicere.

5. Quod autem Blitiri in predicta propositione positum se ipsum reflexè significet eadem proprietate, quia vox homo in quacumque propositione posita significat animal rationale, sic prob. Eatenus voces significant res, quatenus substituantur loco conceptum, qui naturaliter eadem res representant. Sed hæc vocalis propositione Blitiri est vox, substituitur loco conceptus, seu iudicij interni: ergo hæc vox Blitiri substituitur in predicta propositione vocali, loco conceptus mentalis, quo ex vi iudicij interni illam cognoscere, tanquam subiectum propositionis: ergo se ipsam significat medio conceptu interno illam representante, loco cuius substituitur. Confirmatur: ideo in hac propositione vocali homo currit, vox homo significat animal rationale, quia substituitur loco conceptus inclusi in iudicio interno representans animal rationale. Sed in hac propositione vocali Blitiri est vox, Blitiri substituitur loco conceptus interni inclusi in iudicio interno re-

presentantis ipsam vocem: ergo eadem ratione, quia vox homo in illa propositione significat animal rationale, vox Blitiri in propositione ista significat se ipsum.

Neque ex hoc inferitur eadem vocem Blitiri extra propositionem se ipsum significare, quia quoties quis profert vocem, cui homines significatum non dedere, non intendit illam substituere loco conceptus, ex vi cuius illam cognoscit: quando verò illam profert in hac propositione Blitiri est vox, aut in alia simili, intendit voces substituere loco iudicij interni, in quibus vox Blitiri respondet parti iudicij representanti ipsam vocem, si iudicium diuīsibile est, vel toti iudicio quatenus talem vocem representat.

Reliquæ partes propositionis, demptâ copulâ est, vel sunt termini, vel affectiones terminorum, quæ se habent ex parte subiecti, aut praedicti; relativa enim per modum unius se habent cum illo, quod referunt, sicuti in hac propositione Petrus qui loquitur est doctus, relatum qui se habet per modum unius cum Petro, & subiectum propositionis efficit, est enim idem dicere Petrus qui loquitur, ac dicere Petrus loquens; & sicut in hac propositione Petrus loquens est doctus, illud loquens simul cum subiectu Petrus constituit unum subiectum, sicut in hac propositione Petrus qui loquitur est doctus, illud qui loquitur simul cum nomine Petrus unum subiectum efficit. Casus obliqui semper se tenent ex parte subiecti, aut ex parte praedicti, sicuti in hac propositione Rex Hispanie videt; illud Hispanie se tenet ex parte subiecti Rex, est enim idem dicere Rex Hispanie, ac Rex Hispanus: & in hac propositione ego video Petrum, quæ in hanc resolutur ego sum videns Petrum, illud Petrum simul cum videns constituit unum praedictatum, quia in illa propositione non quæcumque visio mili conuenire dicitur, sed visio terminata ad Petrum, que explicatur per illud obliquum Petrum. Adverbia affectiones sunt praedicatorum, cum enim dicimus Petrus currit velociter, illud velociter significat modum cursus, qui Petro conuenire dicitur, idem enim est dicere currit velociter, ac dicere Petrus currit cursu veloci. Coniunctiones aliquando coniungunt partes subiecti & praedicti, & tunc se habent ex parte illius extremi tanquam unio annexens illius partes illudque consituentis, sicuti in hac propositione Petrus & Joannes sunt duo, in qua coniunctum hoc Petrus & Joannes indiuisibiliter sumptum constituit unum subiectum: aliquando coniungunt propositiones, & tunc neque sunt subiectum, aut praedictum, neque illorum affectiones, ut cum dicimus Petrus loquitur, & Joannes ambulat, coniunctio &, neque pertinet ad subiectum, neque ad praedictum prioris, aut posterioris propositionis. Propositiones se habent ex parte casus obliqui quem regunt, sicuti in hac propositione Petrus est amans a Deo, praefatio a, se tenet ex parte obliqui Deo, non tamen sunt affectiones rei significatae, neque per se aliquid significant, & impropter vel nullo modo ad subiectum, vel praedictum pertinent. Participia sicuti alia quæcumque nomina subiectum, aut praedictum dicuntur, dicimus enim Petrus est amans, in qua propositione participium amans praedicationem habet. Pronomina loco nominum subiectuntur, eadēque ratione ac ipsa nomina subiecti, aut praedicti vices gerunt. Interiectiones propositionis partes non sunt neque ad aliquid affirmandum, vel negandum deseruunt, & ita rationem termini habere nequeunt.

Demum affirmo non incepit ab aliquibus terminum definiri extremum propositionis, quia terminus idem sonat, ac extremum, & quia terminus convertitur cum subiecto, & praedicto; & omne subiectum, & praedictum, nihil ab illo distinctum, aut non se habens per modum unius cum ipso, rationem termini habet. Neque ad rem est purilis obiectio, que adduci solet, videlicet in hac propositione homo animal est, copulam esse ultimum propositionis, ac proinde illius extremum, & consequenter terminum eiusdem; quia illud extremum non intelligendum est positione locali, in propositione enim mentali non est positio localis cum ordine prioris, & posterioris, sed officio, quia ratione animal est extremum huius propositionis homo animal est, quæ eundem sensum reddit ac ista: homo est animal.

Obiectus primus: non recte definiri terminum per propositionem, quia definitur ignotum per ignotius; ignotior enim est propositione, quam terminus. Relpondeo, ad definitionem

Punct. II. Divisiones terminorum.

3

definitionem termini, huiusque notitiam quidditatem non requiri notitiam quidditatem propositionis, sed confusam sufficere, que facilis potest accipi, quam notitia termini quidditatem, sufficiens enim potest quis terminum quidditatem cognoscere, si sciat propositionem esse orationem, qua dicta possumus proferentes respondere, verum dicis, aut falsum dicens. Ex quo respondeo non definiri terminum per aliquid ignotum, quia notior est propositione cognitione confusa, quam terminus cognitione quidditatem, licet ignotior sit propositione cognitione quidditatem, quam terminus; quod nihil refert, quia terminus non definitur per propositionem quidditatem, sed tantum confusa cognoscendam.

10 Vltimò ad cognoscendum prædicatum cuiusvis propositionis, quasdam dici propositiones de tertio adiacente, in quibus prædicatum extra copulam exprimitur, sicuti in hac propositione *Petrus est albus*, in qua *albus* est illius prædicatum, alias dici de secundo adiacente, in quibus prædicatum intra copulam continetur ratione Participij inclusi, sicut in hac propositione *Petrus est*, in qua prædicatum est Participij inclusum in copula, idem enim est dicere *Petrus est*, ac dicere *Petrus est ens*, & idem sonat *Petrus currit*, ac *Petrus est curans*.

11 Obiectus secundò: Definitio termini assignata conuenit propositioni, ergo non est bona cum aliis à definito conueniat. Probatur. Antecedens resolutur hæc propositione *Pet. u. est albus est propositione*, alterum extremum in quod resolutio fiet, erit tota hæc propositione *Petrus est albus*: ergo illi conuenient definitio termini. Respondeo prædicatum resolutio nem tanquam in extremum in hoc complexum *Petrus est albus* non fieri formaliter quatenus est propositione affirmans *Petrus esse albus*, sed quatenus est extremum componens propositionem illam, quæ in illud resolutur. Ita definitio termini potest conuenire propositioni non formaliter, quatenus est propositione, sed quatenus illi accidit esse extremum componens aliam propositionem à se distinctam.

12 Obiectus tertio: Eodem modo resolutur propositione in copulam *est*, ac in subiectum, & prædicatum: ergo copula est haber rationem termini. Antecedens probatur: resoluta hac propositione *Petrus est albus*, *Petrus* non manet subiectum propositionis actu, sed tantum in potentia; idem dicitur de altero extremo. Sed copula est etiam manet in potentia, quia iterum copula adhibita potest dici *Petrus est albus*: ergo eodem modo resolutur propositione in copula ac in extrema. Respondent nonnulli facta resolutione propositionis, extrema, & copulam eodem modo in potentia permanere, & in ipsa fieri resolutionem, non tamen copulam esse terminum, quia non in illam tanquam in partem propositione resolutur, sed tanquam in partium nexum. Terminum autem non esse id, in quo quomodocumque propositione resolutur, sed in quod resolutur propositione tanquam in partem, ob idque dixisse Aristotelem, *terminum vero, in quem resolutum propositione ut prædicatum, & de quo prædicatur*. Ceterum Philosophus prædictis verbis, *ut prædicatum, & de quo prædicatur*, non intendit assignare specialia elementa resolutonis, quæ pra. aliis, in quæ fiat resolutio, habeant rationem termini; sed exemplum adducere termini, quem definierat præcedentibus verbis in subiecto & prædicato, que sunt adæquata elementa, in quæ resolutio fit. Respondeo ergo, resoluta hac propositione *Petrus est albus*, conceptus *Petrus* actu non est subiectum, tamen secundum se actu permanere, quia recte conceptus *Petrus* extra propositionem; copulam verò actu non permanere, neque adhuc secundum se, quia conceptus copula nuncquam potest reperi, nisi cum actuali copula exercito actu annexetur extrema, & propositionem constituens. Aptum habes exemplum in resolutione hominis, quæ facta, materia & forma, eti actu non manent partes compositi, tamen manent quod entitatem, vno verò omnino definit esse, nullaque modo manet, & ita recte dicitur hominem resoluti in materiam, & formam, non tamen dici potest resoluti unione.

PUNCTVM SECUNDVM.

Nonnulla divisiones terminorum.

1 Vlgo diuiditur terminus in Mentalem, Vocalem, & Scriptum, iuxta triplicem propositionem mentalem, *Fraue de Oviedo, Philosoph. Tom. I.*

vocalem, & scriptum. Propositione mentalis est interna enunciatio vnius de alio, seu internum iudicium, quo indico hoc esse illud. Vocalis propositione sunt voces, qua substituantur loco mentalis propositionis: & scripta propositione dicitur scriptura qua eandem propositionem mentalem notam facimus. Iuxta hæc terminus vocalis appellabitur extreum vocalis propositionis, & terminus scriptus dicetur extreum propositionis scriptæ, terminusque propositionis mentalis erit extreum propositionis mentalis. Ceterum cum voces & scriptura propriæ non sint enunciations, seu propositiones, sed propositionum substituta, quod adhuc ex se non habent, sed ex libera hominum impositione, illorum extrema propriæ termini non sunt, sed impræi & extrinsecè defuncta nominatione à terminis propositionis mentalis, loco quorum ex libera hominum impositione substituantur.

2 Extrema mentalis propositionis propriæ terminos appellat communis intentio, quod apud me difficultate non vacat, quam iam aperio. Terminus propositionis est subiectum de quo aliquid dicitur, & prædicatum, quod dicitur de alio: sed in propositione mentali, que propriæ est formalis propositione, nihil est quod de alio dicitur; quia in conceptu interno respondente his vocibus *Petrus est animal*, non est una pars, que de alia prædicetur, quia interna propositione partes non habet, sed est simplex qualitas, ut ostendam Controvers. 5. de anima, Punct. 2. & etiam plures partes haberet, una de aliis non prædicetur, cum inter se essent distinctæ, neque ipsa propositione de se ipsa enunciatur, sed tantum est enunciatio obiecti, in quo reperitur subiectum, de quo dicitur prædicatum, & prædicatum, quod de subiecto dicitur. Ergo propositione mentalis secundum se non includit intrinsecè subiectum, & prædicatum, sed ad hæc terminatur: ergo secundum se & intrinsecè non habet terminos. Duplex propositione distinguenda est, *formalis*, quæ propriæ & strictè loquendo tantum est propositione obiectiva, quæ non est propriæ, & rigorosè propositione, sed obiectum propositionis, & constituitur in esse propositionis obiectiva tanquam per formam extrinsecam per propositionem formalem. Ex his propositione obiectiva in se continet subiectum & prædicatum constituta in esse talium per propositionem formalem, & ob hanc rationem existimo in se includere extrema, quæ propriæ termini dicuntur, & terminos includere licet formaliter constitutus in ratione terminorum, sicuti in ratione subiecti, & prædicati per formalem propositionem. Itaque cum ego dico *Petrus est albus*, interna & formalis propositione in se non continet subiectum, & prædicatum, neque terminos, sed obiectiva, quæ dicitur intrinsecè & in se *Petrus* extrinsecè constitutu in ratione subiecti, & in ratione termini per propositionem mentalem & album, seu eundem Petrum quatenus album eodem modo extrinsecè constitutum per cædum formalem propositionem in ratione prædicati.

3 Difficilius explicatu est, an copula non tantum constitutur per propositionem formalem, tanquam per formam, sicuti constituitur subiectum, & prædicatum tenentur se ex parte obiecti, ex parte cuius copula etiam se teneat, sed an formaliter sit ipsa mentalis propositione, vel in illa formaliter includatur. Cenleo ego propositionem ipsam formalem, non esse formam extrinsecam constitutentem copulam se tenentem ex parte obiecti, sed esse ipsam formalem copulam annexentem intentionaliter & extrinsecè in ordine ad nostrum intellectum subiectum, & prædicatum, in quibus tantum reperitur nexus intentionalis, quem habent ratione enunciations, cum physice sint eadem entitas, que secum ipsa nullam unionem habet, sed esse simplex entitas, eadem secum non per identitatem superadditam, sed per se ipsam. Confirmatur eadem doctrina: Propositione formalis est forma constituens obiectum, quod respicit in ratione subiecti, & prædicati: ergo est formalis copula illorum. Probo consequiam: Subiectum formaliter constituitur in ratione subiecti, & prædicatum in ratione prædicati per illud, ex vi cuius annexuntur tanquam duo extrema; sed annexuntur per copulam: ergo constituantur in ratione subiecti, & prædicati per copulam. Sed propositione mentalis est id, per quod annexuntur: Ergo propositione mentalis est illorum formalis copula.

4 Nota insuper propositionem mentalem, vocalem, & scriptam

4. S V M M V L. Controu. I. *De suppositione terminorum.*

scriptam habere idem subiectum, quod respiciunt tantum obiectum, & potest dici propositio mentalis obiectiva in ordine ad propositionem formalem mentalem; & vocalis obiectiva in ordine ad propositionem vocalem; & obiectiva propositio scripta in ordine ad propositionem scriptam, similique modo dici habere terminos constitutos formaliter per propositiones illas, quarum sunt obiecta: Nihilominus tantum posse dici illud obiectum habere proprios terminos in ordine ad propositionem mentalem, quia haec tantum simpliciter est propositio, eademque ratione propositionis terminos constituit, quia ipsa rationem propositionis participat.

4. Forma constitutiva terminum mentalem semper est significativa, quia est cognitionis, quae essentialiter est representatio obiecti, & per se ipsam illud exprimit, sicuti imago proprium obiectum. Forma constitutiva termini vocalis, quia est vox, non semper significativa est, quia cum voices non habeant ex se significare obiectum (idem dicit de scripturis) sed ex libera hominum impositione, eo ipso quod homines impertini non sint significacionem aliquam huic voci, omnino illa carebit. Ob hanc rationem terminus vocalis diuiditur in significatum, & non significatum. De natura signi dicam Controuer. 8. Logica, modo tamen illa attingam, quae praeceps ad rem explicandam sufficiunt. Signum est quod ordinatur ad aliquid representandum potentia cognoscitur. Hoc est duplex, unum formale, quod per se ipsum representat obiectum potentia: aliud instrumentale, quod excitat representationem, seu cognitionem obiecti, quae representatio, seu cognitionis est signum formale. Signum instrumentale de quo modo agimus duplex est, unum naturale, aliud ad placitum. Signum naturale, quod ex natura sua independenter a libera hominum voluntate facit deuenire in cognitionem rei significatae, exemplum vulgo adducitur in fumo, qui nos ducit in cognitionem ignis, & in vestigio animalis, quo ducimur ad cognoscendum animal, a quo fuit impressum. Signum ad placitum est illud, quod supposita hominum conventione, & non ex sua natura nos ducit in cognitionem rei representatae, sicuti haec vox homo nos ducit in cognitionem animalis rationalis, quia placuit hominibus haec voce animal rationale significari, qui eandem ad significandum lignum, vel lapidem potuerunt designare. Verumque signum tam in rebus, quam in vocibus reperitur, signum enim naturale reperitur in suspicio, quod signum est trititia, & in fumo, aut vestigio animalis. Quae vero sunt signa propria, & quae impropria, definitum in Logic. Controuer. 8. Punct. 2. Signum ad placitum reperitur frequenter in vocibus, & in campana sono, qui significat diuina officia esse celebranda, vel lectionem esse legendam.

His signis ad placitum duplex conceptus correspondet, quidam *ultimus*, aliud *non ultimus*. Conceptus non ultimus est cognitionis ipsius signi secundum se nudi sumptus. Conceptus ultimus est conceptus rei significatae per tale signum. Exempli gratia, audio ego Petrum proferentem hanc vocem *homo*, concipio vocem secundum se, haec conceptio conceptus non ultimus dicitur; concipio insuper animal rationale, ad quod significandum vox haec est imposita, haec conceptus ultimus dicitur.

P V N C T V M I I I.

Alii terminorum divisiones.

I. **T**erminus mentalis diuiditur in *absolutum* & *connotatum*, quia diuisione absolutum non opponitur relatione, sed connotatio, cuius efficiens paucis explico. Connotare est simul cum isto aliud notare, cum quo unus perfectus terminus constitutatur. Vnde terminus connotatus erit ille qui rem significat per modum alteri adiacentis, nam illud, cui res adiacens significatur connotatum est proprii significati. Terminus absolutus est ille, qui rem significat per modum per se tantum, & non per modum alteri adiacentis, quod enim per se ita significatur, non connotat aliud, cum quo unius perfectus terminus efficiatur, nomina enim relativa sicuti *Pater* & *Dominus*, eti connotente terminum, ad quem referuntur, non cum illo unum terminum, seu unum perfectum propositionis extremum constituant, nomen enim *Pater* per se solum in hac propositione *Pater est generalis*, & in aliis similibus, termini com-

pletii, & adaequati perfectam rationem haber. Ex hoc inferitur omne nomen adiectuum connotatum esse, quia significatur per modum alteri adiacentis, cum quo unus perfectus terminus efficiatur, & nomen substantium esse absolutum, quia rem significat per modum per se stantis.

Alio modo terminus diuiditur in *Categorematicum*, & *syn-categorematicum*. Terminus Categorematicus est terminus absolutus significativus, qui in se categorema seu significacionem habet, sicuti *homo*, & *leo*, qui independenter ab alio adiuncto vices termini in propositione habent. Terminus syncategorematicus est terminus confignificatus, qui per se solum non habet significacionem, nisi valde imperfectam, tamen adiunctus alteri nouam constituit significacionem distinctam ab illa, quam haberet sine eo, illud cui adiungitur. Hac ratione ferè omnes verumque terminum definiunt, secundum quam in omnibus sententiis huius termini *omnis*, *nullus*, *aliquis*, *neuter*, *tertius*, & si sunt alii his similes, termini syncategorematici dicuntur; huius vero *homo*, *leo*, & reliqui nomine substantivae significati, Categorematici omnium plausu dicuntur. Eadem ratione termini categorematici Summuli si omnes impertiti fuerant nominibus adiectiis, sicut *album*, & *nigrum*: Hurtado vero disp. 1. secl. 10. affirmit haec nomina terminos syncategorematicos esse dicenda, quia sejunctis nominibus substantiis perfectam significacionem non habent, cum enim quis audit *album* adiectum significatum, statim dubitat, quoniam subiectum sit *album*, *lignum*, *lapis*, aut *paries*, & sic de reliquis adiectiis.

Arriaga disp. 1. secl. 4. affirmit haec nomina adiectua partim esse categorematica, partim syncategorematica. Syncategorematica ob rationem, quam adducit Hurtado; categorematica, quia saltem ex parte subiecti possunt per se ipsa ponit, quod non conuenit nominibus *omnis*, *aliquis*, *nullus*; dicimus enim *homo est albus*, & non dicimus *homo est omnis*, seu *homo est aliquis*. Displetet haec ratio, quia cum dicimus *homo est albus*, ex parte praedicti subintelligitur idem substantium, quod se teneat ex parte subiecti, idem enim est, *homo est albus*, ac dicere *homo est homo albus*. Deinde alij termini, qui apud omnes syncategorematici dicuntur, eadem ratione possunt ponit ex parte praedicti: possimus enim dicere, *Petrus est aliquis*, quod si non dicamus, *Petrus est omnis*, seu *Petrus est nullus*, non ideo est, quia potius praedicti termini ex parte praedicti propositiones non conficerent, sed quia conficerent propositiones falsas, sicut non dicimus *Petrus est infinitus*, *Joannes est immersus*, aut *Franciscus est omnipotens*, non quia praedictae enuntiationes, propositiones non essent, sed quia essent propositiones falsae.

Aliud caput inuenio ex quo longe differunt reliqua nomina adiectia ab illis signis *omnis*, *nullus*, *aliquis*; reliqua enim adiectia significant formam absolutam realem, ut plurimum realiter distinctam a subiecto, cui adiungitur, sic *album* dicit albedinem; & *calidum* calorem, que sunt accidentia *physica*, & *realia*; illi vero nomina *omnis*, *nullus*, &c. nullum accidentem *physicum* important, quod adueniat subiecto, & se habeat tanquam forma ipsius concreti *omnis*, *nullus*, aut *aliquis*: si enim ab hoc concreto *aliquis*, velis formam abstrahere, sicuti potes abstrahere albedinem ab albo, nullum profecto inuenies, neque illam repeteres in his concretis *omnis*, *nullus*, *aliquis*, & *neuter*; quod si forsan aliquam vniuersalitatem, vel vniuersalitatem negationem meditatis, haec non erit quid physicum intentionali oppositum, distinctum saltem formaliter a subiectis, seu substantiis affectis praedictis signis.

Ob hanc formam significacionem nomina adiectiva a praedictis signis distincta terminos categorematicos appellare, neque huic denominationi obesse dicere connotationem substantiivum, quam habent, per quam connotariua, & non syncategorematica constituantur: alias connotatum, & syncategorematum non distinguuntur. Si vero contendas propter praedictam connotationem haec nomina absolute non esse dicenda categorematica, dummodo concedas differentiationem a me assignatam, quam haud facile poteris negare, a communis sententia, in quaestione de nomine discedes, in qua nullus, qui nolit, conuinci poterit.

Aduerbia sicuti, *benè*, & *male* terminos esse mixtos inter

inter categorematicos, & syncategorematicos nonnulli defendunt. Ego aliter sentio, dixi enim *punct. 1.* per se terminos non esse, sed per modum vinis cum extremo, quod sufficiunt, vnum terminum constitutere, sicuti in hac propositione *Petrus est currens velociter*; in qua *currens* velox est integrum illius prædicatum & integrum terminus categorematicus. Itaque aduerbia, sicuti per se non sunt termini, per se non sunt categorematica, sed eandem rationem subiungunt, quam habuerit extremum cui adiunguntur, & cum quo sufficiunt vnum terminum adæquatum, qui semper categorematicus erit.

7 Alia termini diuiso est in abstractum & concretum. Concretus terminus dicitur, qui re vel ratione dicitur compitus ex materia, & forma, seu ex natura, & subsistencia; sic homo, & album termini concreti dicuntur, quia hoc componitur ex subiecto, & albedine, & ille ex natura, & subsistencia. Dixi concretum re, vel ratione componi, quia persona divina est concretum importans naturam diuinam, & subsistentiam absque villa reali distinctione ipsarum, in quibus nulla compositione intercedit. Terminus abstractus est, qui rem omnino simplicem significat, seu carentem compositione, quia constituit concretum sicuti materia anima, alioque hujusmodi termini.

8 Iterum dividitur terminus in terminum complexum, & incomplexum. Terminus complexus definitur a nostro Toleto, quem plures sequuntur, cuius partes per se sunt significativa, ut homo iustus. Eadem ratione terminus incomplexus definitur, cuius partes separatae non sunt significativa eadem significativa, quam ante habebant: Additur haec ultima definitionis particula, vt nomen *Dominus* excludatur a ratione termini complexi, cuius partes do videlicet, & minus separatae significant, non tamen eadem significativa, quam habebant intra compositionem. Non omnino placet haec definitio, quia in hac propositione *Blitri, & Cindapsus* sunt *voce*, complexum illud *Blitri* & *Cindapsus* est terminus complexus, & tamen illius partes separatae nihil significant. Similiter in hac propositione *Blitri prolatum* est *obiectum auditus*, complexum illud *Blitri prolatum* est terminus complexus, cuius altera pars separata, videlicet *Blitri*, nihil significat. Melius definitur terminus complexus si dicatur: Terminus complexus est ille, qui includit *intrinsecè*, & *in se compositionem grammaticalem*. Hanc compositionem reperies in omnibus terminis complexis, cum enim dicimus *homo albus*, compositione sit per concordantiam substantiui, & adiectiui: similis compositione reperitur in hoc complexo *Blitri prolatum*: item si terminus sit complexus istud *Blitri* & *Cindapsus*, compositionem haber ratione coniunctionis, &c.

9 Obiicitur contra hanc doctrinam, nomen *Proconsul*, & verbum *circumfero*, que sunt termini incomplexi & composti ex præpositione *Pro*, & nomen *Consul*, & ex præpositione *circum* & verbo *fero*. Confundit apposui in definitione termini complexi particulas illas *intrinsecè*, & *in se* his, terminis definiti conuenient, qui neque *intrinsecam*, neque in se compositionem habent, sed tantum *extrinsecam*, quod sic ostendo. Ad hoc vt sit *intrinsecam* compositione debet esse in toto compositeo partes, quæ adhuc dant compositionem habent, ut inter se *condiunctas*, & *vniuersitas* vel per se, vel medio alio, sicuti se habent materia, & forma in compositeo naturali, & *homo*, & *albus* in hoc complexo *homo albus*, in quo duas reperiri dictiones vt inter se *condiunctas* negabit nullus; in hoc vero nomine *Proconsul* (idem deo de verbo *circumfero*) *pro*, & *consul* non se habent tanquam duas dictiones, sed que extra compositionem fuerant duas, in compositione quasi confunduntur, & in *vniuersum* confluent, & per modum *vniuersum* proferuntur. *Proconsul* enim non est nomen cum præpositione ab illo distincta coniunctum, alijs præpositio casum nominis regeret, sed simplex quoddam nomen, cuius syllabæ ante compositionem nomen, & præpositionem conficiebant, & ob hanc rationem dicitur *extrinsecè* habere partes, quia potest resolvi in illa, quæ extra compositione erunt distincta, & ut talia apparebunt, licet intra compositionem per modum *vniuersum* apparent, quod impedit *intrinsecam* compositionem. Hac ratione explicabo *Controu. 6.* Logica, compositionem speciei ex genere & differentia. Hæc sufficiunt in re parui momenti, quam satis inuitus traxi.

10 Alio modo dividitur terminus in terminum *infinitan-*

tem, & non *infinitantem*. Terminus infinitans est ille, qui præposita negatione negat id, quod exprimit, & potest se extendere ad omnia ab isto distincta, sicuti *non lapis*, qui dici potest de omnibus à lapide distinctis, homo enim est non lapis; *Angelus* est non lapis, & *Deus* est non lapis, hoc est aliquid distinctum à lapide. Hi termini non sufficiunt propositionem negatiuam, quia negatio non cadit supra copulam, sed tantum supra id, quod exprimit terminus, cui adiungitur, & ideo dicitur negatio infinitans, & non negans. Terminus non infinitans est ille, cui prædicta negatio non præponitur, & pro illo supponit, quod exprimit, sicuti *homo*, *leo*, *equus*, &c.

11 Rufus terminus diuiditur in *copulatum*, seu *collectiuum*, & non *copulatum*, seu *non collectiuum*. Terminus copulatum est, qui significat plura absque villa physica vniione in recto componentia, sicuti exercitus & populus, qui ex distinctis hominibus, & ex diuersis rebus componuntur. Additur illud in recto vt excludantur haec concreta *armatum*, & *vestitum*, quæ significant plura absque villa physica vniione, sed vnum in recto, alterum in obliquo. Terminus copulatum est, quoniam significat simile plurium aggregatum, sicuti *homo*, & *equus*.

Iterum termini quidam dicuntur *pertinentes*, alij *impertinentes*, hi sunt neque oppositionem habent, neque se consequentiā inferunt, sicuti *album*, & *calidum*. Pertinentes sunt in duplii differentia: quidam pertinentes se quæla, sicuti *rationale*, & *homo*, qui se mutuè inferunt; *homo* & *animal*, quorum prior posteriorem infert. Alij pertinentes repugnantia, qui inter se oppositionem habent, sicuti *calidum* & *frigidum*, in quibus est oppositio contraria.

Deinde iterum dividitur in *vniuocum*, *æquiuocum*, & *analogum*. *Vniuocum* est cuius nomen est *commune*, & ratio significata omnino eadem. Sicuti *homo* respectu Petri, & Ioannis, &c. quibus nomen commune est, & ratio significata omnino eadem, seu omnino similis. *Analogus* terminus dicitur, cuius *omen* est *commune*, *ratio* vero significata, neque omnino eadem, neque omnino diuersa. Sicuti *canis* respectu latrabilis, & coelestis, quibus idem nomen est *commune*, & ratio significata non omnino eadem, quia *canis latrabilis* simpliciter est *canis*; & *canis coelestis* tantum secundum quid per similitudinem ad latrabilem: neque omnino diuersa, cum per similitudinem ad latrabilem, *coelesti* nomen *canis* fuerit impostum. *Æquiuocum* est, cuius *nomen* est *commune*, *ratio* vero significata omnino diuersa, sicuti *nomen gallus*, quod commune est *gallo gallinaceo*, & homini natione *Gallo*; *ratio* vero significata in vitroque omnino diuersa absque villa similitudine, aut proportione vnius ad aliud. Multa de his terminis alibi alibi sunt dicenda, quæ importunè, & intemperitiè scriberentur; *se* vide *Controu. 1. Metaphysic.* vbi de his plura exagitato.

14 Adhuc iterum subdividitur terminus in *transcendentem*, & non *transcendentem*. Terminus *transcendentis* est ille, à quo non possunt præscindere inferiores differentiae, in quibus imbibitur. Huiusmodi est in multorum sententia ratio accidentis, & substantiae incompleta, quam reperi re affirmant in ultimis differentiis cuiuscumque accidentis, & substantia. Terminus non *transcendentis* est ille, cuius formalis ratio non imbibitur in inferioribus differentiis, sicuti *animal*. quod formaliter includitur in *rationali*, potest enim hoc sine illo percipi. Ex *transcendentibus*, quædam sunt *vniuersalissima*, quæ per omnium rerum genera vagantur, & vulgo dictione haec demonstrantur *R E B V B A V*, cuius singulæ litteræ respondent singulis illorum initialibus, sunt *enim res, ens, verum, bonum, aliquid, vnum*, que omnia conuenient cuiuscumque entitati assignabili. De his quæ ad *transcendentiam*, & ad terminos *transcendentibus* attinet disputo *Controu. 1. Metaphysic.* Punct. 4. & 7. vbi me vide, hæc enim ad rem non effet latius expendere.

Omitto aliam diuisionem termini in *communem*, *particularem*, & *singularem*, de qua dicam *Controuers. 3. Punct. 3.* vbi de quantitate propositionis.

P V N C T V M IV

De suppositione terminorum.

Inter omnes terminorum proprietates praecipua est Suppositione, quam definuit Toletus lib. 2. capit. 1. *vñs terminij pro se, vel pro suo significato, & Fonseca lib. 8. Instit. Dialect. cap. 20. acceptio nominis pro re, quam significat.* Vtramque definitionem intendit rei Atriaga ex eo quod voces non supponantur pro rebus (id est, non ponantur loco rerum, supponi enim est poni loco aliis) sed loco conceptuum, eo enim quod non videamus aliorum conceptus, loco illorum voces substituimus. Exstimat ergo suppositionem esse definitiā, *Positionem vocis loco conceptus ad ipsum conceptum manifestandū.* Voces subrogari loco conceptuum non inficiunt, vt inimicū vocibus vt id praestent, quod conceptus interni praestarent, si in se ipsis agnoscerentur; verumtamen falso ait Arriaga voces ponit loco conceptum ad ipsos conceptus manifestandos, vocibus enim non ego intendo manifestare conceptus, loco quorum illas appono, sed obiecta ipsa per conceptus representant, cum enim ego profero has voces Petrus est albus, non intendo audientes certiores facere me habere quendam conceptum representantem Petrum esse album, si enim id intenderem, dicerem: ego scio Petrum esse album, sed intendo illis notum facere in re Petrum habere albedinem. Confirmatur: Voces, vt fatetur Arriaga ponuntur loco conceptuum, & sunt quædam illorum substituta: ergo id ego intendo vocibus praestare, quod praestant conceptus. Sed conceptus non representant se ipsos, sed obiecta, seu res ad quas terminantur: ergo res ipsas, & non conceptus intendo vocibus representari. Ob hanc rationem dicam controu. 8. Logica Punct. 3. voces non significare conceptus, loco quorum substituuntur, sed immediatè res ipsas. Reicienda ergo est in primis definitio Arriaga, in qua falso dicitur voces ponit ad ipsos conceptus manifestandos. Aduertas me non negare has voces conceptus, cognitio, discursus ponit ad conceptus manifestandos, quia propriè illos significant, quod non praestant, quia loco illorum substituuntur, sed quia ad illos significandos sunt imposita. Imò cum ego profero hanc vocem cognitio vox substituitur loco conceptus reflexi terminati ad alium conceptum, seu ad cognitionem, quem conceptum reflexum non representat hæc vox cognitio, sed alium directum ad quem significandum est imposita, & quem respicit tanquam obiectum conceptus reflexus loco cuius substituitur.

Displacet etiam quod docet Arriaga voces non ponit loco rerum, quia cum voces sint rerum representantes, & imagines, optimè loco rerum poni dicuntur, sicut ponuntur statua, seu imago vt cultum illi deferamus imagini quem intendimus deferre prototypum, & in ipsa imagine prototypum veneremus. Itaque voces ponuntur loco conceptuum, & loco rerum, & vtrorumque dicuntur substituta, diuerso tamen modo; ponuntur enim loco conceptuum, vt id praestant, quod ipsi conceptus praestant, si non fierent, videlicet vt representent eadem obiecta eâ ratione, quâ illa conceptus representant. Ponuntur etiam loco rerum, non vt praestant id, quod res ipsæ praestant, aut debent praestare, sed vt ego me geram eodem modo vocibus in oratione positis, ac me gerem ipsis rebus, sicut enim demonstrato homine recte dicerem hoc est animal rationale; sic hac voce homo in oratione positâ, dico, homo est animal rationale: & sicut interroganti, quodnam fit subiectum, quod dicitur potens ride re recte responderem, si hominem re ipsa existentem demonstrarem, & dicarem, hoc est, sic recte respondeo vtens voce locorei cum dico, homo est subiectum quod dicitur rifiable.

Tenenda ergo est definitio, quam, ex Aristotele in initio Elenchorum tradit Fonseca supra, & cum illo quâ plures alij, videlicet suppositio est acceptio nominis pro re quam significat. Neque addendum est cum Toletu pro se, vel pro suo significato, quia quando nomen pro se supponit, sicuti contingit in hac propositione, homo est vox, se ipsum significat, quia substituitur loco conceptus representantis ipsum nomen, & vt dicetam Punct. 1. illud significat vox, quod representat con-

ceptus, loco cuius substituitur, quâ ratione afferui voces expertes significatiois in propositione positas, eadem proprietate se ipsis significare, quâ hæc vox homo significat animal rationale. Comprehendit ergo definitio tradita à Fonseca paucioribus verbis id, quod pluribus tradit Toleti definitione, in qua superfluent verba illa pro se, quæ continentur in illis pro suo significato.

Hac positâ definitione explicandum est quomodo differentia significare, & supponere. In primis suppositionem distinguuntur a significacione naturali, quam habet ipsa vox certum est apud omnes, vox enim homo naturaliter significat suum prolatorem, & pro illo non supponit: de significacione, quam vox habet ex libera hominum institutione maior est difficultas. Affirmant nonnulli, significacionem ex instituto, & suppositionem non distinguunt; immodic tamē, quia me duci in cognitionem rei significante non est me vti nomine pro re significata, cum enim quis tubæ sono ducitur in cognitionem prælij iam imminentis, non vtrius tubæ loco prælij; neque cymbalifono, quo diuina officia celebranda significantur, vtrum loco officiorum. Dicendum est suppositionem differre a significacione tanquam vñsum à re, quâ vtrum, quod explicat ipsa suppositionis definitio: *vñs nominis significans rem, pro re quam significat,* vtrum ergo in ipsa suppositione nomine significante, & ipsa significacione nominis, qui vñs constitut in acceptione ipsius nominis significans pro re significata. Rem declarat exemplum: hæc vox Petrus significat veram, & realē entitatem Petri in re existentem, cui Petro & non voci conuenit esse animal rationale, virtute cuius significacionis vt ego tribuam vere Petro existentis hoc quod est esse animal rationale, affluius talem vocem, & dico Petrus est animal rationale, quod est vti voce Petrus loco ipsius veri Petri, cui intendo tale prædicatum tribuere. Eadem ratione intendo ego de Petro dicere esse rationale, seu principium ratiocinandi, & vt id præstem assumo vocem hanc rationale, quam scio significare principium ratiocinandi, & dico, Petrus est rationalis, posita rationalem loco rei, quâ significat, videlicet principij ratiocinandi. Hic ergo vñs, seu hæc acceptio est positio vocis significantis loco rei significata, & est positio vñi rei loco alterius, & suppositio dicitur, & reperitur tam ex parte subiecti, quâ ex parte prædicati.

Hac acceptio vocis loco rei significata aliquando est loco rei abstrahens ab existentia, aliquando est loco rei ex existentis. Loco rei abstrahens ab existentia est, quando prædicatum non supponit existentiam, sicuti in hac propositione homo est animal, quia hominem non existente vera est, & ita prædicatum neque illius connexio cum subiecto supponit existentiam subiecti. Tunc autem vtrum voce loco rei existentis, quando prædicatum nequit verificari de subiecto, nisi antecedenter ad illud subiectum supponatur existens, sicuti in hac propositione homo est albus, Petrus curit, in quibus prædicatum non potest conuenire subiecto, nisi hoc supponatur existens, & ideo cum has propositiones proferimus, quasi virtuiter affirmamus existere subiectum, de quo intendimus verificare prædicatum. Ex hoc fit in his propositionibus petrus curit, Iohannes legit, debere negari suppositum subiecto non existente in rerum natura, quia tunc vtrum voce exprimente subiectum loco ipsius subiecti realiter existens; quod si non existat, erit vñsum vocis pro re, quâ non substitutur illa ratione, sub qua loco illius vox substituetur, & ita male vox substituetur loco rei, quæ non est. Huiusmodi acceptio, & suppositio contingit in omnibus prædicationibus, quorum prædicatum est accidens physicum respectu subiecti illi realiter contingens, quod necessariò subiecti existentiam supponit. Contingit similiter in orationibus perfectis, quæ propositiones non sunt in quibus reperitur virtualis affirmatio alicuius termini vt existentis, vt contingit in hac interrogatio: *Dum eras in foro, vidisti Petrum ibi existentem?* In qua oratione virtualiter affirmatur se suis in foro, & Petrum ibidem suis, quod si ita non fuisset, non tantum poterat respondere negando Petrum in foro te esse vñsum, sed negando suppositum harum vocum *dum eras in foro*, quia in foro non fuisti; vel suppositum aliarum Petrum in foro existentem, quia Petrus non fuit in foro: qui respondendi

respondendi modus aptior esset, quia illo non tantum negabas, quod alter interrogabat, sed quod virtualiter affirmabat. Idem contingit quando significo me alicuius subiecto optare aliquid contingere, quod illius existentiam supponit, ut cum dico: *vitam Petrus esse scholasticus diligens*, quia oratione suppono Petrum existere, vanè enim Petro non existenti diligenciam in studio optarem, & ita vultus huius vocis *Petrus* in hac oratione est loco iphius ut existens. In propositionibus negatiis sicuti *Petrus non currit*, *Chimera non legit*, vox se tenens ex parte subiecti non sumitur pro subiecto formaliter ut existente, quia Petrus existente, & non existente potest verificari Petrum non currere, & modo Chimera non existente verum est dicere *Chimera non legit*, quia quod non est, non est legens.

6 Ex hac inferes nullam propositionem affirmatiuam *veram esse subiecto non supponente*, quia eo ipso quod sit vera, in subiecto non desideratur existentia requisita ab hoc ut illi possit contingere praedicatum. Inferes similiter propositiones falsas, quia *dam esse de subiecto non supponente*, sicut *hac Chimera est alba*, quia deficit de subiecto existentia, quam debebat habere ut illi possit subiectum conuenire: alias vero esse de subiecto supponente, sicuti *hac proppositio Petrus deambulat*, prolatum Petrus sedet, cum existentia sufficiens ad deambulandum. Neque ex eo præcisè quod subiectum non existat tēpore importato per copulam, proppositio dicetur de subiecto non supponente, quando praedicatum non supponit subiectum ut existens, sicuti contingit in hac propositione *Antichristus fuit existens*, cuius copula importat tempus praeteritum in quo non existit Antichristus, nihilominus proppositio falsa tantum est dicenda, & non de subiecto non supponente, quia praedicatum ex se non debet supponere subiectum existens, ut illi conueniat, sed illud formaliter existens constituit, & quia virtualiter non affirmatur subiectum existere, sed tantum formaliter per copulam, quod reddit propositionem falsam, & non de subiecto non supponente, tunc enim tantum dicitur proppositio de subiecto non supponente, quando virtualiter affirmatur illius existentia (idem dico de praeteritione seu quocumque alio statu possibilis, aut futuris) ut formaliter aliquid de illo praedicetur. Inferes similiter non solum intra propositionem, ut contra nonnullos docuit Fonseca suprà, reperi suppositionem termini, sed vbiunque nomen pro re quam significat accepitur, quod contingit in quacumque oratione in qua sententiam aliquam declaramus; apta exempla in his orationibus adducit Fonseca: *utine Plato Socratis auditor* & *vitam Socrates doctrinam fidei*, quam *praedare suis discipulis tradere*, dicitur. In quibus vtrum nominibus *Plato* & *Socrates* pro rebus significatis.

7 Aduerit insuper Fonseca dicendum non esse hoc nomen supponit pro hac re, illud pro illa, sed hoc nomen supponit seu substitutur pro hac & illa re, quia cum nos nominibus vtrum pro rebus, nomina à nobis supponuntur, & non ipsa actiùs aliud supponunt. Rem ita se habere certum existimo, verumtamen difficultè poterimus communem omnium loquendi modum coercere, iuxta quem nomina pro rebus supponere, actiùs significatur, & propositionem de subiecto non supponente esse dicimus, neque ego audem inter respondendum alicuius argumento in seholiosis dicere, *hac proppositio est de subiecto non supponito*, dum enim omnes loquitionis proprietatem percallement, me discedentem à communis loquendi modo, & in re parui momenti singularitatem affectantem irriterent.

P V N C T V M V.

Variae divisiones suppositionum.

1 Primum dividitur suppositio in *formalem*, & *materiale*. Suppositio formalis est, quia nomen accipitur pro re significata per nomen, ut cum dicimus *homo est animal* ratio. Suppositio materialis est, quando nomen accipitur non pro re ad quam significandam sit impositum, sed pro se ipso, ut cum dicimus *homo est vox*. Rursus suppositio ma-

terialis quedam est *intrinseca*, alia *extrinseca*. Intrinseca est acceptio nominis pro se ipso secundum id, quod intrinsece habet, veluti cum dicimus *homo est*. Extrinseca appellatur acceptio nominis pro se ipso secundum id, quod habet ex libera hominum impositione, quod illi potuit non esse, veluti cum dicimus *homo est nomen*, *homo est vox significativa*.

Suppositio formalis quedam est *propria*, alia *impropria*. Suppositio propria est acceptio nominis pro re, quam propriè significat, & ad quam primum significandam fuit impositum, veluti cum dicimus *leo est animal regibile*: in qua propositione terminus *leo* propriè supponit. Suppositio impropria est acceptio vocis pro re quam improprie significat, & ad quam significandam non fuit imposta, ut cum dicitur *vixit leo de tribu Iuda*, ubi nomen *leo* sumitur pro Christo, qui non propriè, sed per metaphoram hac voce *leo* significatur. Suppositio propria alia *communis*, alia *singularis*, que diversa dici solet. Suppositio communis est vultus nominis communis non affecti signo demonstratio pro suo significato, aut significatis. Nomen commune dicitur illud, cuius significatum non prohibet à multis participari. Suppositio singularis est acceptio nominis significantis vnam tantum rem individuam, aut nominis communis affecti signo demonstratio, ut cum dicimus *Petrus currit*, hic *homo currit*.

Suppositio communis quedam est *completa*, culus terminus sumi potest pro omnibus suis inferioribus, quod sumi dicitur pro singulis generum, sicuti in hac propositione *vniuersali*, *Omne animal est sensituum*, ex qua licet inferre: ergo homo est sensitius; & rursus: ergo Petrus est sensitius, & Iohannes est sensitius, & sic in aliis speciebus, & individuis sub illa contentis. Alia est suppositio *incompleta*, in qua terminus non sumitur pro omnibus suis inferioribus, seu pro singulis generum, sed pro generibus singularum, sicuti in hac propositione *omne animal fuit in arca Noe*, que reddit hunc sensum, ex omni genere animalium, aliquod animal fuit in arca Noe, & ita licet inferre ex illa: ergo aliquis homo fuit in arca Noe, & aliquis equus fuit in arca Noe, & sic in aliis speciebus: non tamen licet inferre: ergo hoc indiuiduum animal, videlicet Petrus fuit in arca Noe.

Difficilior explicatu est suppositionis divisione in *simplicem*, & *personalē*. Suppositionem simplicem sic definitur Cardinalis Toletus lib. 2. c. 1. *ut si termini pro suo tantum materiali significato*, & P. Fonseca: *acceptio præcisa nominis communis pro suo immediato significato*, que definitiones tantum differunt in eo quod Fonseca videatur requirere ad suppositionem simplicem nomen commune, quod Toletus non exposcit. Exemplum adducitur huius suppositionis in his propositionibus *homo est species*, *animal est genus*, cuius subiecta tantum possunt sumi pro immediatis significatis, videlicet pro ratione communi animalis, & ratione communi hominis, quibus praedicata conuenient, & non pro significatis mediatis, videlicet pro inferioribus contentis sub ratione communi animalis, & sub ratione communi hominis, licet enim dicamus *animal est genus*, non licet dicere, *homo est genus*, & etiam dicamus *homo est species*, dici nequit, Petrus est species. Definitiones has impugnat Hurtadus ex eo, quod nomine *Petrus* in hac propositione *Petrus currit* supponit personaliter, praedicatum enim secundum suam personam illi conuenit, & in hac propositione *Petrus est individuum subiectibile*, supponit simpliciter, quia praedicatum non conuenit illi secundum suam personam; & tamen in vtrâque propositione vtrum hoc nomine *Petrus* pro eodem immediato significato: ergo suppositio personalis, & simplex non constituitur per hoc quod est sumi nomen tantum pro immediato significato, vel pro mediato. Videlicet hoc argumentum Arriaga, afferuitque posse facile Toletum & Fonsecam negare antecedens, affererèque nomen *Petrus* non posse nisi personaliter accipi, & ita supponere, etiam in hac propositione *Petrus est individuum subiectibile*. Id videtur subdoratum sufficere Fonsecam, cum suppositionem simplicem per nomen commune definitur, & ab illa singularia nomina relegauit. Verumtamen Cardinalis Toletus nullo modo potest hac vti solutione, quia expressè afferat in hac propositione *Petrus est in-*

diuiduum, nomen Petrus supponere simpliciter, quia non licet inferre: ergo homo est indiuiduum, animal est indiuiduum, sicuti licet inferre ex hac propositione Petrus currit: ergo homo currit. Iuxta hanc solutionem videtur supponere Toletus hoc nomen Petrus mediatae significare rationes superiores hominis, & animalis, sicuti animal mediatae significare rationes hominis, & equi; & homo rationes Petri, & Ioannis. Verumtamen hic significandi modus impropriè satis huic nomini Petrus tribuitur.

Horum Doctrorum sententiam impugnat Arriaga ex eo quod non detur ratio communis præcisa ex parte obiecti, quia immediatae significet hoc nomen homo, quod videntur supponere, cum afferunt hoc nomen homo immediatae significare rationem communem hominis, & mediatae inferiora sub illa contenta. Quod verum non est, cum ex parte obiecti nulla detur præciso, & conceptus vniuersalis hominis nihil aliud sit quam aggregatum omnium indiuiduorum, quia non mediatae, sed immediatae confusè cognoscuntur per conceptum, quo attingitur ratio communis hominis, cum dicitur, homo est species. Doctrinam de præcisionibus, quam tradit Arriaga veram esse sentio, sed non ad rem, licet enim conceptus hominis dicat aggregatum omnium indiuiduorum, & hoc ex vi illius conceptus immediatae attingantur, tamen attinguntur omnia simul, & confusè per modum vnius, tanquam vnum obiectum adæquatum significatum per hanc vocem homo; hoc tamen indiuiduum, videlicet Petrus ut distinctè à Ioanne, & à reliquis omnibus non immediatae significatur per hanc vocem homo, neque est obiectum adæquatum, quod ex vi illius significetur: ergo in sententia etiam non præscindente obiectu potest assignari huic voci homo tanquam obiectum immediatum, & adæquatum ratio communis hominis, quia formaliter sit aggregatum omnium indiuiduorum, de quo verificatur hoc prædicatum species, & tanquam obiectum mediatum, & inadæquatum, hoc indiuiduum Petrus de quo non potest verificari hoc prædicatum species. Friget ergo Arriaga impugnat ex profundi desumpta principiis.

6 Hurtadus, & Arriaga ex Soto & alii docent suppositionem simplicem esse vnum termini propter subest secunda intentioni, veluti cum dicitur animal est genus, homo est species, Petrus est indiuiduum subiectibile. Suppositionem vero personalem esse acceptionem termini ad significandum id, quod res in se habet. Probat Hurtadus ex ipsa nominis etymologia, est enim terminum personaliter supponi, supponi secundum id, quod habet ratione sui: & supponi simpliciter, supponi secundum id, quod simpliciter tangitur extrinsecè denominatione procedente à forma secunda intentionis.

7 Quoties quæstio est de definitionibus eiusdem rei, an hac vel illa sit admittenda, & aliunde fixum non est, que sint definita exacta definitione comprehendenda, difficultè potest quæstio dirimi: quicunque enim postquam suam defensionem est architectatus, definita meditatur, quæ excoigitata definitio comprehendat, & quidquid suæ definitione non comprehenditur, afferit definitum non esse, neque gaudere ratione communis, de qua definienda agitur. Sic contingit in præsenti quæstione, & ita nulla ex prædictis sententiis poterit efficaciter impugnari. Quis enim Fonsecam impugnabit, si afferat hanc non esse suppositionem simplicem, sed personalem, Petrus est indiuiduum subiectibile, quia terminus non sumitur pro mediazione significato, sed pro immediato: quisvis Toletum convincent afferentem hanc esse suppositionem simplicem Petrus est indiuiduum, quia ex hac propositione non licet inferre: ergo homo est indiuiduum: quod enim ait Hurtadus, ex Etymologia nominis deduci suppositionem personalem esse acceptionem nominis pro re, que secundum se conuenit illi, nullius est momenti, potuit enim ex hac ratione nomen defum, etiam non conueniat omnibus significatis, sicuti dicitur suppositione personalis à persona; & licet albedo rationem personæ non habeat; personaliter supponi dicitur in hac propositione, albedo est color.

8 Mea propositio sententia est nihil certò in hac re posse definiri, quia nullam habemus fixam definitionem, cui stare debeamus, neque certa sint definita, cui definitio

debeat conuenire, & ita vno vel altero definito addito, aut ablatio, quælibet definitio impunitè poterit defendi. Ad rem magis videntur accedere Hurtadus, & Arriaga; addiderim tamen non quamcumque denominationem procedentem à cognitione constitutæ suppositionem simplicem, cum enim dico homo est cognitus, suppositione non est simplex, sed personalis: quod fatetur Arriaga, & xgrè satis defendit iuxta sua principia, sed denominationem procedentem à cognitione quatenus confundente ut vnum, quæ in re sunt plura, vel distinguente ut plura quæ in re sunt vnum, per quam constituitur terminus secunda intentionis, sicuti in hac propositione homo est species, cuius prædicati denominatione prouenit à cognitione ut confundente indiuidua, & in hac propositione animal est genus, cuius prædicati denominatione prouenit à cognitione confundente per modum vnius species distinctas, & in hac prædicatione Petrus est indiuiduum subiectibile, cuius prædicati denominatione procedit à cognitione distinguente ut plura rationem specificam, & indiuidualem, quæ realiter non distinguuntur. Hac ratione rectè defenditur subiecta harum suppositionum, homo est cognitus, Petrus est cognitus supponere personaliter, quia denominatione cogniti non prouenit à cognitione ut confundente, quæ in re sunt plura, neque ut distinguente quod in re est vnum. Deinde hac ratione rectè defenditur in suppositione simplici non posse fieri descensus à prædicato superiori ad inferius, neque ascensum à prædicato inferiori ad superioris; non enim licet inferre Petrus est indiuiduum subiectibile: ergo homo est indiuiduum subiectibile, neque potest argui, homo est species: ergo Petrus est species. In suppositione personaliter termini communis semper potest fieri descensus à prædicato superiori ad inferius; quando verò suppositione est termini singularis non semper potest fieri ascensus ad prædicatum superiorius, dicimus enim Petrus est indiuiduum, & non licet inferre: ergo homo est indiuiduum, et si nomen Petrus in priori propositione personaliter supponat.

9 Alia est diuisiō suppositionis in naturalem, & accidentalem. Suppositione naturalis est acceptio nominis communis pro omnibus suis significatis, veluti cum dicitur homo est rationalis, tunc enim nomen homo sumitur pro hominibus præteritis, existentibus, & futuris. Suppositione accidentalis est acceptio nominis communis non pro omnibus suis significatis, quæ reperitur in hac propositione, omnis homo hac die occupat locum, in qua nomen homo tantum sumitur pro hominibus, qui modo existunt non pro his, qui extiterunt aut extinti.

10 Vtimum suppositione communis diuiditur in distributiuam, copulatam, particularem, & confusam. Suppositione distributia est vnum termini communis de suis inferioribus, ita ut prædicatum inter ipsa distributatur, & de quolibet illorum dici posset. Hac suppositione reperitur in hac propositione omnis homo currit, ex qua licet inferre hic homo currit, & hic homo currit. Suppositione copulata est vnum termini communis pro suis significatis collectiù sumptis, ita ut tantum de omnibus simul sumptis enunciatur prædicatum, non tamen de aliquo, seu aliquibus illorum scorsim sumptis. Reperitur hæc suppositione in hac propositione, omnes Apostoli Dei sunt duodecim, ex qua non licet inferre: ergo hic Apostoli, aut hic Apostoli omnibus non assignatis, sunt duodecim, sed tantum omnibus simul sumptis potest prædicatum conuenire. Suppositione particularis est vnum termini communis pro suis inferioribus disiunctiù sumptis, quod fit cum euicunque inferiori scorsim sumpto extremi alterum applicatur sub disiunctione, ita ut non solum in termino communis, sed in tota propositione sit disiunctione. Si accidit in hac propositione aliquis homo currit, ex qua inferimus: ergo hic homo currit, vel ille homo currit, vel ille homo currit, &c. Suppositione confusa est vnum termini communis pro suis inferioribus disiunctiù sumptis. Tunc autem inferiora disiunctiù, & non disiunctiù sumuntur, quando terminus communis respectu vnius subiecti, aut vnius prædicati in eadem propositione disiungitur, ita ut disiunctio propositiones non separet, sed extremum vnius propositionis quod dicitur confusè supponere. Sicuti in hac propositione Equus requiritur ad equitandum, quæ ita resolutur, vel hic equus, vel hic equus, vel hic equus, &c. requiritur ad equitandum, non tamen potest resolui, neque ex illa propositione

positione licet inferre: ergo hic equus requiritur ad equitandum, vel hic equus requiritur ad equitandum, vel hic equus requiritur, &c. quia non potest demonstrari virus individuus equus, de quo verum sit dicere requiri ad equitandum, quocumque enim ablatio fieri equitatio.

Sunt, qui nolite distinguere suppositionem particularem à confusa, verumtamen hi confundunt ea, quae in se valde discrepant. Harum suppositionum distinctionem breuissime ostendam. Da mihi hanc propositionem esse veram, *aliquis equus currit*, tunc, qui attempè inspiceret omnes equos potest absolvè, & absque illa disunctione quedam determinatum equum currentem demonstrare, & dicere, *hic equus currit*, quem saltet Deus agnoscat, & designare potest, respectu cuius verificatur propositio. Deinde sume tibi hanc propositionem esse veram, sicuti de facto est, *Equus requiritur ad equitandum*, adhuc posita illius veritate quantumvis perfectè equos omnes comprehendentes, non posse designare vnum determinatum equum, de quo dices, hic requiritur ad equitandum, & respectu huius specialiter, & non respectu aliorum verificatur propositio illa, *equus requiritur ad equitandum*. Neque Deus ipse potest talem designare equum, quia in re non est, neque magis virus pra aliis requiritur. Confirmatur: deinceps ut argumentum clarius procedat, tantum dari duos equos, supposita hac veritate *aliquis equus currit*, eo ipso quidè dicatur *hic equus non currit*, per consequentiam necessariam inferatur alterum currere. Supposita tamen hac veritate, *equus requiritur ad equitandum*, etiam si quis dicat, *hic equus non requiritur ad equitandum*, non poterit inferri: ergo alter, & aliis ab hoc distinctus requiritur, quia sine hoc poterit fieri equitatio in illo, & sine illo poterit fieri equitatio in isto; & ita inassignabilis est, qui illorum requiritur, sicuti potest assignari qui illorum currat, supposita veritate huius propositionis. Ratio à priori est, quia hoc quod est currere, dicit determinatam actionem iam exercitam, quae non potest à determinato principio non procedere, hoc tamen quod est equum requiri, non dicit determinatam actionem, sed tantum necessitatem conditionatam vniuersitatem individuorum equi ex suppositione, quod reliqui ab ipso distincti absint. Vide quae de hac re scribo *Controvers. 5. Logica, Punct. 5.* vbi naturam individui vagi explano. De regulis indicantibus distinctas terminorum suppositiones consule Cardinalem Toletum lib. 2. cap. 2. & 3. ego enim brevitate confulens illas omittit, quia existimo ex doctrina tradita sufficenter quamcumque suppositionem cognoscendam esse.

P V N C T V M VI.

De ascensu & descensu.

Vix quatuor suppositiones proximè enumeratas quatuor reperiuntur genera ascensus, atque descensus, ideo horum explicatio illarum explicacioni annexetur. Rectè ascensus definit Toletus libr. 1. capit. 8. à singularibus sufficienter enumeratus ad vniuersale progressio, sicuti *hic ignis est calidus*, & in ceteris simili modo: ergo omnis ignis est calidus. Descensus est argumentatio ab vniuersali ad singularia sub illo contenta, sicuti cùm dicimus, *omnis ignis est calidus*, inferre possumus: ergo *hic ignis est calidus*, & *hic ignis est calidus*.

Quadruplex est ascensus (idem intellige de descensu) iuxta quatuor suppositionum genera *copulatius*, *copulatus*, *disiunctius*, & *disensus*. Ascensus copulatus responder termino supponenti distributiè seu copulatiuè, sicuti in exemplo allato *omnis ignis calefacit*, in quo ascensu integræ propositiones coniunguntur, dicimus enim: *hic ignis calefacit*, & *hic ignis calefacit*, &c. ergo omnis ignis calefacit. In hoc ascensu necessariè sunt recensenda omnia singularia, & de illis omnibus debet verificari ratio inferenda in propositione vniuersali, vno enim singulari dempto, propositio vniuersalis legitimè non inferatur, & vna propositione singulari falsa existente, vniuersalis falsa erit. In descensu, qui huic ascensui correspondet, etsi omnia

singularia possint recenseri, non omnia necessariè recensenda sunt, posita enim hac vniuersali propositione *omnis ignis calefacit*, possumus ad vnum, vel alterum individuum argumentatione descendere inferendo solum: ergo *hic ignis calefacit*, quæ illatio erit legitima, etsi de aliis individuis in illa vniuersali contentis mentio non fiat.

Ascensus copulatus responder termino supponenti collectuè, qui sit à singularibus omnibus, nullo dempto copulatum, seu collectuè enumeratis, sicuti in hac illatione: *Hic Apostolus Dei*, & *hic Apostolus Dei*, & *hic Apostolus Dei* sunt duodecim: ergo omnes Apostoli Dei sunt duodecim. Huic ascensui similis descensus responder à termino communis ad omnia singularia copulatum sumptus, quæ sicuti in ascensu simul omnia nullòque prætermisso debent recenseri, aliàs consequentia erit inepta, & falsum consequens.

Ascensus disiunctius responder termino particulari disiunctiù supponenti. Hic fieri non debet ab omnibus particularibus, licet ab omnibus, seu ab aliquibus, & etiam ab uno, dummodo de illo verificetur prædicatum inferendum, fieri possit. Hæc est enim optima consequentia, *hic homo currit*, vel *hic homo currit*: ergo *aliquis homo currit*. Similiter rectè *hic homo currit*: ergo *aliquis homo currit*. Huic ascensui similis descensus responderet, in hoc tamen recensenda sunt omnia singularia, vt teneat consequentia, si enim existant tres homines, & quis dicat, aliquis homo currit non rectè inferetur: ergo *hic homo currit*, vel *hic homo currit* tertio prætermisso, quia forsan tertius ille erat, qui currebat, & ratione cuius vera erat illa propositio, *aliquis homo currit*.

Ascensus disensus responder termino supponenti confusè, qui sit à singularibus disiunctis sumptis in eadem propositione; exempli gratiæ, *vel hic equus*, *vel hic equus*, *vel hic equus requiritur ad equitandum*: ergo *equus requiritur ad equitandum*. In hoc ascensu recensenda sunt omnia singularia vt antecedens sit verum; quod si omnibus non recensitis posset verificari, aut verum esse supponatur, optimè ex illo fieri ascensus, & consequentia erit legitima, rectè enim inferitur: *hic equus*, *vel hic equus requiritur*: ergo *equus requiritur*, etiam si aliàs existant plures equi, quod non ineptam consequentiam, sed falsum antecedens constituet. Huic ascensui similis descensus responderet, in quo debent omnia singularia recenseri, ex hac enim propositione *equas requiritur ad equitandum*, rectè inferimus illam in quam refoluntur: ergo *vel hic equus*, *vel hic equus*, *vel hic equus requiritur ad equitandum*, quod inferri neque omnibus equis individuis non recensitis, aliàs consequentia erit mala, & falsum consequens, quia uno tantum equo assignato, qui omittatur, reliqui omnes non erunt necessarij ad equitandum.

P V N C T V M VII.

De statu, ampliatione, restrictione, alienatione, & diminutione.

Status, Ampliatio, Restrictio, Alienatio, & Diminutio, proprietates sunt terminorum, suppositionumque affectiones, ideo de his disputant Dialetici omnes. Cum nomen, illiusve categorëma accipitur pro his rebus, quæ existunt, tunc dicuntur suum habere statum. Cum vero sumit pro pluribus, tunc ampliatur. Exempli gratiæ, cum dico *omnis homo currit*, præcipua copula significat tempus præsens: terminus *omnis homo* statum dicetur habere si supponat pro his tantum hominibus, qui existunt tempore præsenti, vt existentibus tempore præsenti. Eadem ratione statum habere existimo terminum *omnis homo*, in his propositionibus *omnis homo currit*, & *omnis homo currit*, quia in priori tantum supponit pro hominibus præteritis, & in posteriori pro futuris, siue hi futuri modo existant, & ante exiterint, siue tantum sint extituri; & illi præteriti existant modo, & postea sint extituri, aut tantum exiterint; ad priorē enim propositionem de præterito tantum spectat hominū præteritio, præsens vero, & futuritio ipsorum impertinenter se habet; & ad posteriorem

riorem de futuro tantum attinet hominum futuritio, illorum vero praesentia, aut præteritio ad rem non attinent. Neque scio quo fundamento dicat Toletus verbum præteriti ampliare secum subiectum secundum duas temporis differentias nempe præteriti, & praesentis; & verbum futuri ampliare subiectum ad duas alias temporis differentias praesentis videlicet, & futuri: ita ut cum dicimus, *Petrus cœcurrit*, nomen *Petrus* supponat pro *Petro*, qui est, vel fuit, & non pro *Petro*, qui erit; & cum dicimus *Petrus cœcurrit*, supponat pro *Petro*, qui est, vel erit, & non pro *Petro*, qui fuit. Quæ doctrina mihi displicet, quia cum dicimus *Petrus cœcurrit*, necessario debet supponere pro *Petro* qui fuit; quod si *Petrus* ille, qui fuit, modo posse esse praesens, etiam poterit esse crastina die futurus; & si cum futuritio crastina impertinenter se habet ad hoc ut cœcurrit, sic praesentia hodierna inutilis est ad cursum præteritum, & ita non potior ratione nomen *Petrus* deberet extendi ad tempus praesens, quam ad futurum. Similiter cum dicimus *Petrus cœcurrit*, nomen *Petrus* necessario debet supponere pro *Petro* e. titu, & quæ impertinenter se habet ad veritatem propositionis existentia, & præteritio eiusdem *Petri*, quare ad nullum tempus applicandus est terminus *Petrus*, & si ad praesens esset ampliandus, ad præteritum eodem iure ampliaretur. Supponit ergo nomen *Petrus* in hac propositione *Petrus cœcurrit*, pro *Petro* extituro, siue modo existat, & extiterit, siue tantum exciturus sit.

Ampliatio est cum terminus supponit non solum pro his, qui existunt tempore importato per principium copulam, sed etiam pro existentibus in alio tempore, sicuti in hac propositione, *omnis homo*, qui est, & qui fuit currit, in qua principia copula currit, tantum importat tempus praesens, & terminus *omnis homo*, non solum stat pro hominibus, qui sunt modo praesentes, sed pro his, qui ante fuerint. Similiter in hac propositione, *omnis homo est rationalis*, copula tantum importat tempus praesens, & terminus *omnis homo* stat pro hominibus praesentibus, præteritis, & futuris, & etiam pro possibilibus, de his enim omnibus sit illa enunciatio, quæ ut pote essentialis, & aeterna veritatis, abstrahit a tempore: quod contingit in omnibus eiusdem rationis, & in aliis quæ similem necessitatem habent saltem ex lege Dei, sicuti in hac propositione, *Iusti Deum videbant*, terminus *iusti* ampliatur ad iustos temporis præteriti, praesentis, & futuri, licet principia copula la tantum indicet tempus futurum.

Placet adiungere nomina singularia, tantum posse ampliari secundum tempus, quia non habent inferioria, ad quæ extendantur, nomina vero communia ampliari ad tempus diuersum, & ad diuersa subiecta, cum enim dicimus, *homo est rationalis*, terminus *homo* ampliatur ad omnia tempora, & similiter ad homines præteritos, & futuros distinctos ab his, qui modo sunt. Terminus autem *Petrus* cum in se non sit multiplicabilis, neque comprehendat distincta subiecta, tantum potest secundum tempus ampliari. Notant etiam Doctores terminos conataculos ampliari secundum formam, ut cum dicimus, *albus fuit nigrum*, subiectum ratione formæ ampliatur, ita ut sensus sit, subiectum quod modo habet albedinem, vel quod illam habuit, antequam illam haberet fuit nigrum.

Tempora, secundum quæ terminus ampliatur sunt praesens, præteritum, & futurum, addunt nonnulli possibile, & imaginarium, ad quæ se possunt extendere termini, qui afficiuntur verbo significante actum animi internum, sicuti desiderium, & cognitionem, possunt enim appetere, & cognoscere non solum ea praesentia, præterita, vel futura, sed etiam illa; quæ tantum sunt possibilia, & quæ tantum imaginantur, & in se repugnantiam habent.

Aliud ampliationis genus assignat Hurtadus, quod in eo situm est ut terminus significet tempus distinctum ab illo, quod importat copula, quod tunc contingit, quando termini propositionis significant formas incompositibiles, ratione quarum ad diuersa tempora recurrentur illi, ut propositio verificetur, veluti cum dicimus, *iustus peccat*, quæ propositio non potest intelligi de illo, qui modo est iustus, quia non potest homo esse iustus & peccator in eadem mensura temporis, & ita terminus *iustus* non debet supponere pro tempore praesenti, quod importat copula, sed pro præterito; & sensus propositionis erit,

homo qui fuit iustus, modo peccat. Sensum propositionis explicatum legitimam esse non inficiat, verum tamen hæc extractio termini *iustus* impròprie dicitur ampliatio; illud enim quod ampliatur retinet quod antea habebat, & aliud de nouo acquirit, in praesenti autem casu terminus *iustus*, qui ex vi copula debet supponere pro iusto de praesenti ratione prædicati amittit hanc suppositionem, & acquirit aliam pro tempore præterito, quæ potius mutatio quam ampliatio dicitur.

Restriccio est termini coactatio à maiori ad minorem significacionem. Hæc præcipue fit quatuor modis. Primo per coniunctionem nominis adiectivi, ut cum dico *omnis homo doctus*, terminus *omnis homo*, qui etiam pro indoctis supponet ab his excluditur, & tantum ad doctos se extendit ratione adiectivi adiuncti. Notat bene Toletus nomen adiectivum addendum esse ex parte extremi refringendi, quia si ex parte alterius addatur, nulla fit restricatio, cum enim dicitur, *omnis homo est sapiens*, terminus *omnis homo* pro sapientibus, & insipientibus supponit. Secundum fit per appositionem relatiui, qui modus dicitur per copulam implicationis, ut *omnis homo*, qui est *Matris*, ubi terminus *omnis homo* restrinquit ad illos tantum, qui Matris existunt, & ab illo excluduntur omnes, qui extra Matrarium degunt. Tertiù per additionem obliqui, sicuti in hac propositione *omnis equus Regis est albus*, obliquum *Regis* restrinquit terminum *omnis equus* ad equos regios. Quartu per appositionem substantiū inferioris, ut cum dicimus, *Civitas Toletum*, nomen *Civitas* restrinquit ad Toletum, & ab illa civitates alia excluduntur.

Terminus amplius se habet respectu non ampli, seu restricti tanquam superioris respectu inferioris, unde sicuti valet affirmatio, & negatio, à superiori distributo ad inferiori, sic valet ab amplio ad non ampli, seu ad restrictum; sicut enim hæc est bona consequentia: *omne animal est sensitum*: ergo homo est sensitum, sicut ista: *omnis homo*, qui est, & qui fuit currit: ergo *omnis homo*, qui est, currit. *Omnis equus currit*: ergo *omnis equus regius currit*. *Nullus equus currit*: ergo *equus regius* non currit. Non tamen valet ab amplio, seu à non restricto non distributo, seu particulariter sumpto ad non restrictum, hæc enim sunt inepitæ consequentiae: *Equus currit*: ergo *equus regius* currit. *Equus non currit*: ergo *equus regius* non currit: quia propositione illa *equus non currit*, & quia *equus regius non currit*, & ex uno singulari alio singulare non infertur. Notat bene Toletus in argumentatione ab amplio, seu à non restricto, distributo ad non ampli, seu ad restrictum, debere supponi constantiam subiecti, si affirmatio concluditur, alias poterit esse antecedens verum, & consequens falsum; nullo enim equo regio existente, hæc propositione, *omnis equus currit*, potest esse vera, & non licet inferre: ergo *equus regius currit*, quia talis equus non subsistit; supposita tamen illius existentia, consequentia erit legitima. A restricto & non amplio valet affirmatio, & negatio ad ampli, & non restrictum non distributum, seu particulariter sumptum, hæc enim est bona consequentia: *Equus regius currit*: ergo *equus currit*, similiter & ita: *Equus regius non currit*: ergo *equus non currit*.

Alienatio est extractio nominis à propriis ad impro priam significacionem, ut cum *homo*, quod significat verum animal rationale adducatur ad significandum hominem pictum, vel statuum hominis; ut cum dicimus, *homopictus est in aula*, *homo marmoreus est in foro*. Diminutio fit cum terminus, qui rem absolute significat ratione alicuius additi, illam secundum quid significat ut cum dicimus, *Æthiops est albus secundum dentes*, in qua propositione illud additum secundum dentes, minutum ratione albi, & facit terminum album secundum quid significare, qui absolute hominem album significabat. A termino alienato ad non alienatum, neque diminuto ad non diminutum, neque è contra nulla fit illatio, non enim valet; est homo: ergo est homo pictus: aut est homo pictus: ergo est homo: neque homo est albus secundum dentes: ergo albus: aut est albus: ergo est albus secundum dentes.

Appellatio est denominatio, quæ vna dicitur aliam denominat. Exempli gratiâ, si dicas, *Petrus est bonus Philosophus*, nomen *bonus* appellat supra formale significatum huius vocis *Philosophus*, seu supra Petrum formaliter sumptum ut *Philosophum*, ita ut sensus sit, *Petrus est bonus*.

tus Philosophia. Si autem dicas, Petrus bonus est Philosophus, nomen bonus non appellat supra Petrum ut Philosophum, sed supra Petrum materialiter sumptum, ita ut sensus sit Petrus bonus indole, seu excellenti virtute praeditus est Philosophus. Hec appellatio materialis dicitur, & illa formalis. Circa appellationem duo bene notat Fonseca. Primum nomen appellans vel esse adiectum, vel instar adiectum se habere; & nomen appellatum substantiū, quia appellatum quasi substitut appellanti, & appellans quasi appellato adiacet. Secundo notat nomen appellatum aliquando sumi materialiter, aliquando formaliter, ut patet in exemplis alatis, *Petrus bonus est Philosophus*, & *Petrus est Philosophus bonus*, in quarum priori propositione nomen appellatum videlicet *Petrus* materialiter sumptum, & in posteriori formaliter; nomen vero appellans semper sumptum formaliter. Quia si materialiter fumeretur loco appellationis, puerilis quidam, & nugatoria repetitio fieret, cum enim diceremus, *Petrus est vir magnus*, si terminus *magnus* materialiter fumeretur, sensus esset, *Petrus est vir vir*, seu *Petrus est vir Petrus*.

Nonnullas regulas inuenio apud auctores ad cognoscendum, quomodo fiat nominum appellationis, an supra materiale, an supra formale significatum, nullam tamen fixam inuenio, neque firmā ratione stabilitam, dependet enim multū nominis appellationis ex materia in qua sit, ex subiecto appellato, ex modo loquendi, ex antecedentibus, & consequentibus, ex linguarum idiomatica, aliisque circumstantiis, quas si inspiciant periti linguae, cuius propria sunt nomina, facilē appellationes cognoscunt. Neque alia potest dari regula, quia in omnibus casibus indefinitibilis sit, reperiunt enim propositiones terminis eodem modo dispositis, in quarum via subiectum materialiter, & in aetate formaliter appellatum inuenies. Exemplum sit in his propositionibus: *densum occupat parvum spatium*; *densum est dulce*, in quarum prima subiectum formaliter est appellatum; quia *densum* ut *densum* formaliter occupat parvum spatium; & secundum subiectum materialiter est appellatum. Similiter subiectum huius propositionis *album est dulce*, materialiter appellatur, & subiectum huius *album est pulchrum*, formale habet appellationem. Eadem ratione hec propositionis *Tullius magnus fuit orator*, significat Tullium magnum arte oratoria fuisse oratorem, quod est subiectum formaliter appellari; si vero de alio homine similis propositionis enunciaretur, subiectum materialiter appellaretur, vulgare enim exemplum appellationis materialis esse solet *Petrus magnus est Philosophus*. Scio harum distinctarum appellationum nonnullam inueniri rationem, veruntamen si ex illa velim regulam constituerem, tota regula instituimus, quod propositiones inuenientur.

Neque audiendi sum Fonseca lib. 8. cap. 4. & alij Summuli, qui cum afferunt hanc appellationem *vidi Papam* formalem esse, & materialem *istam Papam vidi*, ita ut sensus prioris propositionis sit, *vidi-hominem*, quem Papam esse cognoui; & posteriori afferunt, *vidi hominem*, qui est Papa, non tamen agnoui Papam esse. Idem afferunt de his propositionibus, *vidi venientem*, *venientem vidi*, & alij similibus. Quod gratis & sine fundamento dicitur, aliisque impugnatione non indiget.

CONTROVERSIA II.

De sciendi instrumentis.

SCIENDI instrumenta sunt Definitio, Divisio, & Argumentatio, de quibus praesens instituitur Controversia.

PUNCTVM PRIMVM.

Quid sit Definitio.

DE finito, que apud Latinos finito dici solet, ab agrorum finibus nomen desumit, sicut enim fines, seu termini agrorum ita agros circumscribunt, ut nihil

horum extra illos reperiatur, ita definitio sua definita undeque comprehendit, ut nullum sit quod definitione non cingatur, neque aliquid definitio amplectatur, quod naturam definiti non contineat. Erit igitur definitio *oratio explicans naturam rei*. Oratio dicitur, quia necessariō plures dictiones debet continere, quamdam ex vi cuius definitum cum aliis contentiat, quod nomen *oratio* praestat in definitione positum, est enim commune multis, quae definitiones non sunt: aliam ex vi cuius definitum secernatur a reliquis omnibus, de quibus definiti ex vi illius definitionis non agitur. Hoc praestant relique particulae *explicans naturam rei*. Hoc enim quod est explicare rei naturam proprium est definitionis. Idem videre est in quacumque definitione, adduco communissimam *animal rationale*, in qua nomen *animal*, seu conceptus illi respondens commune est non hominibus, *rationale* autem coniunctum animali, ita proprium est hominis ut nulli ab homine distincto corresponeat. Conceptus multis communis, qui in definitione repetitur, genus dicitur; & proprius conceptus definiti differentia appellatur, ex quo sit definitionem omnem constare genere, & differentia, vel aliquo, loco generis, & loco differentie, quia non quidquid aliis communis est generis propriam rationem haber, licet in definitione vices generis obtineat.

Vulgò tota haec propositio, *homo est animal rationale*, definitio hominis soler appellari, verumtamen adaequata definitio consistit in altero extremo, *animal rationale*. Ob hanc rationem recte dicebat Aristoteles 1. *Periberm. cap. 4.* ipsam hominis rationem, definitionem, enunciationem non esse, nisi vel *est*, vel *erit*, vel *erat*, aut aliquid addatur, quia unum est, & non multa. Rationem manifeste conuincit, haec propositio *homo est animal rationale*, continet ipsum definitum, videlicet homo quod neque est sibi ipsius definitio, neque pars sua definitionis: ergo subiectum illius propositionis *homo est animal rationale*, omnino est extra hominis definitionem. Neque huic conceptui *animal rationale*, qui est definitio hominis, adiungendus est conceptus alius definiti, ut illius essentiam explicet, aliis esset instar cuniculi picturae, cui adscribendum esset. *Hic est cuniculus*, ut suum prototypum representaret. Ideo dicebat Aristoteles 6. *Topic. cap. 2.* definitionem talem esse debere, ut ipsa proposita statim nulloque negotio cognosci possit cuius rei sit definitio.

Inceperit iam apud omnes diuisio definitionis in *definitionem nominis*, & *definitionem rei*, licet definitione rei etiam nominis definitio posset comprehendendi, cum nomen res sit uniuscuiusdam transiens, quod etiam nomen comprehendit. Verumtamen familiare est omnibus Philosophis distinguere res significatas per nomina ab ipsis nominibus res significantibus, ideo specialiter definitio nominis à definitione rei diuiditur. Definitio nominis illa est, qua essentiam nominis declarat, & cum huius essentia, & quidditas sit rem significare, definitio nominis erit illa, qua explicat significacionem nominis, & declarat ad quid significandum sit impositionum. Ideo Aristoteles 7. *Metaphysic. cap. 4.* & 2. *Post. propriis nominis interpretationem appellant explicationem, quam modū vulgus nominis definitionem appellat*. Definitur ergo hoc nomen *homo*, vox imposta ad significandum animal rationale. Notat bene Fonseca inquirenti nominis definitionem sepe satisfaci definitione rei significante per nomen, ut cum quis rogat, *quis est homo*: ex intentione cognoscendi nominis significacionem, & non primariō rem significatam; illique respondeatur, *est animal rationale*, recte significacionem nominis deprehēdit, agnoscitque, hoc nomen *homo* impositum esse ad significandum animal rationale.

Ad nominis definitionem redacuntur orationes illae, quae explicant nominis originem, ut cum dicimus, *Dux est*, qui alios ducit, atque gubernat. *Miles est*, qui est ex milibus electus. *Consul est*, qui Reipublica utilitati consulit.

Definitio rei vulgò diuiditur in *essentialē*, *descriptiū*, & *causā*. Definitio essentialis est, quae explicat naturam rei per ea, qua illi sunt essentialia, sicuti *animal rationale*. Hec definitio sit per explicationem, extensionem, seu distinctionem partium essentialium definiti, & cum hoc partes Metaphysicas habeant, genus videlicet, & differentiam, ex quibus metaphysicē componuntur, & ut plurimū

partes

partes physicas, ex quibus physicè, & realiter est compositum, sit definitionem essentialē aliquando dari per partes Metaphysicas, quæ propriè sunt genus, & differentia, sicuti in hac definitione *animal rationale*, in qua *animal* verum genus, & *rationale* vera differentia reperiuntur, aliquando per partes physicas, vt cùm dicimus *homo est conatus materia & anima rationali*, in qua definitione, materia, eti genū non sit, vices generis habet, quia generi simili est in hoc quod est esse multis communē; & anima locum obtinet differentiæ, quia huic simili est in hoc quod est esse proprium definiti, nullique ab ipso definito conuenire.

6 Definitio descripta dicitur, quæ explicat essentialē definiti per ea, quæ sunt extra illius essentialē, hoc est, per passiones, & proprietates. Hæc datur aliquando per propriam passionē definiti, vt cùm dicimus *homo est animal risibile*, in qua natura hominis explicatur per potentiam ridendi, quæ est propria hominis passio, & cum illo dicitur ad conuentientiam. Aliquando datur per plura accidentia, quorum quolibet est multis communē, ilorum tamen collectio tantum conuenit definito, vt cùm dicimus *homo est animal impluē bipēs*, sicut enim multis conueniat plūmis carere, multaque dūos pedes habeant, nullum tamen prater hominem vtrāque proprietate gaudet.

7 Definitio causalē est illa, quæ rei naturam per suas explicat causas. Hæc si detur per causas intrinsecas materialē videlicet, & formalem, *essentialē* est, quia huiusmodi cause essentialē sunt composite, quod constituunt, quod est per illas definitum, & ita quidquid per causas intrinsecas definitur, per ea, quæ illi sunt essentialē definitionē explicatur. Si definitio detur per causas extrinsecas finalē videlicet, & efficientem, poterit specialius hæc definitio ab essentialē distingui. Exemplum definitionis traditæ per causam efficientem, est hoc vocis definitio, *vox est sonitus editus ab anima itū aëris respiratione atrallī cū ipsum ad fauces allit.* Exemplum definitionis traditæ per causam finalē in hac hominis definitione habetur: *Animal creatum vī eterna felicitate, Deoque clare vī perfruatur.* His definitionib⁹ addunt nonnulli definitiōnē traditam per causam exemplarem, qualis hominis definitio, *homo est animal factum ad imaginem, & similitudinem dei.* Interdum etiam res per plures illius causas simul sumptus definitur, vt cùm dicimus: *Homo est animal factum à Deo ad imaginem, & similitudinem ipsius dei, vī eterna felicitate perfruatur.* Huiusmodi omnes definitiōnes ad descriptiā possent reduci, sicuti definitio tradita per causas intrinsecas essentialē comprehendit, & ita definitio adæquatē inessentialē, & descriptiā rectē diuidetur. Poterit etiam ratione nostra distinguere *causalē* definitio, etiam per causas intrinsecas exhibita à definitione *essentialē*, quatenus definitio essentialē precise vt essentialis, tantum dicit tradi per essentialē, & abstrahit ab hoc quod est tradi per causas, aut per non causas; & descriptiā dicit similiiter tradi per ea, quæ non sunt essentialia, & abstrahit à causis per quas traditur, & à causulis negotiis, & è contra causalē definitio dicat tradi per causas, & abstrahit à reliquo omnibus. Alio modo poterunt hæc tria membra inter se distingui, si partitio fiat in definitionē *pure essentialē*, hoc est, essentialē non causalem; & *pure descriptiā*, & in causalem indifferentem vt sit *essentialē*, vel *descriptiā*.

8 Primum præceptum bona definitionis est, vt *definitio sit clarior definitio*, hoc est, vt conceptus formalis in quo consistit definitio expressius & clarius representet rem definitam, quam illam explicat conceptus formalis simplici nomini definiti correspondens. Itaque vt hæc sit bona definitio *animal rationale* conceptus respondens illius vocibus clarius & expressius debet exprimere suum obiectum, quam idem obiectum representat conceptus respondens huius vocis *homo*, quam definitum significatur. Ob hanc rationem oratio ita a *bor. inuera* quam nonnulli tradebant ad explicandam hominis natūram vitiosa est definitio, seu potius definitio dicenda non est, facilius enim agnoscam hominis natūram per hanc vocem *homo*, quam per hoc complexum *arbor inuera*.

9 Secundum præceptum est vt *definitio, & definitum conueriantur*, ita vt teneat consequentia, est homo: ergo est *animal rationale*; & similiiter, est *animal rationale*: ergo est homo. Hoc præceptum intelligentum est respectu

definiti proximi, seu adæquati, non verò respectu definiti inadæquati, & remoti, licet enim semper valeat à quocumque definito ad definitionem, quia omnis definitio de quocumque definito dicitur, non tamen valet à definitione ad definitum inadæquatum, seu remotum. Rem declaro: hæc definitio *animal rationale* resipicit tanquam adæquatum & proximum definitum rationem communem hominis, & tanquam definitum remotum Petrum, & Ioannem, vt volunt nonnulli asserentes conceptum hominis immediate respicere rationem communem, & mediata individualia sub ratione contenta; seu vt definitum adæquatum, vt volunt alij præcipue ex non præcindentibus obiectuē, qui asserunt Petrum, & Ioannem esse immediate significata per hanc vocem *homo*, & immediate obiectum conceptus vocis illi respondentis, inadæquata tamen, quia tam vox quam conceptus attingunt collectionem individualium, quod est præter hæc individualia attingere reliqua ab ipsis distincta: sive ergo Petrus sit definitum inadæquatum immediate significatum non per se solum, sed simul cum aliis; sive definitum remotum, non proxime, sed remotè significatum per vocem *homo*, & per conceptum huic voci respondentem, non dicitur ad conuentientiam cum sua definitione, quia licet sit bona consequentia, sive Petrus: ergo est *animal rationale*, non bene infertur est *animal rationale*: ergo est Petrus. Nota infuper hæc definita inadæquata, seu remota non definiti secundum proprios conceptus, ratione quorum inter se distinguuntur, sed quatenus conuenient in ratione omnibus communis, videlicet in ratione hominis secundum quam, & non secundum individualia differentias Petrus definitur, hæc definitione *animal rationale*.

10 Tertium præceptum est vt *quidquid dicatur de definitio, prædictetur de definito, & quidquid prædictetur de definito, dicatur de definitione*. Hoc præceptum virtualiter in precedentē continetur, & respectu definiti proximi, & adæquati nullam patitur exceptionem, respectu verò definiti inadæquati, & remoti, eti prior pars nulla indiget interpretatione, posterior interpretanda est de his, quæ conuenient definito secundum rationem communem, secundum quam definitur: non verò de his, quæ illi conuenient, quatenus est tale individualia, quia illa, quæ singulariter dicuntur de Petro, ratione propriæ differentias individualis, non dicuntur de animali rationali vniuersaliter sumpto.

11 Quartum præceptum est vt *in definitione nihil deficit, aut superfluit*: ratione prioris vī *vīens sensibile*, non est definitio hominis, quia deficit *rationale*; & ratione posterioris hæc est mala hominis definitio *animal rationale mortale*, superfluit enim illud *mortale* inclusum in animali, cū omne animal mortale sit.

12 Quintum præceptum est vt *definitio brevis sit*, modò breuitas obscenitatem non pariat. Nam cùm definitio sit caput totius disputationis, vīto dabatur, si adē sit longa, vt non posse facile memorā retineri, & semel aciter iterum sine molestia repeti; nihil enim frequentius occurrit in disputatione quam definitio subiecti, de quo instituitur disputationis.

13 Rogant nonnulli an definitio possit tradi per genus mediatum, & ultimam definitiōnē differentiam. Cui questione respondeo melius semper tradi per genus mediatum, quod continet rationes omnes superiores, quæ sunt definitio essentialē. Deinde esse plura genera mediata, quæ coniuncta cum ultima differentia non rectam definitiōnē constituit, si enim ego ad definitum hominem afflumerem hoc genus mediatum illius *vīens*, illāque coniungerem cum ultima differentia, videlicet *rationale*, & hominem definitum *vīens rationale*, definitio effet vītiosa, quia etiam contenit Angelo; qui vītia vītia rationali. Ultimō affero vīcūque posse aliquando rem definitiōnē per genus mediatum, & per differentiam insimam, si enim definitiō homo per corpus, quod est genus illius mediatum adiunctum differentiē insimam, & diceretur *homo est corpus rationale* (nominē corporis corporis complectum intellige de prædicamento *Substantia*) vīcūque definitiō posset sufficeri, nullum enim corpus rationale reperitur in rerū natura, quod non sit homo. Quod si possibilia inspicias, & in illis reperias aliquod corpus complectum capax ratiocinandi, & non sentiendi, predicta definitiō non tantum homini conuenit, sed tali corpori, quod essentialiter differet ab homine ratione prædictati sensitiui

senstitui reperti in homine, & inclusi in genere immēdiato videlicet animali, quod non reperiatur in illo corpore, neque includeretur in genere mediato, scilicet corpus.

14 Placet etiam aduertere clariorē fore definitionem traditam per genus supremum, & omnes differentias vñque ad infinitum in definitione positas, veluti si diceretur, *homo est substantia corporea, viuens, sensibilis, rationalis*, quā traditur dum dicitur, *homo est animal rationale*, quia tamen non solum consulendum est claritati, sed etiam breuitati, & satis clare traditur per genus immediatum, per hoc & differentiam ultimam, ut plurimū definitiones tradere conueniuntur.

15 Hic disputant nonnulli an genus, & alia huiusmodi possint definiti; abs re tamen, vbi enim disputatio instiuetur de genere, seu de aliis quibuscam rebus, opportunius disputabitur an ipsa possint definiti. In praesenti vero cū tantum agamus de definitione, tantum ad rem erit explicare quomodo definitio possit definiti. Opponunt nonnulli: *Hac definitio, Oratio explicans naturam rei*, respicit tanquam obiecta definita omnes definitiones: ergo respicit se ipsam: ergo idem definitur per se ipsum: ergo non per aliquid clarius, sed per quācū notum, aut ignotum: ergo definitio non potest definiti, ne hæc inconuenientia inferantur. Respondeo prædictam definitiōnem respicere ex parte obiecti omnes definitiones particulares, quatenus conueniunt in quadam ratione simili, seu in ratione communis definitionis, & hac ratione respicere se ipsam tanquam obiectum reflexè per se ipsum representatum; sicuti conceptus respondens huic voci *cognitio* respicit tanquam obiectum omnes cognitiones, & se ipsum, quia ipse est cognitio, & sicuti hæc vox *nomen*, significat omnia nomina quatenus similia, & consequenter se ipsum quatenus habet rationem nominis: Cū ergo definitio formalis nihil aliud sit, quām cognitio expressa, clara, & distincta alicuius obiecti, & cognitio illa se ipsum clare, expressè, & distinctè repræsentet, erit sui ipsius definitio.

16 Neque hac ratione inferuntur, quæ obiectione affebantur, videlicet idem definiti per se ipsum, quia inconueniens non est idem ut obiectum definiti per se ipsum tanquam per definitionem formalem, eset autem inconueniens si idem per se ipsum ut obiectum definitionis formalis definiti. Præceptum autem illud, definitio debet esse clarior definitio, non ita intelligendum, ut definitio formalis clarius debeat cognosci definitio, quia ut obiectum aliquod definiti, illius definitio neque clare, neque confusè debeat cognosci, cū enim dico, *homo est animal rationale*, hominem definio, & illius formalis definitionem non agnoscō, quia si est cognoscendum, forsitan difficultus cognoscere, quām illius definitum agnoscitur, in quo sensu tantum infertur definitionem non esse clariorē definitio, quod absurdum non est; non tamen ex eo quod definitio, per se ipsum definiti, infertur conceptum formalem definitionis non clarius repræsentare obiectum definitum, quām repræsentat idem obiectum conceptus formalis definiti, quod absurdum eset, & in quo sensu prædictum præceptum est intelligendum.

P V N C T V M II.

De Divisione.

17 Duiusmodi Physica est quedam separatio partium, quæ ante vnitatem totum constituebant, veluti cū lignum in duas partes fecerat, tunc diuidi dicitur. Ex hac divisione desumpta est Dialectica diuīsio, quæ est *oratio totum in suas partes distribuens*. Huiusmodi est actus, quo dico, *animal aliud homo, aliud brutum*, ex vi cuius *animal* quod est quoddam totum potentiale distribuio in distinctas species, quas sub se continent tanquam partes.

2 Secundum hanc divisionis definitionem omnis diuīsio totius in partes dicenda eset, assignantur tamen distincta divisiones, in quibus vna specialiter diuīsio totius in partes dicatur, quia ex vi illius separantur partes quæ a se componebant totum actuale. Est igitur triplex diuīsio.

Prædicta de Quicido, Philosoph. Tom. I.

sio; quædam dicitur diuīsio *generis in species*, alia *totius in partes*, alia demum *subiecti in accidentia*, quæ propriū subiecti per accidentia dicerebatur. Diuīsio generis in species est illa, ex vi cuius genus, quod antea erat totum quoddam potentiale, secatur in species oppositas tanquam in partes, ex quibus componebatur, veluti cū diuiditur elementum in ignem, aerem, terram, & aquam. Ad hoc genus diuīsionis reducitur partitio speciei in individua, v.g. hominis in Petrum, Ioannem, &c.

3 Diuīsio totius in partes est illa, ex vi cuius totum secatur in partes, quibus actu componebatur. Cæterum cūm partes quædam sint Metaphysica, alia Physica, ex his quædam essentialis, alia integrantes, & ex iis quædam homogeneæ, alia heterogeneæ, sic his omnibus partibus distinctis diuīsiones distinctæ correspondent. Diuīsio in partes metaphysicas est oratio, ex vi cuius diuiditur totum in partes, quibus metaphysic componebatur, veluti cūm diuiditur homo in animal, & rationale. Diuīsio essentialis in partes physicas est oratio, quā totum diuiditur in partes physicas essentialis, quibus physic componebatur, veluti cūm dicitur hominis alia pars est corpus, alia anima, & sic reliquis partibus proportione seruatæ similes respondentis diuīsiones.

4 Diuīsio subiecti in accidentia vulgo dicitur, quā diuiditur homo in album, & nigrum, quæ strictè loquendo non ita deberet appellari, quia cū ego diuidi hominem in album, & nigrum, non diuidi hominem in albedinem, & nigredinem, quæ sunt accidentia, quia si ita fieret diuīsio, faceret hunc sensum: hominum quidam est albedo, aliis nigredo. Deinde nihil potest diuidi nisi in ea, quibus conflat, & quæ includit actu vel potentiam, sed subiectum non constat accidentibus, neque ex illis actu, aut potentiam componitur: ergo subiectum non diuiditur in accidentia. Dicenda ergo est prædicta diuīsio, *diuīsio subiecti per accidentia*, quia ex vi illius diuiditur subiectum in communis in distincta subiecta, quorum vnum habet hoc accidens, & alterum illo caret, seu habet oppositum. Cū enim diuidi hominem in album, & nigrum, diuidi collectionem hominum, quæ est totum quoddam aggregatum constans distinctis hominibus tanquam partibus in duas hominum classes, quæ sunt partes diuīs, & inter se distinguuntur ex eo, quod homines huius classis habeant albedinem, & homines illius classis habeant nigredinem, quod est distinguere partes subiecti, seu totius diuīs per albedinem, & nigredinem, & ita diuīs illa subiecti per accidentia proprie dicetur. Diuīsio alia quæ solet assurgari accidentis in subiecta, quæ sit dum dicitur, *Potentiarum quædam anima inherēt, alia corpori*, ad præcedentem potest reduci, & propriè non diuīs accidentis in subiecta, sed accidentis per subiecta dicenda est propter eandem rationem, quā modò dicebant subiectum non diuidi in accidentia, sed per accidentia, ex vi quorum subiectum hoc ab illo feceruntur.

5 Ad idem genus subiecti in accidentia reducenda est diuīsio, ex vi cuius genus diuiditur per differentias oppositas præcisè sumptas; animal, verbi gratia per rationale, & irrationale, quod dicendum est per differentias diuidi, non vero diuidi in differentias, quia genus nullo modo componitur ex differentiis, sed ex speciebus in quas diuidi potest tanquam in partes potentiales. Postquam hanc doctrinam semel & iterum scripleram, illam à Fonseca docte traditam inueni libr. 4. capit. 8. vbi notat nunquam dixisse Porphyrium genus diuidi in differentias, sed per differentias, ibidemque refert Boëtium afferentem genus non diuidi in differentias, sed in species.

6 Diuīsio utilissimum est sciendi instrumentum, quod docuit Aristoteles libr. 2. *Posteriorum*, capit. 14. & libr. 1. *Topicorum*, cap. 14. cuiuscumque rei definitionem inuestigare; quod hac ratione optimè fiet: sumatur genus quoddam rei definita aliis commune, verbi gratia in tendo definire hominem, assumo genus supremum nempe substantiam, quod diuidi per differentias in substantiam corpoream, & substantiam incorpoream; ex quibus membris diuidentibus vnum homini non conueniet, nempe substantia incorpoream, quod omittam, & alterum assumam, nempe substantiam corpoream: hanc homini conuenire necesse est ex suppositione quod illi membrum aliud diuidens non conueniat, inspiciendum est, an illi tantum conueniat, an etiam aliis;

B si

si illi tantum conueniret, hominis esset definitio; quod si alii conueniat, sicuti de facto conuenit, iterum subdividenda est per alias differentias inferiores, & essentiales, & assumendum membrum diuidens, quod homini conueniat, quod si non conuenit alii, hominis erit exacta definitio: si minus, iterum membrum diuidens per alias differentias subdividendum est donec reperiatur contractum per differentiam, quae tantum homini conueniat, quae est rationale, talemque membrum diuidens continens rationem communem generis, & differentias, per quas fuit contractum, donec perueniretur ad illam, quae constituit membrum diuidens tantum homini conueniens, erit propria, exacta, essentialeque hominis definitio.

7 Diuisiones generis in species, subiecti in accidentia, & accidentium in subiecta à definitione distingui certum est; dubium tamen, an diuiso totius in partes essentiales physicas, & metaphysicas, & generis per differentias, à definitione distinguitur. Affermat Hurtadus non omnem diuisionem à definitione distingui, quia hominis definitio tam clarè & explicitè attingit partes hominis, quā illius diuiso; & utraque eandem omnino hominis partes nempe animal & rationale attingit, in quas per ipsam definitionem diuiditur, sicutiē explicitè, & ut inter se distinguita ex vi definitio cognoscuntur. Ratio hęc mihi persuaderet eundem actum posse habere rationem diuisionis, & definitionis, nihilominus formaliter diuiso & definitio semper different, quia diuiso semper connotat quoddam totum, quod præcesserit, in quo fuerint viariae partes, quae diuisa cognoscuntur, dicitque formalem oppositionem ipsatum partium tanquam membrorum diuidentium, quae re, aut ratione opponi debent, quod non dicit definitio, cuius tota formalis ratio sita est in suo subiecto clarè ut distingue ab omnibus aliis representando. Insuper hęc diuiso generis per differentias, quam dixi reduci ad diuisionem subiecti in accidentia, animal aliud animal rationale, aliud irrationalē, includit definitionem hominis, & definitionem bruti, & conceptum animalis secundum se, dicitque quoddam oppositionis genus inter utramque definitionem, quod neutri conuenit formaliter ut definitio est; definitio enim hominis præcise dicit conceptum respondentem his vocibus animal rationale. Ex quo infertur formaliter, & realiter extrinsecè talem semper definitionem, & diuisionem inter se distingui.

8 Leges bona diuisionis sunt ut omnia membra diuidentia simul sumpta sint æqualia diuiso; ita ut nulla pars in isto reperiatur, quae non continetur in illis, neque aliquid illa contineant, quod isto non claudatur, quodque quolibet membrum diuidens sit inferius diuiso. Ratio est, quia cum diuiso sit totum, & hoc supra quamlibet partem sui addat alteram, & nihil supra omnes simul sumptas, sic de diuiso necessariò dicendum est. Secundum præceptum est, ut diuiso non fiat per plura membra, quam par est: si enim animal immedieate yelles diuidere in omnes species atomas, neque illas posses inuenire, neque inuenias postes memoriam retinere. Cum igitur membra diuidentia plura sint, diuisum secundum est per aliquas rationes communes, quae rursus per alias, & alias minus viuierales subdividantur. Tertium præceptum, ut membra diuidentia re, vel ratione opponantur, hoc est, ut realiter, vel per intellectum fiat distincta.

9 De diuisione nominis, que vulgo circumfertur confitit non memini, quia, ut doctè ait Fonseca lib. 4. cap. 2. diuiso non est, sed distinctio. Diuisionem nominis vulgo appellat distinctionem vocis, aut vocum in variis significacionibus, quae illi possunt contingere, ut cum audio nomen *Gallus* quo ex aquo significatur homo natione Gallus, & Gallus gallinaceus, inter utramque significacionem distinguo; & cum audio propositionem istam: *Scio Petrum interfecisse Ioannem*, illam distinguo in duplēm seafum, quem potest reddere, videlicet scio Ioannem interfecit esse a Petro; & scio Petrum interfecit esse a Ioanne, in qua distinctione nulla est diuiso, quia nullum datur totum, quod secetur, voces enim non secantur, exdem enim integræ permanent distinctione facta; neque significaciones, quia nunquam

hęc fuerunt aliquo modo vnitæ, neque totum aliquod composuerunt. Dicuntur enim distingui, quia mens non distinguit quænam illarum voci prolatæ hic, & nunc conueniret, sicuti cùm quis vidit hominem à longe, dubitans an videat Petrum, vel Ioannem, & postea deprehendit ab illo Petrum videri, non dicitur diuidere Petrum, sed illum à Ioanne distingui.

P V N C T V M. III.

De Argumentatione.

1 **I**n omnibus Dialectice instrumentis Argumentatio primas tenet, quā vltimò veritas deprehenditur, & illa, quae latebat ignota eruitur, & nota fit. Vulgo definitur, *oratio in qua unum ex alio consequi denotatur*; hoc est, in qua ex quadam propositione cognita, aliam inferimus, & deducimus: sicuti cum dicimus, *Petrus est homo*: ergo *Petrus est animal*. Neque sufficit ad argumentationem, in re obiectum vnius propositionis connexionem habere cum obiecto alterius, ita ut illo posito non possit ipsum non dari, sed requiritur, nos haec connexionem duci ad tale obiectum cognoscendum, quapropter non erit argumentatio; si dicamus, *Petrus est homo*; *Petrus est animal*; et si in re non posse esse homo, quin sit animal. Ideo in definitio apponitur particula illa, *inferi denotatur*, quod fit per hanc vocem ergo, aut igitur. Si propositio, ex qua alia infertur fuerit vniqa, *Antecedens* dicitur: si duplex fuerit, prima vocatur *Anterior*, secunda *Minor*. Propositio, quae infertur nota illationis affecta, *Consequentia* dicitur, & id quod infertur secundum se sumptum *Consequens* appellatur.

2 Argumentatio diuiditur in Syllogismum, Enthymema, Inductionem, Exemplar, & Dilemma. *Syllogismus* est argumentatio in qua ex duabus propositionibus tertia denotatur inferri, veluti cum dicimus: *Omnis homo est animal*: *Omne rationale est homo*: Ergo *omne rationale est animal*. *Enthymema* est syllogismus truncatus, in quo ex una vna propositione alia denotatur inferri, veluti cum dicimus: *Petrus est homo*: ergo *Petrus est animal*. *Inductio* est argumentatio, in qua ex pluribus particularibus sufficienter enumeratis viuierale colligitur. Hęc non distinguitur ab *ascensu*, & *descensu*, de quo dixi Controuer. prima, Puncto sexto, *Exemplar* est argumentatio, in qua ex uno vel pluribus particularibus aliud particulare propter similitudinem deducimus, veluti cum dicimus: *Deus pepercit* *Niniuiti* pœnitentiam agentibus: ergo etiam mihi parcer si pœnitentiam egero. *Dilemma* est argumentatio bicornis; in qua duas partes proponuntur, quarum alteram non possit respondens aduerfarius effugere, & illarum qualibet capieandus est. Veluti cum hominem ignarum, qui diu scholas frequentauit, arguimus: *Aut ex animo vacasti litterarum studio*, vel non? *Si non vacasti*; negligens es, tempisque prodigiisti. *Si vacasti*; rudes es, & ingenio hebes, siquidem nihil didicisti.

3 Rectitudino argumentationis non consistit in veritate propositionum, sed in connexione consequentis cum antecedenti, seu cum præmissis, ex quibus interri denotatur. Vnde hęc est bona argumentatio: *Arbor est homo* ergo *arbor est rationalis*, et si utramque propositione sit falsa; & hęc est mala, *Petrus est animal*: ergo *Petrus est homo*, et si utramque propositione necessaria sit. *Ex hoc si argumentationem non esse dicendam veram, vel falsam, sed bonam, vel malam*. Hęc dicta sunt pro incipientium captu, multa enim sunt dicenda de natura syllogismi, ad quem omnes argumentationes adductae reducuntur Controuer. 9. & 10.

Logicæ de illiusque forma,
& structura dicam

Controu. 4.

CONTRO

CONTROVERSIA III.

De Nomine, & Verbo, Oratione,
& Enunciatione.

ENVNCIATIO seu Propositio in se Orationem includit; Nomen & Verbum partes sunt orationis, ideo hæc omnia eadem amplectitur Controversia.

P V N C T V M I.

De Nomine, & Verbo.

Nomen definiuit Fonseca libr. 1. cap. 12. *Vox significans ex instituto definitæ ac sine tempore, cuius nulla pars separatim significat, quæque adiunctio est, aut non est, efficië orationem, quæ verum aut falsum significet.* Per primam particulam *vox significans ex instituto*, cum pluribus aliis Nomen conuenit: per particulam *finitæ*, differt à nominibus affectis negatione infinitante, veluti *non homo, non equus*, quæ Aristoteles non simpliciter nomina, sed addito dominante infiniti, infinita nomina appellavit. Per particulam *cuius partes separatim nibil significant*, differt Nomen ab Oratione. Per particulam *sine tempore* differt à Verbo, quia licet nomen aliquando tempus significet, quia ad illud significandum est impostum, sicuti nomen *istud dies*, aut nomen *hora*, & aliquando connotet tempus, quia significat rem aliquam, quæ cum tali tempore connexionem habet, veluti hoc nomen *cena*, cuius significatum non dicetur tale, nisi præfixo tempore fiat; non significat cum tempore, quod est significare aliquam actionem, & simul cum illa significare hoc, vel illud tempus in quo fieri potest, quod habet Verbum veluti *amat, vicit*. Reliquum definitionis *quæque adiunctio*, &c. omittit Toletus in definitione; quam ipse adduxit, & loco illius addit, nomen debere esse non quamcumque vocem, sed rectam, ut excludat casus obliquos, qui nomina non sunt, sed casus nominum. Possunt etiam excludi hi casus obliqui per ultimam partem definitionis à Fonseca adducta, quia etiam his addatur verbum *est*, non constituant orationem veram aut falsam, si enim dicatur *Petrus est*, nihil verum aut falsum profertur. Ideo censeo utramque definitionem adductam à Fonseca, & Toletu retinere posse!

Verbum sic definit Fonseca: *Vox significans ex instituto definitæ, ac cum tempore præsenti, cuius nulla pars significat separatim, & semper eorum quæ de alio prædicantur est nota.* Quid sit significare cum tempore nuper explicui; dicitur autem verbum significare *definitiæ*, ad excludendum illius infinitum de præsenti, & verba, quibus negatio præponitur, sicuti *non disputat, non legit*. Dicitur significare *cum tempore de præsenti*, quia sicuti in nominibus tantum casus rectus dicitur nomen, sic in verbis tantum præsens Indicatiui Verbum dicitur, quia veritates omnes aliorum temporum semper in ordine ad præsens definiuntur, ideo enim est modo verum dicere *Petrus currit*, quia tempore venturo erit verum dicere *Petrus currit*, & ideo verè dicitur *Petrus currit*, quia tempore præterito verum fuit dicere *Petrus currit*. Posteriorem particularum, & est coram, que dicuntur *nota*, facile explicat Toletus dicens illa significari verbum esse nexus inter subiectum, & prædicatum, & id, quo illorum identitas denotatur. Pater Fonseca vult illa particulâ significari, verbum vice sui significari prædicari quotiescumque ponitur in enunciatione, cum enim dicimus *Petrus currit*, idem est ac dicere *Petrus est curvens*, cuius propositionis prædicatum continetur in verbo, & sic de omnibus aliis. Obicit sibi in hac propositione *homo est animal*, verbum *est* neque ratione sui significati prædicari; respondetque in hac propositione verbum *est* extrahi à sua significacione, quia hoc verbum significat existere, in præsenti autem tantum adducitur ad significandam connexionem inter hominem, & animal; quando verò retinet suam si-

Franc. de Oviedo, Philosoph. Tom. I.

gnificationem, sicuti in hac propositione *Petrus est*, tunc prædicari affirmat de subiecto, quia propositione illa æquivalens huic *Petrus est ens*. Probabiliter potest hac doctrina defendi, præcipue cum res sit parui momenti, verum tamen expeditiorem censem esse interpretationem ex Toletu relatam. Neque in opinione Fonseca necessum est dicere verbum *est* extrahi à sua significacione, cum dicitur *Petrus est animal*, quia adhuc in hac propositione prædicatur de subiecto participium verbi inclusum in hoc prædicato *animal*, quod non exprimitur, ne semel ponatur ex parte prædicati, sicuti non dicimus *Petrus est animal homo*, sed *Petrus est homo*, quia animal continetur in homines, quæ etiam ratione *ens* continetur in animali. Id quod explicauit Fonseca in sua definitione dicens verbum significare non cum quocumque tempore, sed cum tempore de præsenti, explicitu Toletus dicens, *verbum est vocem rectam*, quo adiectu excludit omnia tempora distincta à præsenti Indicatiui, in reliquis omnibus cum Fonseca conuenit, & cum utroque tota Summularum turba, neque res est maiori examine digna.

P V N C T V M II.

De Oratione, & Enunciatione.

Aristoteles lib. 1. de interpretatione cap. 4. orationem definit his verbis: *Vox significativa est separata, definitionem hanc admittunt Toletus, & Fonseca, & ferè omnes auctores*, qui notant Aristotelem non intendisse significare per illam particulam *cuius aliqua partium, vnam tantum partium orationis fore significativam*, sed *vnam tantum significativa*, quia haec sufficiebat ad distinguendam Orationem à Nomine, & Verbo, quæ nullæ parte significativa gaudent. Eo ipso quod Oratione dicitur vox vna, & partes illi assignentur, significatur has habituras inter se aliquam coherentiam, seu aliquam unionem, aliæ non dicentur vna vox, neque constituerent vnum totum, cuius essent partes. Ex hoc inferes voces *has, ignis, lapis, lignum*, orationem non esse, quia nullam inter se congruentiam habent. Ex quo capite dimanauit alia orationis definitio, videlicet *plures dictiones congrue habentes*, quæ definitio satis consona est menti Aristoteles, & ex nullo capite reiici potest. Dictiōnum congruentia, quam expicit haec definitio, & vno dictiōnum quam requirit definitio Philosophi, ut modò dicebam, poterit esse quecumque Grammaticalis congruentia, vel conjunctio aliqua, ex vi cuius utramque extremum casu cohærent, sicuti dicimus *Petrus est Iohannes*.

Pater Hurtadus ut terminum complexum distinguit ab oratione, afferit ad orationem requiri congruentiam nominis cum verbo, & orationem definit: *Vox significativa composita ex nomine & verbo mutuò congruentibus*. Definitionem hanc consonam esse ait Grammaticorum sententia, qui notitias, seu orationes dividunt in duas actias, duas passias, aliisque Imperfoniis verbi, in quibus omnibus verbis reperitur. Quidquid sit de mente Grammaticorum, retinenda est definitio tradita à Philosopho, quam gratis deserit Hurtadus, & cui immitterit propriam prefert. Neque suā definitione difficultatem fugit, quam intendebat vitare, quia oratio composita ex nomine, & verbo, integraque propositione potest esse terminus complexus, vt contingit in hac propositione, *Petrus currit est propositio*. Quomodo autem differant terminus complexus, & oratio, dixi dum naturam termini complexi explicabam, vbi etiam explicui quomodo nomen *Proconsul*, verbum *circumfero* non sint plures dictiones, ex quo ibi inferbam non esse terminos complexos, & modo infero non esse orationes.

Docet Pater Fonseca lib. 3. cap. 1. duobus modis posse orationem componi ex dictiōibus per se significantibus in ipsa: altero explicite, seu expresse, vt si dicas, *nullus homo, nullo tempore, in omni loco, in omni tempore*. Altero impliè, & virtute, vt si dicas *Nemo, nunquam ubique, semper*. Aitque quod etiam si haec dictiones vocare non sint orationes, significacione tamen orationes sensandas esse, quia idem conceptus responderet huic simplici voce *Nemo*, qui responderet huic complexo *nullus homo*.

B 2 quia

3

quia apud Dialeticos significationis potius, quam vocis ratio habenda est. Propter eandem rationem afferit vocibus his

Aio te & cida Romanos vincere posse,
duplicem propositionem proferri iuxta duplum sensum, quem habere possunt, unam respondentem his vocibus
Aio te posse vincere a Romanis alteram Aio Romanos posse vincere. Doctrinam hanc non improbo, & plus quam mediocris fundamento excogitata esse cento.

4 Duplex est Oratio: quedam perfecta, alia imperfecta: Oratio imperfecta dicitur, quia suspensum relinquit andentis animum, perfectumque non generat sensum; veluti *sitionem legis, iectionem lege, alioque huiusmodi.* Oratio perfecta dicitur, quia perfectum generat sensum, & quia auditu mens quicquid audientis, veluti cum dicitur:

O mihi post nullos vnguam memorande sodales,

5 Ex orationibus perfectis quedam sunt enunciatiæ, alia non enunciatiæ. Oratio enunciatiæ propositione dicitur, idemque est inquirere quid sit oratio enunciatiæ, ac interrogare quid sit propositione. Oratio enunciatiæ, seu propositione vulgo definitur: *Propositio est oratio quæ auditu possumus respondere, veruam dicis, vel falsum dicis.* Alio modo: *Oratio continens veritatem, vel falsitatem.* Exemplum accipe in his orationibus *Petrus currit, Iohannes legit,* quae sine veritate, aut falsitate non proferuntur. Oratio ergo non enunciatiæ erit, quia neque veritate, neque falsitate gaudet, veluti cum dicimus: *Vixnam vacas literarum studio.*

6 Prædictæ propositionis definitiones rectè cum definito correspondent, & satis clare rem explicant, verum tamen aptior alia querenda est, quia haec per disunctionem naturalum propositionis explicant, quia in quantum fieri possit in definitione vitanda est, quia duplum reddit definitionem, quarum una parti euidam definit, seu quibusdam inferioribus rationis communis, quæ definitur, & altera alteri parti, seu aliis inferioribus conuenit. Definienda ergo est propositione, *oratio ex vi cuius unum de alio enunciatur, seu oratio in qua unum de alio dicitur,* quæ definitione satis clara natura propositionis proponit, ex terminis enim ipsis notum est omnibus, quid sit dici unum de alio. Conuenit etiam hec definitio omnibus propositionibus, & nulli non propositioni, quia ubi unum de alio enunciatur, est subiectum de quo aliud enunciatur, seu dicitur, & prædicatum. quod de illo uno dicitur; subiectum autem, & prædicatum in omnibus propositionibus, & in illis tantum reperitur. Insuper ubi est subiectum, & prædicatum, veritatem, aut falsitatem, que sunt proprie affectiones propositionum, reperiuntur necesse est. Circa hanc definitionem aduersa enunciari unum de alio, seu unum de alio dici, extendi ad affirmationem, & negationem convenientia inter prædicatum, & subiectum, veluti cùm dicitur *Petrus est albus, & cùm dicitur Petrus non est albus,* quia tunc de illo enunciatur esse non albus.

P V N C T V M I I I.

De materia, forma, qualitate, & quantitate Propositionis, & de signis hanc indicantibus.

7 **M**ateria propositionis sunt subiectum, & prædicatum quatenus inter se dicunt ordinem. Ordo iste triplex est, ideo triplex materia propositionis assignatur. Aut enim prædicatum necessariò coniungitur cum subiecto, & tunc materia propositionis necessaria, seu naturalis dicitur, veluti in hac propositione *homo est rationalis.* Aut prædicatum repugnat subiecto, veluti in hac propositione *homo est lapis* tunc materia remota, repugnans, & impossibilis solet appellari. Aut prædicatum contingenter conuenit subiecto, veluti in hac propositione *homo est albus*, & tunc materia propositionis contingens appellatur. Materia naturalis diuiditur in *essentiam*, veluti in hac propositione, *homo est animal*, in qua prædicatum est in essentia subiecti, & in *pure naturali*, veluti in hac propositione, *homo est risibilis*, cuius prædicatum est extra subiecti essentiam. Item contingens diuidi potest in *naturalem*, veluti *homo est albus*, cuius prædicatum naturaliter accidit subiecto; & in *supernaturalem*, veluti *homo est charus Deo*, cuius prædicatum supernaturale est respectu subiecti. In materia necessaria propositione affirmativa semper est vera, negativa semper est falsa. In materia remota, propositione affirmativa semper

est falsa, & negativa semper est vera. In materia contingenti tam propositioni affirmativa, quam negativa aliquando veritas, aliquando falsitas contingit.

Forma propositionis Categoricæ est copula est secundum se sumpta, vel affecta negatione; secundum se sumitur cum dicimus *Petrus est albus*, cum verò dicimus *Petrus non est albus* copula est non secundum se, sed ut affecta negatione propositionem constituit, & illius est forma. Ex hoc inferes formam propositionis negativa, & affirmativa essentialiter esse distinctas, & propositiones ipsæ inter se essentialiter differre. Ratio est facilis: forma huius propositionis *homo est animal*, & sic de quacunque alia affirmativa, est connexio, coniunctio, & uno inter extrema, quapropter propositione affirmativa vocatur ab Aristotele compositione; forma vero propositionis negativa, v.g. *Petrus non est equus*, est separatio, disiunctio, & diuisio extreborum. Ideo Aristoteles propositionem negatiuam diuisione vocabat. Sed separatio, disiunctio, & diuisio differunt essentialiter à compositione, coniunctione, & unione: ergo forma propositionis negativa essentialiter differit à forma propositionis affirmativa: ergo non est utriusque forma copula est eodem modo se habens, sed in propositione affirmativa, sumpta secundum se; & in negativa, negatione affecta. Ex hoc inferes differentias propositiones affirmativa, & negativa esse essentialies respectu propositionum, quas faciunt essentialiter differre, maleque ad qualitatem propositionis referri esse affirmativam, vel negativam, quod ut probatum est ad illius essentiam spectat. Propositione affirmativa dicitur illa, cuius principia copula affirmat, & propositione negativa dicitur illa cuius principia copula negat. Vnde si negatio copulam non afficiat, propositione erit affirmativa, veluti cùm dicitur *Petrus est non lapis*. Additur cuius principia copula, propter alias copulas minus principales, de quarum affirmatione, aut negatione ratio habenda non est, ad cognoscendam propositionem affirmativam, aut negativam, veluti cùm dicitur *Petrus, qui non loquitur ambulat,* que propositione est affirmativa, etiæ verbum, loquitur sit negatum, quia hoc non in se continet principiam copulam, quia in verbo ambulat continetur, quod affirmatur, & ideo propositione affirmativa dicitur. Similiter cùm dicitur *Petrus, qui loquitur non ambulat*, propositione est negativa, quia principia copula est negata, etiæ alia minus principia sit affirmata. Formam propositionis hypotheticæ, quæ formaliter constituitur in ratione propositionis, sive verbum est immediate annexens extrema in propositione affirmativa, in qua secundum se sumitur, aut illa diuidens in propositione negativa, in qua negatione afficitur, ostendam Punct. 4.

3 Qualitas propositionis, illius veritas, vel falsitas est dicens, quam accidens esse propositionis aliquod illi extrinsecum importans ostendam Controu. 7. de Anima, quam totam institutam de veritate, & falsitate propositionis, vbi nonnulla circa hanc materiam latè tradam.

4 Quantitas propositionis est extensio subiecti ad suum significatum, vel ad sua significata. Hæc est quadruplex, quedam *vniuersal*, cuius nomen est commune affectum signo vniuersali disponenti distributivæ, veluti *omnis homo currit*. Alia *particularis* cuius nomen est signo particulari affectum, veluti, *aliquis homo currit*. Alia *indefinita*, cuius nomen est commune nullo signo affectum, veluti, *homo currit*. Alia *singularis* cuius nomen est singularis, vel commune signo demonstratiuo affectum, veluti, *Petrus currit*, *hic homo currit*. Signa, que ex parte prædicati se tenent, non constituant propositionem quantam, ideo hæc propositione *Petrus est omnis homo singularis* est, etiæ ex parte prædicati signo vniuersali afficitur. Nomina obliqua se tenentia ex parte subiecti quâd nullo signo afficiuntur quantitatem propositionis non constituant, hæc enim propositione, *omnis equus petri currit*, vniuersalis est, etiæ ex parte subiecti nomen singulare *Petrus* in obliquio ponatur. Quod si hi casus obliqui afficiantur signo vniuersali affirmativo, tale signum distribuet significatum casus obliqui, & ad quantitatem propositionis non spectabit, veluti cùm dicimus *omnis hominis equus currit*, propositione erit particularis, & terminus *equus* sub disunctione resolvetur, eritque idem ac dicere: *omnis hominis aliquis equus currit*, hoc est, huius hominis vel hic equus currit, vel hic equus currit, &c. & huius hominis vel hic equus currit, vel hic equus currit, & sic de aliis semper cum

cum distributione casus obliqui, & disfunctione termini *equus*, qui est in *recto*, & subiectum propositionis diciatur. Eadem ratio erit, proportione seruata, si casus obliquus affectatur signo particulari affirmatio, veluti cum dicitur, *alicuius hominis omnis equus currit*, tunc signum obliquum affectum disunget casum obliquum, quem affect, & terminum *equus* intactum relinquit, qui ex vi signi *omnis*, quo affectus, distributiu supponet, totaquo propositione sic distribueretur, *huius hominis hic equus currit*, & *hic equus currit*, &c. vel *huius hominis hic equus currit*, & *hic equus currit*, &c. & tunc verificabitur propositione, cum inueniatur *vetus homo*, cuius omnes equi sint currentes.

De signis negatiis sufficientibus casus obliquos non eadem est habenda ratio, ut plurimum enim haec signa vniuersalia affectunt praecipuum subiectum, licet aliquando possint illud non affectare; cum enim signum negati possessionem significati in obliquo respectu recti, quam arguebat casus obliquus, tunc signum vniuersale negatiuum tantum affect obliquum significatum propositionis, quod immediate affect: cum vero hanc possessionem non negat, non solam distribuit obliquum significatum, sed etiam subiectum praecipuum propositionis significatum in *recto*. Exempli gratia, haec propositione, *Equus nullius hominis currit* potest habere hunc sensum, equus qui nullius est hominis, seu, equus non possit ab homine, currit, & tunc signum *nullius* tantum affect terminum obliquum *hominis*, & praecipuum subiectum *equus* eodem modo relinquit, quapropter propositione erit singularis, & hac ratione resoluenda. Hic *equus*, qui non est *huius hominis*, neque *huius hominis*, neque *huius hominis* currit; vel *hic equus* qui non est *huius hominis*, neque *huius hominis*, currit, & sic de aliis, semper cum distributione termini *hominis*, & disfunctione praecipui termini, subiectaque propositionis *equus*. Potest inpler prædicta propositione *hunc sensum* efficere, nullus datur homo cuius omnes equi currant, & tunc terminus *nullius* totam propositionem affect, & terminum *equus* qui ex vi signi *omnis* supponet distributiu, facit supponere disfunctionem, & propositione hoc modo distribuenda est: *huius hominis vel hic equus non currit*, & *huius hominis vel hic equus non currit*, vel *hic equus non currit*, &c. semper cum distributione termini *hominis*, & disfunctione termini *equus*, dicere enim, nullus est homo, cuius omnis equus currit, idem est ac dicere, nullus est homo in his, qui equos possident, cui non sit aliquis equus, qui non currit. Quod si per dictum signum obliquum inuenirent terminum *equus* non distributum, seu supponentem disfunctionem, illum distribueret, quia signum negatiuum destruit, quod inuenit, & terminum supponentem distributiu, facit disfunctionem supponere; & illum qui disfunctionem supponebat, facit supponere distributiu: quare haec propositione *nullius hominis aliquis equus currit*, hoc modo resoluenda est neque *huius hominis hic equus currit*, neque *hic equus currit*, &c. Deinde neque *huius hominis hic equus currit*, neque *hic equus currit*, &c. distribuendo semper terminum *hominis*, & sub quocumque singulari illius omnia singularia termini *equus*.

Sunt etiam alia figura mixta, quae in se categorema aliquod includunt veluti *nunquam*, *semper*, *aliando*. Ex his affirmatio veluti *semper* & *aliando* tantum suum categorema, non vero quantitatem propositionis constituant nec metiuntur, haec enim propositione *semper homo currit* particularis est, eti tempus significatum hoc signo *semper* vniuersaliter supponat, quia praecipuum subiectum propositionis supponit particulariter, & ita prædicta propositione resoluenda erit, in hoc tempore *hic homo currit*, vel *hic homo currit*, &c. & in hoc tempore *hic homo currit*, vel *hic homo currit*, &c. & sic de aliis. De hoc signo *aliando* proportione seruata eodem modo iudicium ferendum est, tantum enim disunget suum categorema pro quo particulariter supponit, & nullo modo affect praecipuum subiectum in ordine ad propositionem quantificandam, quapropter haec propositione, *aliando omnis homo currit*, vniuersalis est, eti signum *aliando* sit particularis.

Aliter contingit in hoc signo vniuersali negatiuo *nunquam*, quod non solam suum categorema, sed praecipuum subiectum propositionis affect, quod distribuit, si non inuenit distributum, & disunget si inuenit distributum; refundit enim suam negationem supra subiectum

Franc. de Oviedo, Philosoph. Tom. I.

praecipuum, & supra copulam propositionis, quæ negatio cum malignantis sit naturæ, totum quod potest se inuenit destruit. Ideo propositione ita *nunquam homo currit*, seu *nunquam aliquis homo currit*, hoc modo resoluenda; neque in hoc tempore currit hic homo, neque hic homo, &c. Deinde neque in hoc tempore currit hic homo, neque hic homo, & sic de aliis distribuendo semper terminum *nunquam*, & sub quocumque singulari illius terminum *homo* secundum omnia singularia que continent. Hec autem propositione, *nunquam omnis homo currit*, ita est resoluenda, neque in hoc tempore currit homo: & sic de aliis non distribuendo terminum *homo* per propositiones negatiuas, sed illum hoc modo disinguendo; in hoc tempore vel hic homo non currit, vel hic homo non currit, & in hoc tempore vel hic homo non currit, vel hic homo non currit, & sic de aliis semper cum distributione termini *tempus* & disfunctione termini *homo*. Ex hac doctrina inferes hanc propositionem *nunquam aliquis homo currit* esse vniuersalem, quia illius praecipuum subiectum *homo* distributiu supponit, & propositionem istam *nunquam omnis homo currit* esse particularem, quia illius praecipuum subiectum *homo* disfunctione resoluitur.

In hac propositione *aliquis homo nunquam currit*; quæ hunc potest efficere sensum, datur *vetus* determinatus homo qui nullo tempore currit, seu qui semper quietat, signum *nunquam* suum tantum affect categorema, & praecipuum signum intactum relinquit, quapropter prædicta propositione particularis erit. Idem iudicium ferto de hac propositione *omnis homo nunquam currit*, si illius sensus sit de quocumque individuo homine posse verificari nunquam currere, seu non posse verificari quod aliquando currit. Ratio propter quod signum *nunquam* in his propositionibus praecipuum subiectum non affectat, est, quia non reddit propositiones negatiuas, quod prælat in prioribus, quarum subiecta affect, haec enim propositione *aliquis homo nunquam currit*, hoc est, datur aliquis homo, qui nullo tempore currit, affirmativa est, haec autem negativa *nunquam aliquis homo currit*, hoc est, non datur tempus aliquod in quo aliquis homo currit. Secundum hanc doctrinam dicendum est hanc propositionem *aliquis homo nunquam currit*, in sensu explicato particulari esse, hancque esse vniuersalem *omnis homo nunquam currit*, in eodem sensu presumptam.

Hec signa *tertius*, & *neuter* mixta dici solent, quia disiungunt binaria, & distribuant vnitates, haec enim propositione *tertius homo currit*, ita resoluitur: ex his duobus iste & iste currit, vel ex his duobus iste & iste currit, & sic de aliis semper cum disfunctione binariorum, & distributione vnitatum. Eadem ratione resoluitur haec propositione *neuter homo currit*; horum duorum neque iste neque iste currit, vel horum duorum neque iste, neque iste currit, & sic de illis cum disfunctione binariorum, & distributione vnitatum. Signum *alter* opposito modo resoluitur cum distributione binariorum, & disfunctione vnitatum, exempli gratia, *alter homo currit*, horum duorum iste vel iste currit, & horum duorum iste vel iste currit, & sic de aliis cum distributione binariorum, & disfunctione vnitatum. Iuxta prædictam doctrinam propositiones iste *neuter homo currit*, *tertius homo currit*, *alter homo currit*, mixta essent dicenda, duæ priores vniuersales respectu vnitatum, & particulares respectu binariorum, & posteriores vniuersales respectu binariorum, & particularis respectu vnitatum, viu tamen receptum est, duæ priores dici vniuersales, & posteriores particulares appellari.

Coniunctio & propositionem vniuersalem constituit, quando coniungit extrema de quorum quolibet potest prædicatum verificari, veluti cum dicimus: *Petrus & Iohannes eunt*, tunc enim illa propositione in has duas resoluitur, *Petrus currit*, & *Iohannes currit*, in quibus distribuitur subiectum prioris. Quando vero coniungit extrema, de quibus tantum simul sumptis verificatur prædicatum, viu ad integrum subiectum, quod non potest in inferiora distribui, & ita propositione vniuersalis non est: sic accidit cum dicimus, *Petrus & Iohannes portant totum pondus*, tunc enim *Petrus*, & *Iohannes* viu subiectum indivisiibile, & resolubile in alia subiecta respectu eiusdem prædicati constituant. Disunctione vel, semper propositionem particularis constituit, haec enim propositione *Petrus vel Paulus currit*, & quia in aliis resoluitur: ex *Petri & Pauli aliquis currit*.

11

Signa numeri pluralis veluti *omnes*, *nulli*, *aliqui*, distri-
buuntur, vel disiunguntur per binarios, quorum unitates
copulatim sumuntur, quapropter haec propositiones unam
tantum propositionem habent. Exempli gratia, haec pro-
positione, *nulli homines currunt*, resoluenda est; neque hi
homines currunt, neque hi homines currunt, &c. non
tamen iterum potest fieri resolutio; hi homines non cur-
runt: ergo hic homo non currit, & hic homo non currit,
alijs non distinguerentur ex modo significandi haec pro-
positiones *nullus homo currit*, & *nulli homines currunt*. Hac ita
dicenda sunt ut propositiones contradictrioriè opposita nu-
meri pluralis, rectè & commodè possint assignari, & stri-
ctè loquendo vera sunt, in communi tamen modo loquen-
di in his propositionibus ad ultimam vique unitatem fit
resolutio.

12

Hac omnia quia de quantitate propositionis, & signis
illam constituentibus fuse dixi, apprimè debet obseruare
recens Dialeticus, ne illi duplex propositione contradic-
trioria, utraque vera, aut utraque falsa appareat, que si
percalleat dexterè, poterit cunctumque propositioni suum
contradictorium assignare: aliter in duplex contradictio-
rium utrumque verum, vel utraque falsum passim incidet.

PVNCTVM IV.

*Dividitur propositione in Categoricam & Hypothetica-
cam & viriusque essentia explicatur.*

13

Celebris est diuisio propositionis in Categoricam, &
Hypotheticam, que vulgo sic definiri solent. Propo-
sitione Categorica est, que constat subiecto & praedicato tan-
quam partibus proximis. Propositione Hypothetica dicitur,
que constat subiecto & praedicato tanquam partibus remo-
tu. Non acquiseo, quia haec propositione, quae in om-
nium opinione hypothetica est, si *sol luceret*, *dies esset*, non
constat subiecto, & praedicato tanquam partibus remo-
tu, hoc enim est constare immediatè partibus, quorum
quilibet, vel aliqua illarum constat subiecto & praedi-
cato, quod in hac propositione non contingit, in qua
nullam partem poteris assignare, que subiectum, aut praedi-
catum includat, que enim assumas partem hanc si *sol
luceret*, que alteram eligas *dies esset*, utramque subiecto &
praedicato carentem inuenies.

14

Huius argumento posset solutio adhiberi iuxta defini-
tionem aliam propositionis hypotheticae, quam nonnulli
adducunt, videlicet: *Propositione hypothetica est, que constat
duabus categoricis, vel eorum locum habentibus.* Exemplum
propositionis hypotheticae constans duabus categoricis
est haec hypothetica, *Petrus legit*, & *Ioannes audit*; ex-
emplum autem hypotheticae constans extremis ha-
bentibus locum duarum categoriarum ministrat haec pro-
positione, si *sol luceret*, *dies esset*. Contra priorem defini-
tionem ostendam postea omnem propositionem constare
subiecto, & praedicato tanquam partibus proximis; &
contra posteriorem probabo complexum illud *Petrus legit*
& *Ioannes audit*, non esse simplicem propositionem hy-
potheticae, sed duplē categoricam continere cum
ipsarum distinctione. Modò tamen rogo cur fingat haec
opinio in hac propositione, si *sol luceret*, *dies esset*, extre-
mum istud si *sol luceret*, obtinere locum unius categoricae,
& extrellum alterum *dies esset* alijs categoricæ vices ge-
dere. Dices quia substituuntur loco duarum categoricarum,
que debebant inesse propositioni hypotheticae. Contra huic propositioni, si *sol luceret*, *dies esset*, implicantur
duae categoricæ inesse, quia per se ipsam constat extremis
quibus de facto componitur, & alia quæcumque illi re-
pugnant. Secundò gratis supponitur omnem hypotheticae
debere constare duabus categoricis. Tertiò ex sup-
positione quod debeat constare omnis propositione hypothetica
duabus categoricis, vnde inferes extrema
huius propositionis si *sol luceret*, *dies esset*, ponit
loco duarum propositionum categoricarum; ego enim
asseram ponit loco duarum definitionum, vel
duarum demonstrationum, quibus fingam hypotheticae
debere constare. Hac omnia frigidè dicuntur, &
sine ardore sunt impugnanda. Mitto etiam Auctores defi-
nitentes propositionem hypotheticam per duas categoricas
quibus constare affirmant, non explicare, quid sit propositione
categorica, que si prius non cognoscatur, cognosci non

poterit, quæ propositione constet duabus categoricis, & hy-
pothetica sit.

Propriis ad rem accessit Hurtadus disp. 3. sect. 3. qui as-
serit propositionem categoricam esse propositionem abso-
lutam & se sola significatiuam; Propositionem vero hy-
potheticam expreſſe non definit, sed haec subiicit: *Exem-
plum autem propositionis aliunde pendens sit: si Petrus venerit
loqueretur, subiectum cum praedicato necatur non abso-
lutum, sed cum dependentiā ab alio.* Hac si rectè ex-
pliicitur, existimo vera esse; nihilominus ut iacent,
rem non declarant, non enim Hurtadus definit,
an propositione constet subiecto & praedicato tan-
quam partibus proximis aut tanquam partibus remo-
tu, neque haec extrema assignat in propositionibus
conditionalibus, que potissimum hypotheticae sunt. De-
inde hoc quod est propositionem esse se sola significatiuam,
quod proprium esse ait propositionis categoricæ,
commune est omni propositioni, hac enim propositione hy-
pothetica, si *sol luceret* *dies esset*, se sola est significatiuam, si
integra & secundum se totam sumatur.

Sentio omnem propositionem sive categoricam, sive
hypotheticam constare aq[ue] primari & per se subiecto
& praedicato tanquam partibus proximis. Probo facile: Omnis propositione est enunciatio unius de alio; ergo in
omni propositione datur unum de qua enunciatur, quod
est subiectum; & aliud, quod enunciatur, quod est praedi-
catum; ergo omnis propositione constat subiecto & praedi-
catu. Deinde haec extrema, seu hoc subiectum, & hoc
praedicatum immediatè annexuntur copulâ est: ergo immediatè
componunt propositionem. Secundò omnis propo-
sitione est iudicium, quod essentialiter est cognitio, quâ
cognoscitur convenientia duorum extremorum; ergo
omne iudicium seu omnis propositione dicit unum extremum
cui aliud conuenit, & aliud, quod conuenit, quorum
hoc praedicatum; illudque, subiectum nun-
cupantur. Neque iuvat dicere hypotheticam habe-
re subiectum, & praedicatum remotum; quia iudicium
immediatè enunciatur unum de alio, & immediatè
pertinet in convenientiam extremorum; ergo immediatè
respicit illud, quod enunciatur, videlicet praedicatum,
& illud de quo enunciatur scilicet subiectum; ergo dicit
subiectum & praedicatum tanquam extrema immediatè af-
fecta copulâ est: ergo tanquam partes immediatè componen-
tes propositionem. Insuper impugnauam iam hunc
dicendi modum, dum refelli definitionem propositionis
categoricæ, que constat subiecto & praedicato tanquam
partibus proximis.

Affero insuper formam, quâ propositione hypothetica
constituitur formaliter propositione, seu in ratione propo-
sitionis, esse copulam est non alias partibus, *quia*, *si*,
ergo, & *vel*, que vulgo assignantur. Dixi, quâ propositione
hypothetica constituitur in ratione propositionis, quia distin-
guenda est forma, quâ propositione hypothetica constituitur,
formaliter propositione, à forma, quâ hypothetica
constituitur, sicut in propositione categorica vniuersali
distinguitur forma, quâ constituitur in ratione propositionis,
à forma quâ vniuersali constituitur; haec enim in
haec propositione *omnis homo est animal*, est signum *omnis*,
illa vero copula est. Conclusione sic explicatam probo.
Propositione hypothetica dicit formaliter enunciationem
vnius de alio, & convenientiam unius de alio. Sed enunci-
atio, & convenientia tantum significatur per copulam
est: ergo tantum copula est significans formam proposi-
tio-
nisi. Maior constat ex sepe dicitis; Minor ex terminis con-
stat, quia partibus *quia*, *ergo*, & *vel*, non significant
convenientiam cum praedicato.

Forma, quâ propositione hypothetica constituitur in ra-
tione hypothetica tantum est particula s. Hanc particula
constituere propositionem conditionalem hypotheticae
formaliter facilè euincit. Propositione hypothetica con-
stituitur formaliter talis, per id, ex vi cuius differt à cate-
goricæ. Sed propositione conditionalis, que est hypothetica
in omnium sententia, tantum differt à categorica per par-
ticulam s: ergo per hanc constituitur formaliter hypothetica.
De reliquis particulis *quia*, *ergo*, & *vel*, confa-
bit ex his quæ iam subiicit, quibus probo proposi-
tionem causalem, rationalem, coniunctiuan, & disu-
ciuam.

etiam, rationem hypotheticā non habere.

His praemissis propositionem hypotheticam sic definiō: 7
Propositio hypothetica est illa, cuius praedicatum restringitur per additum, significando tantum dependentiam, & non inesse. Hac definitio recte explicat naturam propositionis conditionatę, quia in hac propositione, si Sol luet dies est, existentia diei non viciūque prædicatur, sed cum dependentia à Sole, neque absoluē dicitur lucem existere dependenter à Sole, sicuti prædicatur in hac propositione lux est producta à sole, sed tantum enunciatur ex suppositione apposita conditionis si sol luet. Insuper definitione esse exactam sic probo. Propositio hypothetica est propositione, in qua sit enunciatio ex hypothesi, seu ex suppositione; ergo in illa non debet enunciari prædicatum absolute, sed cum addito, ex vi cuius significetur dependentia, seu conexio ab illo addito, que nihil dicit in esse absoluē, seu nihil ponit in esse, quia ex hoc modo significandi, qui stricte reperitur in hac propositione si Sol luet dies est, neque in illa ponitur existentia Solis, neque existentia lucis aut diei, nullo enim illorum existente prædicta propositione retinet veritatem. Ex his inferes in hac propositione si Sol luet, dies est, prædicatum affici conditione quod est existens, si Sol luet: illa enim propositione si Sol luet, dies est, formaliter reddit hunc sensum: Sol est existens, si Sol luet, ubi additum illud si Sol luet prædicato appositorum facit propositionem nihil ponere in esse, sed tantum significare connexionem, seu dependentiam inter subiectum, & prædicatum.

Ex hac definitione inferes male assignari propositionem causalem inter hypotheticas, quia in illa existentia prædicati absolute enunciatur, sicuti cùm dicitur, quia Sol luet, dies est, que propositione Sole non existente vera non erit, quia ex vi illius absolute prædicatur existentia diei, sicuti prædicatur in ista, Dies est existens productus à Sole luctu. Potior ratione inter hypotheticas annumerande non sunt propositiones coniunctiæ, disiunctiæ, & rationales, in quibus omnibus existentia prædicati absolute enunciatur, & illam importat secundum existentiam copula est in propositione apposita. Deinde propositione coniunctiæ, Petrus currit, & Ioannes ambulat, non est simplex propositione, sed duplex categorica; ergo non est hypothetica. Probo Antecedens: auditā hac propositione possum concedere priorem partem, & negare posteriorem, quia verum est Petrum currere, & falsum Ioannem ambulare; ergo hæc propositiones habent distinctam veritatem, & falsitatem; ergo non efficiunt simplicem propositionem, quia simplex propositione simplici veritate gaudet. Quod si velis ex duplice veritate unam confici, sicuti ex duplice propositione una propositione componitur, adhuc argumento non satisfacis, quia etiam si ex duplice veritate tertia alia posset componi ex veritate & falsitate, nulla posset a surgere compositione: cùm ergo in hac propositione coniunctiæ Petrus currit, & Ioannes ambulat, prior pars posset esse vera, & posterior posset esse falsa, non potest ex falsitate prioris partis, & veritate posterioris confici tertia aliqua veritas, aut falsitas, que indubitate prædicatum afficiat, sed falsitas partem unam, & veritas partem aliam afficiat. Propositione disiunctiæ, verbi gratiæ Petrus currit, vel Ioannes ambulat, hypothetica non est dicenda, quia importat absolute existentiam prædicati, et si non determinat, sed sub disiunctione, sicuti hæc propositione particularis aliquis homo currit, que non magis hunc hominem currentem quā illum ex se importat. Hæc tamen disiunctiæ propositione simplex est, & non multiplex, quia simplici veritate gaudet, cùm enim dicitur Petrus currit, vel Ioannes ambulat, non licet respondere, Petrus currit, concedo hanc partem, Ioannes ambulat nego hanc partem, et si de facto Petrus currit, & Ioannes non ambulet.

Rationalis propositione, v. g. Petrus currit, ergo mouetur, quia summulistæ inter hypotheticas recensent, neque est hypothetica, quia absolute prædicati existentiam importat; neque simplex, sed multiplex, quod probatur eadem ratione, quia nuper idem probabam de propositione coniunctiæ: quia illi inest duplex veritas, aut falsitas, auditis enim his vocibus, Petrus currit, ergo mouetur, respondemus Petrus currit, concedo Antecedens: ergo mouetur, concedo consequentiam, & sepe concessio antecedenti, seu priori propositione, posteriorem aliam, consequentiam videlicet negamus, cùm consequens non est legitimè illam.

Ex his deducitur hypotheticam differre à categorica ratione additi si afficentis illius prædicatum, ex vi cuius copula est, que absolutam existentiam ex se importat, illam tantum dicit conditionatam, ac proinde, et si forma propositionis categoricæ, & hypotheticæ sit copula est, haec propositiones inter se differunt essentialiter, quia copula est in hypothetica ratione additi tenentis se ex parte prædicati contrahit ad significandam existentiam conditionatam prædicati, quam absolutam ex se nullo apposito addito in categorica propositione significat.

Obiicies contra definitionem propositionis hypotheticæ suprà traditam: Hec est proprieſt̄ hypotheticæ, si Petrus est homo, est animal rationale, & tamen prædicatum non restringitur per additum aliquod extrinsecum, quia Petrus est hominem, quod est additum tenens se ex parte prædicati ab hoc formaliter non distinguuntur, & nihil potest esse additum respectu sui ipsius. Respondeo hinc est alias similes propositiones non esse conditionales, ut tradunt communiter Theologi in materia de scientia Dei, & proinde non esse propriæ hypotheticæ, eadem enim ratione, & non alia, quæ propositione conditionalis dicitur, dicenda est hypothetica. Quia tamen huiusmodi propositiones instar conditionatarum significantur, & in illis vtrum conceptu hominis ut distincto à conceptu animali rationali, ideo veluti hypotheticæ significantur, eodemque prædicato vtrum, ac si libet ipsi aderetur.

Obiicies vltimè, sequi ex eo, quod conditions sunt affectiones prædicatorum, has duas propositiones contradictorias Petrus dormiet, si ego legero: Petrus non dormiet, si ego legero, dari simul falsas. Sequela probatur. In primis prior propositione falsa est, quia falsum est dicere ex mea lectione sequi dormitionem Petri, quod enunciatur prædicta propositione. Posterior similiter est falsa, quia ex vi illius enunciatur non dormitionem Petri sequi ex mea lectione, sicuti ex vi prioris enunciatur sequi dormitionem; quod similiter est falsum, quia ex mea lectione, neque sequitur dormitio Petri, neque negatio dormitionis Petri. Respondeo in omni opinione prædictas propositiones esse contradictorias, quia in omnium opinione sunt affirmatio, & negatio eiusdem de codem, ac proinde omnes teneri prædicto argumento satisfacere. Pro omnibus tamen respondeo hanc propositionem Petrus non dormiet, si ego legero, quando est contradictorium huius propositionis Petrus dormiet, si ego legero, non facere hunc sensum, erit negatio somni Petri, si ego legero, sed hunc reddere, ex mea lectione non inferenda est dormitio Petri, in quo sensu non potest esse simul falsa cum sua contradictoria, in qua affirmatur dormitionem Petri inferendam esse ex mea lectione, casu quo hoc existat, & implicat mea lectione existenti inferri, & non inferri ex illa Petri dormitionem.

Ratio æquiuocationis est; quia quando hæc propositione Petrus non dormiet si legero, est contradictorium huius; Petrus dormiet si legero, necesse est negationem cadere non solum supra copulam, sed supra particulam si legero, quia debet negare prædicatum viciūque, sed quatenus habet additum si legero, quod se tenet ex parte prædicati. Fatoeclaris & sine æquiuocatione aliqua assignari pro contradictoria huius propositionis Petrus dormiet si legero, propositionem hanc Non si legero Petrus dormiet. Verumtamen nequit negari has esse contradictorias Petrus dormiet si legero: Petrus non dormiet si legero, licet posterior ista in sensu à me assignata sit explicanda, & alium habeat, qui in obiectione adducitur, in quo prioris propositionis contradictoria non est.

P V N C T V M V.

De Oppositione propositionum.

8
A Rriaga disput. 2. sect. 4. Hurtadum impugnat, qui sic Oppositionem definit: *Oppositiō est repugnanciā duarū propositionum circa veritatem, vel falsitatem, quia hæc definitio solidū est descrip̄tū per ordinem ad veritatem, vel falsitatem, quæ est qualitas propositionis, aitque melius oppositionem sic esse definiendam: Repugnanciā duarū propositionum in affirmatione, vel negatione. Etsi posterior hæc definitio detur per affirmationem, & negationem,*

B 4 quæ

que sunt differentia essentiales propositionum; prior illa in ordine ad veritatem vel falsitatem, que sunt veluti passiones seu accidentia inseparabilia propositionum, ex hoc capite neutra rescienda est, licet enim descriptio per passionem, vel accidentia, aut essentialiter per differentiam essentiale quodlibet obiectum definite. Displacet mihi in definitione Atriaga disfunctio vel inter affirmationem, & negationem, quia non secundum unam vel alteram, sed secundum vtramque, repugnantiam habent omnes propositiones, in quibus ipsa oppositionem agnoscit; cum via affirmativa, & altera negativa necessario esse debeant. Displacet etiam vtraque definitio, quia neutra amplectitur oppositionem, que est inter subalternantem, & subalternatam, quarum vtraque necessario affirmativa, vel vtraque negativa esse debent, & vtraque simul vera, aut simul falsa esse potest, ut postea explicabo. In his autem oppositionem reperiuntur contrafactualia. Summulistarum consensu, qui nomine Oppositionis subalternationem comprehendit, id autem nos debemus definire, quod apud communem modum loquendi oppositio dicitur.

2. Melius oppositionem definitum Toletus his verbis: *Opposito est diuorum propositionum utroque extremo eodem ordine participantium secundum qualitatem, vel quantitatem repugnantia.* Addicem ego maioris claritatis gratia *utroque extremo, eisdem circumstanti, & affectionibus significato, eodem ordine, &c.* Nomine qualitatis iuxta vulgarem loquendi modum affirmatio, & negatio hic intelliguntur. Definitionem hanc omnibus oppositionibus conuenire constabit, cum per singulas illius species discurremus, quod iam precepimus.

3. *Opposito quadruplex est, contradictoria, contraria, subcontraria, & subalterna.* Opposito *Contradictroria* est omnium maxima, quam definitum Toletus, *repugnantia duarum propositionum secundum qualitatem, & quantitatem.* Non omnino placet hoc definitio, quia in his propositionibus, *Petrus currit, & Petrus non currit,* est oppositio *contradictroria*, & tamen non oppositio secundum quantitatem. Restrinxenda ergo est oppositio secundum quantitatem in definitione significata ad propositiones, quae termino *communi* gaudent, & ita definitio conficienda. *Opposito contradictroria est repugnantia diuorum propositionum (subintellige semper, utroque extremo, eisdem circumstantiis, & affectionibus significato, eodem ordine participantium) secundum qualitatem, & secundum quantitatem in his propositionibus, quarum terminus est communis.* Huius oppositionis in his propositionibus exemplum accipere: *Omnis homo currit, Aliquis homo non currit.* Opposito *contraria* est diuorum propositionum *vniuersalium secundum qualitatem repugnantia:* exemplum sit in his propositionibus, *Omnis homo currit, Nullus homo currit.* Opposito *subcontraria* est diuorum propositionum *particularium secundum qualitatem repugnantia, ut Aliquis homo est albus, Aliquis homo non est albus.* Huiusmodi propositiones *Subcontraria* dicuntur, quia sunt sub propositionibus *vniuersalibus contrariis, omnis homo est animal, nullus homo est animal,* scilicet *inferius est sub superiori, & particulare sub vniuersali.* In omnibus definitionibus nomine qualitatis affirmatio, & negatio debent intelligi, quae vero oppositio secundum veritatem, & falsitatem in illis, reperiatur, constabit ex infra dicendis. Opposito *Subalterna* est diuorum propositionum in sola quantitate repugnantia, veluti *omnis homo est albus, Aliquis homo est albus.*

4. Nomine qualitatis in predictis definitionibus affirmationem, & negationem ut dictum est, intelligimus, explicanda est modo quae repugnantia in his propositionibus oppositis secundum veritatem, & falsitatem reperiatur. Propositiones *contradictroria opposita* in quacumque materia secundum veritatem, & falsitatem repugnantiam habent, ita ut eo ipso quod una sit vera, altera necessario falsa esse debeat, & nunquam vtraque vera, aut vtraque falsa reperiatur; est enim oppositio *contradictroria* omnium maxima, in qua una propositione dicit non esse id, quod altera esse affirmat, cum idem non possit simul esse & non esse, sed necessario sit aut non sit: quando est propositione affirmans est vera, & altera negans est falsa; & quando non est, negativa propositione veritatem, & affirmativa falsitatem habet. Propositiones *contraria* in materia naturali, & remota secundum veritatem, & falsitatem

oppontuntur, ut patet in his propositionibus, *Omnis homo est animal, Natus homo est animal; Omnis homo est equus, Nullus homo est equus.* Ratio est, quia in materia *necessaria* *prædicatum necessarium conuenit omnibus individuis, & ita proppositio affirmativa vniuersalis necessariam habet veritatem & eo ipso quod necessarium prædicatum omnibus conueniat, repugnat alicui non conuenire, & ita necessariò falsum est dicere nulli conuenire; quod propositione contraria negativa enunciatur.* Inuenio ordinem idem contingit in materia remota, quia in hac *prædicatum* *circumque individuo repugnat, ideo vero de omni individuo negatur, & falsò de quocumque illorum, & de omnibus simul affirmatiū dicitur.* In materia *contingenti* vtraque *propositio* potest esse falsa, quia cum *prædicatum* sit *contingens*, potest his & non aliis individuis conuenire, & eo ipso quod his conueniat, *propositio vniuersalis negativa, verbi gratia, nullus homo est albus, falsitatem habet;* & eo ipso quod non conueniat aliis, *vniuersalis negativa omnis homo est albus, falsa est.* Non potest autem adhuc in materia *contingenti* vtraque *propositio* *contraria veritatem habere, quia ex duplice contraria vera, verbi gratia, omni homo est albus, nullus homo est albus, duplex infertur contradictroria simul vera, quod haud difficilè ostenditur.* *Eo ipso quod haec propositio sit vera, omnis homo est albus, haec particularis sub illa contenta, aliquis homo est albus, est vera: ergo eo ipso quod vera sit duplex haec propositio: Omnis homo est albus, Nullus homo est albus, vera erit haec propositio aliquis homo est albus, cuius veritatem infero ex affirmatiū vniuersali: ergo simul erunt vera haec propositiones, Aliquis homo est albus, & Nullus homo est albus, quae sunt contradictriae.* Idem contingit si ex haec *propositio*, Nullus homo est albus, hanc inferas, Aliquis homo non est albus, quae simul cum sua *contradictroria* veritatem habebit.

Propositiones *subcontrariae* in materia *necessaria*, & impossibili secundum veritatem & falsitatem repugnant, & necessario una debet esse vera & altera falsa, quae repugnantia ex eodem capite in his, ac in contrariis procedit. In materia *contingenti* vtraque potest esse vera, quia ex pluribus hominibus existentibus potest hic habere albedinem, & ille albedine carere, & eo ipso quod hic albedinem habeat haec propositio *Aliquis homo est albus* est vera; & eo ipso quod ille albedine careat, propositio haec *Aliquis homo non est albus* est vera, & ita potest simul vtraque *propositio* veritatem habere. Nunquam tamen potest vtraque *propositio* *subcontraria* esse falsa, alia daretur duplex *contradictroria* simul falsa, quia eo ipso quod haec *propositio* *Aliquis homo est albus* sit falsa, haec similiter erit falsa *omnis homo est albus*: ergo si alia sit altera *subcontraria* prioris propositionis particularis videlicet *Aliquis homo non est albus*, haec propositiones *Omnis homo est albus, & Aliquis homo non est albus*, quae sunt *contradictriae*, erunt simul falsa.

Propositiones *subalternae* in materia *necessaria*, & remota simul vera, aut simul necessario esse debent, quia in his materiis eadem est *necessitas*, aut repugnantia *subiecti vniuersalis, & particularis respectu predicatorum.* In materia *contingenti* potest *vniuersalis* esse falsa, & particularis esse vera, quia potest alicui individuo *prædicatum conuenire, aut non conuenire, & non omnibus.* Si vero particularis falsa sit, *vniuersalis* necessario falsitatem habebit, id non potest de uno aut altero dici, aut negari, multò minus de eodem & de aliis simul cum ipso potest affirmari, aut negari.

Nonnulli non pauca precepta tradunt circa oppositio-
nem propositionum oppositarum, quae omnia propriis de-
finitionibus continentur. In primis enim propositiones
oppositae debent habere idem subiectum, & idem prædi-
catum, ob quam rationem haec propositiones, *Petrus est albus, Petrus non est doctus*, oppositionem non habent, quod in definitione oppositarum explicatur per illam particu-
lam *utroque extremo, &c.* Deinde debent intelligi pro eodem
tempore, & loco, & prædicatum eodem adiectu
eisdemque adverbis, restrictione, ampliatione, & appella-
tione terminos affici; ob quam rationem haec propositiones
contradictriae non sunt, *Petrus currit, Petrus non cu-
rrit*, quia non important idem tempus; *Petrus currit Ma-
riti, Petrus non currit Toleti*, quia non significant eundem
locum; *Petrus est homo, Petrus non est homo*, quia adiectuum non est commune prædicato utriusque
que

que; *Petrus currit*, *Petrus non currit* velociter, quia aduerbiū possum in propositione negativa, in affirmativa non reperitur; *Petrus magnus* est *Logicus*, *Petrus non est Logicus magnus*, quia non feruatur eadem appellatio: *Omne pallium Petri est nigrum*, *Pliquid pallium non est nigrum*, quia restri-
ctio vniuersalis affirmativa, in particulari negativa non reperitur, & sic de aliis, quae omnia in definitione oppo-
tarum significant illis particulis, *esdem circumsstantis*, &
affectionibus significatis.

8 Oportet etiam aduertere in propositionibus, quibus aduer-
biū inest, debere cadere negationem supra ipsum aduer-
biū, veluti cū dicimus, *Petrus essentiaiter est albus* con-
tradictrio propositio debet esse, *Petrus non essentiaiter est albus*, si enim hoc redderetur, *Petrus essentiaiter non est albus*, utraque esset falsa, quia prior hunc faceret sensum, de-
essentia Petri est habere albedinem, quod est falsum; &
posterior hunc redderet; de essentia Petri est non habere albedinem, quod similiiter est falsum, quia neque albedo neque negatio albedinis sunt de illius essentia, sed illarum quilibet potest accidentaliter Petro contingere.

9 In propositionibus quorum subiectum non est commu-
ne multi inferioribus, facile potest negatione propositi
contradictrio assignari, veluti, *Petrus currit*, *Petrus non currit*, seu *Non Petrus currit*, sumpta particulari non pro negatione non infinitate, sed negante. *Omnis Apostoli Dei sunt duodecim*: *Omnis Apostoli Dei non sunt duodecim*, subiectum enim huius propositionis supponit collectiū & singulos Apostolos continet tanquam partes illud integrantes, &
non tanquam inferiores sub illo contentos. Eodem modo in propositionibus causalibus, & conditionalibus as-
signandi est propositio contradictria, si homo currit mouetur. *Non si homo currit mouetur*: *Quia homo currit mouetur*. Id enim quod conditionalis affirmat non est predicatum absolute existere, sed est connexio aut dependens, quae esset inter existentiam predicati &
conditionem, casu quo hæc poneretur, & in causalibz non
utrumque affirmatur existentia predicati, sed quasi virtu-
liter supponitur, & affirmatur causam illius existentiae il-
lud esse, quod particulari *quia* afficitur, & ob hanc rationem
dicitur *Toletus* propositiones has quantitatem non
habere, hoc est vniuersales non esse.

P V N C T V M VI.

Nonnulla propositiones contradictrio ex difficilioribus
assignantur, ut doctrina tradita circa illarum
oppositionem magis innotescat.

1 **P**aucis hic ad primum reducam omnia, que tradidi
Punct. 3. de quantitate propositionum, & de signis
illam indicantibus; simulque ex difficilioribus propositionibz
se opponentibus contradictrio pro recentium Sum-
mularum solatio nonnullas explicabo.

2 **H**uic propositioni *equus requiritur ad equitandum*, con-
tradictrio opposita respondet, *equus non requiritur ad equi-
tandum*, ex his prior est vera, & posterior est falsa, &
utriusque subiectum disungendum est sub eodem predi-
cato in eadem propositione, quia illus suppositio neque
est distributiva, neque determinata, sed confusa, ab his
distinguita, iuxta supra dicta. Si vero inquiratur de contradictrio
huius propositionis *Nullus equus requiritur ad equi-
tandum*, hæc erit reddenda: *Aliquis equus requiritur ad equi-
tandum*, quiam affirmativa particularis est falsa, & vni-
uersalis negativa vera, quia esti verum sit non posse equi-
tari sine equo, & equum requiri ad equitandum, falsum
est dicere aliquem determinatè requiri; vere enim dicimus
hic *equus non requiritur*, & hic *equus non requiritur*,
& in exteris simili modo, ex quibus legitime inferitur
ego *nullus equus requiritur*, ex vi cuius propositionis non
negatur requiri equum, quod esset falsum, sed requiri
aliquem determinatè, quod est verum; & consequen-
ter falsum aliquem requiri; quia per hanc particularem
propositionem non solùm dicitur equum requiri, sed re-
quiri equum determinatum, ita ut possit assignari vius
equus determinatus, respectu cuius verificetur illa propo-
sitionis; sicut potest assignari vius homo albus distinguitus à
reliquis, respectu cuius verificetur hæc propositionis, *Aliquis
homo est albus*.

3 Propositio hæc, *cuiclibet hominis aliquis equus currit*,
cum hac contradictrio opponitur, *aliquis hominis nullus
equus currit*. Si vero inquiras contradictriam huius, *Nullus
hominis aliquis equus currit*; hanc reddam: *aliquis hominis
aliquis equus currit*. Ratio disparitatis propter quam in
prioribus propositionibus signo *aliquis* contradictrio
signum *nullus* opponitur, & in posterioribus inuariatus re-
linquitur, est quia in prioribus signum *cuiclibet* non affi-
cit terminum *aliquis equus*, & ita illam disiunctiū, seu
particulariter supponente, relinquit, in posterioribus
vero signum *nullius* terminum *aliquis equus* afficit, illū
que negat, distribuique supponere facit ut dicebā Punct. 3. Propter eandem rationem huius propositioni *semper homo
currit* pro contradictrio est assignanda aliquando *nullus homo
currit*: huic vero *Nunquam homo currit*. Terminus enim
semper non distribuit terminum *homo* & ita in altera pro-
positione distribuendum est. Signum vero *nunquam* termini
homo distribuit, illiusque copulam negat, & ita in
propositione contradictrio opposita, terminus non est
distribuendum, sed disiungendum, & copula non neganda,
sed affirmanda. Propter eandem rationem huius proposi-
tioni *Matriti & Roma piper venditur*, hanc reddes contradictriam
Matriti, vel Roma nullam venditur piper. Huic autem
Nec Matriti, nec Roma piper venditur, hanc oppones *Matriti
vel Roma piper venditur*. Veritas & falsitas harum proposi-
tionum dependet ex modo quo res se habere supponitur,
sub nulla autem suppositione non involuente contradic-
tionem utramque veram, aut utramque falsam inuenies,
sed semper in una veritate, & in altera falsitate agnol-
ces, si utramque attentè inspicias.

4 Hæc propositio *Petrus legit, & Iohannes non audit*, cum
hac contradictrio opponitur *Petrus non legit, vel Iohannes
audit*, particulari enim & propositionem coniunctam vel-
uti vniuersalem constituit, ut dicebam Punct. 3. Id est illi
opponna est particulari vel qua particulari propositione
non constituit ut ibidem tradidi. Si in propositione coniuncta terminus *aliquis vniuersalis* constitutatur, in contradictrio particularis est efficiendas, eadēque ratione,
si particulari opponatur vniuersalis in contradictrio reddi
debet. Exemplum accipe in hæc propositione *Omnis homo
currit, & aliquis equus est albus*, cuius contradictria est *ali-
quid homo non currit, vel nullus equus est albus*.

5 Affirmo insuper contra Arriagam has propositiones *Petrus distat à me, Petrus non distat à me*, habere strictissimam
oppositionem, eandemque in his reperiri, *Hæc Chimera
distat à me, Hæc Chimera non distat à me*, quia sunt affirmatio
& negatio eiusdem de eodem; ex hisque posterioribus
affirmativa est falsa, & negativa vera; utraque enim est
de subiecto non supponente, propositione autem negativa
de subiecto non supponente in materia contingentia vera
est. Insuper Chimera qua non est, non potest esse distans;
ergo non est distans, seu est non distans, quia ut ipse Arriaga
testatur in *Act. diff. 1. selt. 3. sub selt. 2* ex duobz pra-
dicatis contradictrio oppositis cuiuscumque subiecto illorū
alterum alterum necessarij conuenire debet, & ideo co ipso
quod hæc propositionis sit falsa, *Chimera legit*, verum est di-
cere *Chimera non legit*, seu *chimera est non legens*, quod exem-
plum adducit Arriaga loco citato. Neque cū dicimus
Petrus non distat à me, seu *chimera non distat à me*, est
idem dicere *Petrus est iuxta me*, aut *chimera est iuxta me*,
in hoc enim sensu utraque propositione supra assignata est
falsa, *chimera enim*, aut *Petrus non exiftens in rerum na-
tura neque à me distat*, neque est prope me; aliud enim
est non distare ab aliquo, aliud esse iuxta illud; primum
importat negationem praesentie in spatio remoto,
secundum importat praesentiam positivam in spatio proximo.
Fator vulgaris loquendi modo non raro per non distan-
tiā, approximationē explicari, & tunc hæc propo-
sitione *Chimera non distat à me*, hunc habebit sensum: *chi-
mara habet praesentiam*, & *illam habet prope me*, quia propo-
sitione falsa est, & hæc illi contradictrio opponitur. *chi-
mara non habet praesentiam*, & *vel si illam habet, non eam habet
prope me*.

6 Solent nonnulli supponere omnem propositionem esse
falsam, & postea sic arguunt. Hæc propositiones omniū pro-
positio est falsa; & aliqua propositio non est falsa, sunt
contradictrio; singularis negativa ex suppositione fa-
cta falsa est, ut per se notum est; affirmativa vniuersalis in
militere est falsa, quia est propositio; & supponimus omnem
propositio esse falsam; ergo dantur due contradic-
to.

rie simul falsæ. Non grauabor concedere duplēm contradictionēm falsam ex suppositione, quid omnes propositiones sint falsæ, quia ille, qui supponit omnes propositiones esse falsas, supponit ipsas contradictiones falsas esse, ac proinde quando infert, ergo dantur duæ contradictiones simul falsæ, id tanguam absurdum infert, quod ipse supponit, quod est ex natura rei absurdum sit, non absurdum conceditur ex suppositione facta. Alij respondent suppositionem esse intelligendam demptā illā propositionem *omnis propositiō est falsa*, verumtamen suppositio debet intelligi eo modo, quo fieri vult à supponente, & cùm possit illam facere supra propositionem assignatam, & supra omnem prolatam, & proferendam, non est cur prædicta propositione à suppositione extrahatur. Præterea non hac ratione vitatur absurdum, quod intenditur, videlicet ne detur duplex propositione contradictiones simul falsæ, quia licet non darentur simul falsæ propositiones supra assignatae, alia innumeræ ex prædicta suppositione darentur, veluti *Petrus currit* & *Petrus non currit*, & reliqui omnes distinctæ à propositionibus in quibus facta fuit obiectio.

7 Difficilius est assignare contradictionem huius propositionis *Omnis homines sunt albi*, quam nonnulli hanc esse putant. *Aliquis homo non est albus*, decipiuntur verò, quia hac propositione, *Omnis homines sunt albi*, distincta est ab hac *Omnis homo est albus*: ergo distincta propositione contradictionis illi debet respondere: Sed hæc propositione, *Aliquis homo non est albus*, contradictione opponitur cum ista, *Omnis homo est albus*: Ergo non cum illa, *Omnis homines sunt albi*. Secundo arguo urgentius: facta suppositione vnum tantum hominem existere in rerum natura, & hunc esse albus, hac propositione: *Omnis homines sunt albi*, est falsa, quia est affirmativa de subiecto non supponente. Similiter hæc est falsa, *aliquis homo non est albus*, quia unus homo, qui existit albus est, & non datur alius non albus de quo possit propositione verificari; ergo si hæc propositiones *Omnis homines sunt albi*, & *aliquis homo non est albus*, sunt contradictiones, datur duplex contradictiones simul falsa. Negue potes in suppositione vitium reperire, quia est de re nemine contradictione, neque hac suppositione facta potes assignare aliam propositionem contradictione oppositam priori vniuersali, quia propositiones, que semel sunt contradictiones, sub quacumque suppositione semper sunt contradictiones, & semper vni veritatem, & alteri falsitatem conuenient necesse est: hoc enim tantum præstare potest suppositio, ut propositione quæ sub hac suppositione erat vera, & contradictiones falsam habebat, sub alia suppositione fiat falsa, & veram habeat contradictionem. Quapropter ad assignandam contradictionem cuiusque propositionis impertinet est præmittere suppositionem circa existentiam obiectorum, hæc enim tantum requiritur ad cognoscendum, cui propositionem contradictionarum veritas, & cui falsitas conueniat.

8 Alij tutius afferunt huius propositioni: *Omnis homines sunt albi*, non aliam posse assignari præter hanc. Non *omnes homines sunt albi*. Quod si ab his petas contradictionem huius propositionis, *Aliqui homines non sunt albi*, hanc & non aliam reddent. Non *aliquis homines non sunt albi*, neque aliam vellent huius equipollentem assignari. Hic dicendi modus non ad veritatem explicandam, sed ad difficultatem fugiendam arripit, hancque patitur impugnationem: non *aliquis homo non currit*, equiuale huius *Omnis homo currit*: Ergo Non *aliqui homines non currunt*, equiuale huius *Omnis homines currunt*. Sed prior illa est contradictione huius *Aliqui homines non currunt*: ergo & hæc posterior *omnes homines currunt*.

9 Cenfio propter rationem immediate dictam has propositiones, *Omnis homines currunt*, *aliqui homines non currunt*, contradictione inter se opponi. Sed contra hunc dicendi modum sic obiici: Dentur quatuor homines quorum tres currunt, & unus non currat, hac suppositione facta, hanc propositione, *omnes homines currunt*, est falsa; similiter altera, *aliqui homines non currunt* est falsa, quia non dantur aliqui homines non currentes, sed unus tantum est, qui non currat: ergo datur duplex contradictiones simul falsa. Respondeo prædicta suppositione facta, hanc propositionem *Aliqui homines non currunt* veram esse, quia de binario facto, ex uno homine non currente, & altero currente, verum est dicere non currere, cùm enim dico: *hi homines non currunt*, terminus *hi homines* resoluendus non est, hic homo non currat, & hic homo non currit, sic enim falsa esset

propositio, sed semper debet indiuisibiliter supponere propter hominem simul sumpto, ita ut sensus propositionis sit, duo hi homines non currunt, quod altero non currente verum est. Ratio est quia hi termini numeri pluralis *Omnis homines currunt* ultimè resoluuntur in hac inferiora, hi homines currunt, & hi homines currunt, &c. Seu hi homines non currunt, & hi homines non currunt, &c. quia postea terminus *hi homines* iterum resoluatur, sed semper indiuisibiliter supponatur, ut dicebam Punct. 3.

Propositiones hæc, *Petrus qui loquitur ambulat*, & *Petrus qui loquitur non ambulat*, legitimam habent contradictionem, etiæ in neutra negetur copula *loquitur*, quia hæc non est præcipua copula propositionis, sed *ambulat*, quæ in priori affirmat, & in posteriori negat. Nec copula minus præcipua in ordine ad affirmationem, & negationem variandam habenda est ratio, hunc enim sensum redundat prædicta propositiones, & huic similem alia similes. *Petrus loquens ambulat*, *Petrus loquens non ambulat*. Inquires ex suppositione quid Petrus taceat, & ambulet, cui propositionum veritas, & cui falsitas adaptetur. Respondeo prædicta suppositione facta hanc propositionem *Petrus qui loquitur ambulat*, seu *Petrus loquens ambulat*, esse falsam, quia est de subiecto non supponente, subiectum enim non sumitur pro Petro præcise secundum se, sed pro Petro loquente, qui Petrus loquens non datur, cùm Petrus qui existit sit tacens, & non loquens. Ob hanc rationem altera propositione *Petrus qui loquitur*, seu *Petrus loquens non ambulat* vera est, propositione enim negativa de subiecto non supponente veritatem habet.

II Neuter homo currit, cum hac contradictione opponitur Alter homo currit. Similiter vterque homo currit contradictione cum ista opponitur Alter homo non currit. Attente tamen inspici debet horum terminorum distributione ad veritatem, vel falsitatem haurum propositionum assignandam, ne ita assignetur, ut duplex contradictionia simul vera, vel simul falsa reperiatur. Decipieris nunquam si hæc obserues, quotiescumque dantur duo individua de quibus possit affirmari prædicatum, etiæ dantur alia innumeræ de quibus dici non possit propositione vniuersalis affirmativa vera erit. Similiter quotiescumque dantur duo individua, de quibus possit negari prædicatum quantumvis dentur alia innumeræ, quibus non conueniat, vniuersalis negativa vera erit. In uestre ordine quotiescumque dantur duo individua, de quibus possit negari prædicatum, etiæ plura alia dentur de quibus possit affirmari, particularis affirmativa erit falsa. Similiter quotiescumque dantur duo individua de quibus possit affirmari prædicatum, etiæ alia plura dentur, de quibus possit negari, particularis negativa falsa erit. Rem declarat exemplum, assignatis his contradictionibus *Neuter homo currit*, *Alter homo currit*: suppono ex hominibus existentibus duos tantum non currere, & reliquos alios currere. In hoc casu propositione vniuersalis negativa erit vera, & particularis affirmativa erit falsa. Vtrumque facile agnosces, si horum terminorum resolutionem memineris, quam Punct. 3. exposuit. Vniuersalis negativa sic resoluatur: Horum duorum neque iste, neque iste currit, vel horum duorum neque iste, neque iste currit, &c. ex quo fit ut dum primum peruerenter propositione ad duos homines, quos non currere supposuimus, tota verificetur, quia de illis verum est dicere neque iste, neque iste currit. Particularis affirmativa sic resoluatur: Horum duorum iste, vel iste currit, & horum duorum iste, vel iste currit, & horum duorum, &c. ex quo fit ut cùm peruerenter ad duos homines non currentes propositione falsa reperiatur, quia illis assignatis verum non erit dicere, & horum duorum iste vel iste currit.

Simili modo contingit in his propositionibus *Vterque homo currit*: *Alter homo non currit*, ex suppositione enim, quod duo homines currunt, & reliqui omnes fideant, vniuersalis propositione vera est, quia facta hæc suppositione, verum est dicere, horum duorum iste, & iste currit, vel horum duorum iste, & iste currit, in quem descensum prædicta propositione vniuersalis affirmativa resoluatur. Particularis verò affirmativa falsa est, cuius hæc est resolutio, horum duorum, iste vel iste non currat, & horum duorum iste vel iste non currit, cuius descensus falsitas deprehenditur cùm assignantur duo homines, quos currere supposuimus.

13 Requiritur ergo ad hoc ut hæc propositione sit vera *Alter homo currit*, ut ultra vnum, quem currere, aut non currere nihil refert, reliqui omnes currunt, & ad hoc ut *hæc Alter homo*

homo non currit, ut ultra vnum, quem currere, aut non currere ad rem non facit, reliqui omnes non currant. Ad veritatem vero huius iesque homo currit, sufficit dari duos homines currentes, quidquid sit de aliis, & ad veritatem huius. Neuter homo currit duo homines non currentes sufficiunt quidquid de aliorum cursum, seu non cursu contingat. De oppositione propositionum Modalium exclusuarum, & exceptiuarum dicam Punct. 8. & 10.

PUNCTVM VII.

De Equipollentia & Conuersione propositionum.

Aquipollentia est duarum propositionum utroque extremo, eodem ordine participantium vis eadem a variis signis proueniens. Unde propositiones equipollentes mutuo se inferunt, & indifferenter possimus ista vel altera vti, quia utraque propositione equipollens eandem prorsus significacionem habet, eidemque conceptui formaliter correspondet & tantum in propositione vocali ex diuersitate dictiōnum idem obiectum eodem modo significantium contingit.

Hac propositionum equipollentia sit in propositionibus contradictionis negatione praeposita alteri eorum. Exempli gratia, propositiones ita contradictioni opponuntur, *Omnis homo est albus, Aliquis homo non est albus.* Cumquaque illarum negationem praeponas, fiet alteri equipollens, idem enim est dicere, *Non omnis homo est albus, ac dicere, Aliquis homo non est albus, & idem sonat, Non aliquis homo non est albus, ac Omnis homo est albus.* In propositionibus contrariis sit equipollentia postposita negatione propositionis subiecto, v.g. in his propositionibus contrariis, *Omnis homo est albus, Nullus homo est albus,* equipollentia repertetur, si subiecto eniūscumque illarum negationem postponas. Si enim dixeris: *Omnis homo non est albus,* idem erit ac dicere *Nullus homo est albus, & si dixeris Nullus homo non est albus,* idem erit ac si diceres *Omnis homo est albus.* In subalternis sit equipollentia; quadam negatione praeposita, & altera postposita eidem subiecto. Itaque si subiecto vnius propositionis ex his: *Omnis homo currit, & aliquis homo currit,* que subalternae sunt, negationem praeponas, & postponas, propositione, que tali subiecto gaudent, fiet alteri equipollens, idem enim valet. *Non omnis homo non currit, ac aliquis homo currit, & idem significat Non aliquis homo non currit, ac Omnis homo currit.* In subalternis negatiūs vniuersalis potest fieri equipollens particulari secundum prescriptam regulam, particularis vero non potest fieri equipollens vniuersali per negationes illi superadditas, quia cum post subiectum habeat negationem, non, non potest ibidem altera addi: exempli gratia subalternae negatiūs sunt haec: *Nullus homo currit, aliquis homo non currit,* postponimus dicere *Non nullus homo non currit, & facere subalternantem equipollentem subalternata inuariata, non tamē possumus dicere, Non aliquis homo non currit, ut subalternata sit equipollens subalternata inuariata, quia duplex illa negatio coniungi nequit.*

Prædictæ regule solent hoc versiculo significari, ut facilius memorie mandentur:

Præ contradic. Post contra. Præ postque subalter.

Hoc est contradictionis præponenda est negatio; contrariis postponenda; præponenda, & postponenda subalternis. Inuenta est haec propositionum equipollentia ut obserua propositiones in clariores resoluantur, ut plurimum autem deseruit ut claræ resoluantur in obscuriores terminorum multiplicatione.

4. Conuersio est duarum propositionum vnius ad alteram per extremon transpositionem consequentia necessaria. Ex his propositione antecedens dicitur conuertens, & consequens conuersa appellatur. Conuersio est triplex: quædam simplex; alia per accidens; alia per contrapositionem. Conuersio simplex est illa, que sit per transmutationem terminorum seruata eadem propositionis quantitate. Hac ratione conuertuntur vniuersalitatis negatiūs, & particularis affirmatiūs, recte enim inferunt *Nullus homo est lapis: ergo nullus lapis est homo,* in qua illatione tantum sit terminorum transmutatio. Similiter recte arguitur *Aliquis homo est animal: ergo aliquod animal est homo,* in qua illatione tantum sit transmutatio terminorum sicuti in precedentib.

Conuersio per accidens est illa, in qua non solum ter-

mini transmutantur, sed etiam mutatur quantitas propositionis, & ex vniuersali sit particularis. Sit haec conuersio in propositione vniuersali affirmatiū, & negatiū. Valet enim, *Omnis homo est animal: ergo aliquod animal est homo.* Similiter tenet consequentia, *Nullus homo est equus: ergo aliquis equus non est homo,* in quibus propositionibus sit terminorum transmutatio, & mutatur quantitas propositionum, siquidem ex vniuersalibus particulares deducimus.

Conuersio per contrapositionem sit, quando seruatā quantitate propositionis extrema transmutantur, & ex finitis sunt infinita per negationes infinitantes illis appositas. Hac ratione conuertuntur vniuersalitatis affirmatiū, & particularis negatiū, valet enim *Omnis homo est animal: ergo omne non animal est non homo: Item, Aliquis homo non est animal: ergo aliquod non animal non est homo,* in quibus illationibus seruatā quantitas propositionum, & termini negationibus infinitibus affecti transmutantur.

Circa hanc conuersione obseruandum est, in conuersione affirmatiū debere supponi constantiam subiecti propositionis conuersi, si enim hoc non subsistat, propositione erit falsa. Patet in his propositionibus *Omnis homo est ens: ergo omne non ens est non homo,* quarum prior est vera, & posterior falsa, quia illius subiectum videlicet non ens non subsistit, & ita de illo non potest aliquid affirmatiū praedicari, praedicatur autem in praedicta propositione esse non homo, hoc est esse aliquid distinctum ab homine quod est falsum. In conuersione vero negatiū, ut veritas conuersa subsistat, supponenda est constantia subiecti conuertentis, alioquin conuersa falsa erit, exempli gratiā, *Antichristus non est bonus,* est propositione vera, quia etiam subiectum non subsistat est negatiū, & propositione de subiecto non supponendi negatiū vera est. Si tamen inferas: *ergo aliquod non bonum non est non Antichristus,* propositio erit falsa, quia subiectum non bonum supponit pro non bonis existentibus, omnia autem non bona, quæ de facto existunt, sunt non Antichristus, seu distincta ab Antichristo, & ita de nullo illorum potest negari esse non Antichristus. Si autem Antichristus existeret, propositione esset vera, quia aliquod non bonum videlicet ipse Antichristus, non esset non Antichristus, seu non esset distinctus ab Antichristo, & ita respectu illius verificaretur haec propositione, *Aliquod non bonum non est non Antichristus.*

Est etiam obseruandum in his conuersionibus, ut apponatur integrum prædicatum ex parte subiecti quando sit transmutatio, quapropter si expressum non sit, exprimendum est, exempli gratiā, si conuertenda sit haec propositione *Aliquis homo currit velociter,* prædicatum currens in verbo imbibitum exprimendum est, dicendumque: ergo aliquod currens velociter est homo. Similiter cum dicitur *Nullus homo est omnis homo,* inferendum est: ergo nihil quod sit omnis homo est homo, pror enim propositione hunc sensum efficit. *Nullus homo est aliquid, quod sit omnis homo,* seruanda est etiam eadem suppositione ex defectu cuius haec propositiones non conuertuntur, neque se inferunt. *Homo est species: ergo species est homo.* Retinenda est insuper eadem ampliatio, ex defectu cuius haec propositiones non conuertuntur, *Sexus est iuuenis: ergo iuuenis est sexus.* Sed debet aliquid assumi ad seruanda meandem ampliationem, quod fiet, si inferatur *Sexus est iuuenis: ergo ille qui est iuuenis, est, vel sicut sexus.*

Ex his conuersionibus conuersio simplex, & conuersio facta per accidens utrilibet sunt ad syllogismorum reductionem; conuersio vero per contrapositionem omnino est inutilis, nihil enim explicat sed potius multitudine negationum rem confundit.

Vt facile conuersonis regulas retineas, suppone tibi litteram A significare propositionem vniuersalem affirmatiū, litteram B substitui ad significandam propositionem vniuersalem negatiū, litterā I vti ad particularē affirmatiū significandam, & litteram O substitui loco particularis negatiū, quod oportet etiam obseruari ad syllogismorum structuram cognoscendam, & his carminibus faciliter significatur:

Affert A, negat E, sunt vniuersaliter ambo:

Affert I, negat O, sunt particulariter ambo.

Deinde ut scias quæ propositiones simpliciter, quæ per accidens, quæ per contrapositionem conuertuntur, haec carmina memorie retine:

Simpliciter

*Simpliciter Feci, conuertitur Eva per accidens
Asto per contra, sic sit conuersio tota.*

Hoc est, propositiones respondentes *E*, & *I*, contentis in hac dictione *Ea* conuertuntur simpliciter; respondentes *E*, & *A*, in hac dictione *Eva* appositis conuertuntur per accidens; respondentes vero *A*, & *O*, quibus constat hæc dictio *Asto* conuertuntur per contrapositionem.

P V N C T V M VIII.

De propositionibus Modalibus.

Modus secundum totam suam significationem extenditur ad quamque termini limitationem, seu restrictionem, qua frequenter fit adiectiu substantiu adjunctio, veluti *homo iustus*. Propriè etiam aduerbiis significatur, quibus modus, quo res fit, significatur, veluti cum dicimus *Petrus currit velociter*, *Ioannes docte argumensatur*. In praesenti autem sumitur pro modo, qui prædicatum ad certam, & specialem materiam determinat. Materiam propositionum triplicem esse, videlicet necessariam, seu naturalem; remotam, seu impossibilem; & contingentem ostendit Punct. 2. Ex his materiis triplex resultat modus, *necessarius*, *impossibilis*, & *contingens*. His quartus additur videlicet *possibilis*, qui parum differt a contingenti, quia contingens hic sumitur pro eo, quod potest accidere, etiam si necessariò existat, non pro illo quod potest esse, & non esse, quod specialiter contingens dicitur. Modi isti dupliciter possunt significari: per aduerbiū, veluti cum dicimus *Petrus contingenter currit*, & per nomen adiectiuū, quo significatur in hac propositione, *contingens est Petrum curere*. Cum per aduerbiū significatur, idem manet subiectum & prædicatum propositionis, & tantum modis significatur connexionem prædicati cum subiecto. Cum fit per nomen adiectiuū tota inuertitur propositione, & illa, qua includebat subiectum & prædicatum, fit subiectum, de quo modus prædicatur, veluti cum dicimus, *Petrum curere est contingens*, *Petrum curere est* subiectum propositionis, de quo prædicatur ilud extreum *contingens*.

Modalis, sicuti quilibet alia propositione, duplex est, quedam de sensu composto, alia de sensu diuiso. Modalis de sensu composto est illa, cuius extrema modo affecta componi possunt, seu inter se coexistere, veluti cum dicimus *hominem esse album possibile est*, recte enim albedo cum homine componitur, idemque subiectum potest similiter esse album. & esse hominem. Modalis de sensu diuiso est illa, quorum extrema modo affecta non possunt connecti, sed ad diuersa tempora debent referri, ut veritas propositionis subsistat, veluti cum dicimus *Iustum peccare possibile est*, que facit hunc sensum, possibile est hominem iustum in hoc tempore, peccare tempore sequenti. Vterque modus contingit in propositionibus de modo aduerbiiali, seu adiectiuo.

Potest etiam modus significatus nomine, vel aduerbiō ponī inter extrema, qua affectit, veluti cum dicimus, *Iustum possibile est peccare*, vel potest preponi aut postponi, veluti cum dicimus, *Iustum peccare possibile est*, aut *possibile est Iustum peccare*. Sunt nonnulli, qui afferant modum interpositum indicare sensum diuisum inter extrema modo affecta, & postpositum, vel præpositum sensum compositum arguere, hoc tamen gratis & absque ullo fundamento dicunt, sensus enim diuisus, & compositus in propositionibus modalibus, sicuti in quibuscumque aliis ex natura extremorum illorum compoſibilitate, aut incompoſibilitate inferendus est.

In propositionibus cuius modus nomine adiectiu significatur reperitur dictum & modus. Modus dicitur prædicatum afficiens alia extrema, & dictum appellatur complexum illud, quod modo affectur, veluti cum dicimus, *Petrum curere est possibile*, dictum propositionis appellatur illud complexum *Petrum curere*, & Modus dicitur aliud extreum videlicet *possibile*. In his propositionibus potest dictum, & modus affirmatiū significari, veluti cum dicimus *Petrum curere est possibile*. Potest etiam dictum affirmari, & negari modus, ut cum dicimus *Petrum curere non est possibile*. Potest etiam dictum negari, & modus affirmari, veluti cum dicimus *Petrum non curere est possibile*.

Possunt etiam negari dictum, & modus, veluti cum dicimus *Petrum non curere non est possibile*. Quadruplex hæc differentia affirmationis & negationis reperitur in quocumque ex quatuor modis assignatis *possibile*, *contingens*, *impossibile*, & *necessario*. Ex quo fit in omnibus modis simul sumpvis sex supra decem propositiones fieri posse, quatuor in unoquoque illorum negationibus, & affirmationibus variatis. Significantur hæc omnes propositiones totidem vocalibus in his dictiōibus reperitis, *A M A B I M V S : E D E N T V L I : I L I A C E : P V R P V R E A*. Harum literarum significationis ordo hic est: in quacumque dictione quatuor vocales reperiuntur, quarum prima significans propositionem de modo possibili, secunda de contingentib, tertia de impossibili, quarta de necessitate. Itaque quacumque propoſitio de possibili quomodo cumque sit affirmata, vel negata, significanda est: aliqua prima vocali unius dictiōis ex his quatuor, & sic quacumque de necessitate quartā aliquā vocali unius dictiōis ex quatuor adductis. Insuper nota vocales in his dictiōibus contentas tantum esse *A*, *E*, *I*, *V*: Harum *A* significat propositionem, in qua neque dictum, neque modus negatur. *E* significat propositionem, in qua negatur dictum, & non modus. *I* significat propositionem, in qua negatur modus, & non dictum. *V* significat propositionem, in qua utrumque negatur, quæ hoc versiculo breuiter significantur:

E dictum negat: Ique modum: nihil A: sed V totum.

Iuxta hanc regulam facile erit quacumque propositionem ad aliquam ex his litteris reducere: si enim est de possibili, querenda est in aliqua initiali. Postea videtur dictum est quid habeat affirmatum, & quid negatum. Si dictum & modus affirmatiū significentur, debet correspondere littera *A*; alias debet esse initialis, quia est de modo possibili: respondet ergo littera *A* huius dictiōis *Amabilis*, in nullā enim alia reperiatur initialis *A*. Si dictum habeat negatum, & non modum, veluti in hac propositione *Petrum non curere est possibile*, debet respondere littera *E*, initiali alicuius dictiōis ex dictis, que tantum reperitur in hac dictione *Edentulus*. Si modum habeat negatum & non dictum, veluti cum dicimus *Petrum curere non est possibile*, debet respondere initiali *I*, que tantum reperitur in hac dictione *Iliace*. Si utrumque habeat negatum, veluti cum dicimus, *Petrum non curere non est possibile*, respondet *V* initiali, que tantum reperitur in hac dictione *Purpurea*. Sic de omnibus aliis modis; propositione enim de *necessario* dicto & modo negato respondet ultima littera huius dictiōis *Amabilis*, que est *V* totum negans: De modo negato, littera ultima dictiōis *Edentulus*, que est *I* modum negans: De dicto negato, ultima littera huius dictiōis *Iliace* que est *E* dictum negans: De dicto & modo affirmato, ultima littera huius dictiōis *Purpurea*, que est *A* nihil negans. Sic in aliis duobus modis, nullam enim propositionem compones de modo possibili, que non reperiatur in aliqua prima vocali harum dictiōium; neque de contingentib, quæ non sit in aliqua secunda vocali; neque de impossibili, quæ non inueniatur in tercia aliqua vocali; neque de necessitate quæ non aliquā quartā vocali significetur, iuxta significationem harum litterarum, quam exprimit verius illæ:

E dictum negat: Ique modum: nihil A: sed V totum.

Tota hæc doctrina de correspondentia propositionum prædictis dictiōibus facilimè percipi potest, quæ si semel teneatur, verbo uno poterit æquipollentia, & oppositio omnium Modalium significari. Subserbo singulas dictiones, cum propositionibus illarum litteris respondentibus, ut facilius tota hæc doctrina memoria mandetur, & semel mandata haud facilè decidat.

A M A B I M V S.

A- *Petrum curere est possibile*.
ma- *Petrum curere est contingens*.
bi- *Petrum curere non est impossibile*.
mus. *Petrum curere non est necessario*.

EDEN

E D E N T U L I.

E. Petrum non currere est possibile.
den. Petrum non currere est contingens.
tu. Petrum non currere non est impossibile.
li. Petrum currere non est necesse.

I L I A C E.

I. Petrum currere non est possibile.
li. Petrum currere non est contingens.
a. Petrum currere est impossibile.
cc. Petrum non currere est necesse.

P V R P V R E A.

Pur. Petrum non currere non est possibile.
pu. Petrum non currere non est contingens.
re. Petrum non currere est impossibile.
a. Petrum currere est necesse.

8 In his propositionibus inuenies quemcumque ex his terminis valeas excogitare, sempore videbis propositionem respondentem littera A, dicto & modo affirmato; & littera E, dicto tantum negato; & littera I, negato tantum modo; & littera V, modo & dicto negato.

P V N C T V M IX.

De qualitate, & quantitate Modalibus.

1 Propositionis modalis non dicitur affirmativa aut negativa ex eo quod affirmetur, vel negetur dictum, sed ex eo quod affirmetur, vel negetur modus, quapropter haec propositionis erit affirmativa *Petrum non currere est possibile*, & haec negativa *Petrum currere non est possibile*, licet haec dictum affirmatum habeat, & illa negatum. Ratio est facilis, quia propositionem esse affirmativam, aut negativam sumit ex negatione, aut affirmatione afficiente praecipuum copulam; cum vero praecipuum copulam propositionis modalis non sit illa, qua in dicto includitur, quia eorum hoc se habet tanquam subiectum, sed qua annedit dictum ut subiectum cum modo tanquam cum praedicto; hinc sit ut quando haec copula affirmatur, ex vi cuius modus est affirmatus, propositionis sit affirmatus, & quando talis copula negatur, ex vi cuius modus est negatus, propositionem esse negativam. Modum esse affirmatum, & negatum ex vi negationis aut affirmationis in praecipua copula reperta per se patet, quia non ex alio capite propositionis haec *Petrum non currere est possibile*, est de modo affirmato, nisi quia copula est affirmativa ponitur: & non alia ratione haec est de dicto negato, *Petrum currere non est possibile*, nisi quia copula est afficitur negatione.

2 Circa veritatem, & falsitatem harum propositionum Modalium vix potest aliquid praescribi, quod commune non sit omnibus propositionibus, illa enim est propositionis vera, quia enunciatur rem sicuti est, & illa est falsa, quem aliter ac est significat, quod omnibus propositionibus commune est. Haec tamen regula solent pro his modalibus assignari. Propositionis de necesse est vera, quando illius *de inesse*, importat veritatem necessariam, hoc est, cuius dictum reducitur ad propositionem necessariam, verbi gratia *necesse est hominem esse animal*, vera est propositionis, quia illius dictum reducitur ad hanc propositionem *homo est animal*, quae necessariam continet veritatem. Eadem ratione propositionis de impossibili est vera, quando illius *de inesse est impossibilis*, velut *impossibile est hominem esse equum*, est vera propositionis, quia haec propositionis *homo est equus* impossibilis est. Similiter propositionis de possibili, & contingenti vera est, quando illius *de inesse non repugnat*, etiam veritatem habeat, vel de facto falsa sit, dum potuerit antecedenter veritatem habere. Haec per se nota sunt, & non maiori examine digna.

3 Notat etiam Toleatus huiusmodi propositiones modalis semper habere veritatem, aut falsitatem necessariam, ita ut illa qua de facto est vera, nullo modo potuerit esse falsa: neque illa qua modis falsa est, aliquando potuerit habere veritatem. Vnde etiam propositionis sit de modo contingenti, connexio huiusmodi contingentis cum subiecto, vel necessaria est, vel impossibilis, quia id, quod est possibile, seu contingens repugnat non esse tale, & impossibile fieri negat; similiter id quod est impossibile, aut necessarium, ita est impossibile, ut etiam in sensu diuiso illi repugnat possibilis, aut defectus necessitatis: haec omnia ita se habent respectu necessitatis, impossibilitatis, possibilis, aut contingenter physicae: solemus autem his modis non necessitatem, impossibilitatem, aut contingenter physicam intelligere: illa enim necessaria vocamus, quae non sine magna difficultate, aut graui incommodo possunt non esse, quo sensu dicimus, necessum est te Roman petere, quia Superioris praeceptum, amicorum preces, & negotiorum statutus sic exposcent. Similiter impossibilis dicimus illa, quae non sine ingenti difficultate, aut graui incommodo sunt; & contingenta appellamus illa, quae sine graui difficultate secundum statutum rerum possunt accidere. Si hac ratione praedicti modi sumantur, propositionis modalis accidentaliter poterit esse vera vel falsa, huiusmodi enim necessitas, impossibilitas, & contingenter, ita accidunt, ut potuerint non accidere.

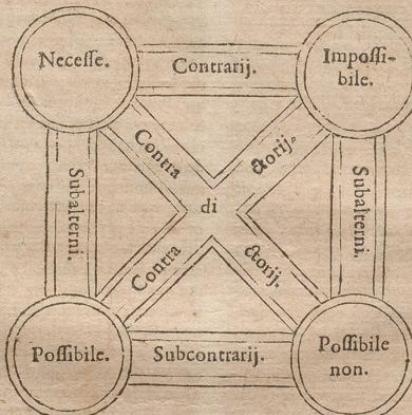
Inest etiam sua quantitas propositionibus modalibus, que ex duplice capite potest desumiri. Ex dicto, quia hoc in se continet signum vniuersale, veluti cum dicimus, omnem hominem currere est possibile: vel ex modo, qui hic est vniuersalis. Modi vniuersales dicuntur impossibile, & necesse; contingens vero, & possibile particulares dicuntur. Propositiones, que dicto, & modo vniuersali gaudent, simpliciter vniuersales dicuntur; que dicto & modo particulari afficiuntur absolute particulares vocantur. *Mixta* dici possunt, que dictum habent vniuersale, & modum particularem. Nihilominus praecipua ratio ab omnibus habetur circa quantitatem modi, & quidquid sit de quantitate dicti, propositione illa vniuersalis appellatur, cuius modus vniuersalis est, illaque particularis nuncupatur, que signo particulari est contenta. Ratio propter quam in his propositionibus ratio non habeatur de quantitate dicti est, quia signum vniuersale in dicto contentum non immediate afficit totum subiectum, cum enim dicimus, omnem hominem currere est possibile, signum omne immediatè tantum afficit terminum *homo*, qui non est adiquatum subiectum huius propositionis, hoc enim est totum hoc complexum, omnem hominem currere, sicuti totum hoc complexum, *Omnis homo est animal*, est subiectum huius enunciationis, *Omnis homo est animal est propositionis*. Ratio propter quam metiamur quantitatem harum propositionum per signa est quia ratione horum, quædam continentur sub aliis, & contentæ sunt particulares, & continentis vniuersales, sicuti in his propositionibus, *Omnis homo est animal*, *Aliquis homo est animal*. Prior est vniuersalis, quia posteriorem in se continet, valet enim: *Omnis homo est animal*: ergo aliquis homo est animal; & posterior particularis, quia sub alia continetur, & tantum ad quædam veluti partem illius se extendit.

Ob hanc rationem necesse, & impossibile dicuntur modi vniuersales, quia sub se continent possibile, seu contingens, & possibile non, seu contingens non: Valet enim consequentia: Necesse est Petrum currere: ergo possibile seu contingens est Petrum currere; non tamen à contrario. Similiter valet: Impossibile est Petrum currere: ergo possibile est Petrum non currere, non tamen licet inferre: Possibile est Petrum non currere: ergo impossibile est Petrum currere. Indicat etiam hanc vniuersitatem horum modorum necesse & impossibile, illorum æquipollentia, æquipollentia enim eo modo, quo alia contraria omnis & nullus postposita negatione, idem enim valet, necesse est Petrum non currere; ac impossibile est Petrum currere, & idem sonat, impossibile est Petrum non currere, ac necesse est Petrum currere. Æquipollentia, necesse & possibile more subalternorum propria & postposita negatione: idem enim significat, non necesse est Petrum non currere, ac possibile est Petrum currere. Eadem ratione æquipollentia impossibile, & possibile non, quia idem valet non impossibile est Petrum non currere, ac possibile est Petrum non currere. Impossibile, cum possibili & necesse, cum possibili non, negatione preposita æquipollent, quia ratione æquipollent signa propositiones, quæ oppositionem contrariae habent. Ex his enim propositionibus, impossibile

est Petrum currere. Possibile est Petrum currere; cuicunque negationem præponas, alteri æquualebit, sicut in his cōtingit: Necesse est Petrum currere: Possibile est Petrum non currere: idem enim valet, Non possibile est Petrum non currere, ac dicere, Necesse est Petrum currere. Aduerte in ordine ad æquipollentiam harum propositionum negationem postpositam modo vocari illam, qua in dicto includitur, sive dictum postponatur, sive præponatur, quia id quod præstat negatio non postposita termino *Omnis*, aut *Nullus*, aut *Aliquis* respectu horum signorum, præstat inclusa in dicto respectu horum modorum *Necesse*, &c.

6 Addit Hurdus *diss. 4. feb. 11.* ex Patre Fonleca *lib. 3. cap. 10.* hos modos *Necesse* & *impossibile* esse vniuersales, quia se excludunt ad omnia tempora; & hunc modum, *Possibile*, esse particularem, quia rem esse possibilem, non dicit esse possibilem in omni tempore, sed tempore importato per copulam, in quo differt à modo impossibili, qui cum negatiuus sit, negat possibiliter pro omni tempore. Doctrinam hanc non probo, quia *Necesse* tantum se extendit ad omne tempus ratione materie, quia id quod modo est necessarium ex natura sua, semper est necessarium, quā ratione *Possibile* etiam se extendit ad omne tempus, implicat enim rem modo possibilem, fieri impossibilem tempore venturo. Ratione autem formæ *Necesse* tantum dicit tempus importatum per copulam, quia si per impossibile crastina die fieret non necessarium, hominem esse animal,

ex eo quod hodie esset necessarium, hodiè verè diceretur, Necesse est hominem esse animal. Idem censeo de impossibili, quod tantum ratione materie se extendit ad omne tempus, si enim chimæra modo repugnans, crastina die possibilis esset futura, verè hodie dici posset, chimæra est impossibilis, quod enim terminus impossibilis sit negatiuus, probat negare omnem possibiliterem, non tamen ratione formæ illam negat pro omni tempore, sicuti cum negamus Petrum currere, negamus Petro omne cursum, non tamen pro omni tempore. Vnum in hac re verum est ex hac propositione, necesse est Petrum currere, legitimè inferri: ergo semper currit; & ex hac propositione, Impossibile est Petrum currere, legitimè deduci: ergo quācum curret: ex hac autem, possibile est Petrum currere non posse adhuc inferri: ergo aliquando currit. Sed hoc non probat terminum *Possibile* restringere suum significatum respectu temporis ad quod se extendat *Possibile*, aut *Necesse*, quia significatum huius propositionis, Possibile est Petrum currere, non est Petrum actu currere, sed non repugnare cursum Petri, quod pro omni tempore verum est. Standum ergo est rationibus, quas adduxi propter quas *Necesse* & *impossibile* modi vniuersales dicuntur, & *Possibile* seu *Contingens* modus particularis appellatur. Ut autem facile percipias totam doctrinam traditam de vniuersalitate, & oppositionem horum modorum, illam tibi subscripta figura præsentabit.

Notare etiam oportet, quod sicut signa *Omnis* & *Nullus*, quæ ex se sunt vniuersalia, si negatione afficiantur, sunt particulare; & hoc signum *Aliquis*, qui ex se est particularis, si negetur fit vniuersale; sic hi modi, *Necesse*, & *Impossibile* ex se vniuersales, si negentur sunt particulare, & hic modus possibilis si negetur vniuersalis fieri. Ex hoc inferes ex illis dictiōnibus infra adductis, *Amabimus*, *Edentuli*, *Fliae*, *Purpurea*, illas continere modos vniuersales & con sequenter propositiones vniuersales, in quibus negantur modus *Possibile* & *contingens*, & affirmantur modus *Impossibile*, & *Necesse*, huiusmodi sunt *Fliae*, & *Purpurea*: illas verò continere propositiones particulare, in quibus affirmantur *Possibile*, & *contingens*, & negantur, *Impossibile*, & *Necesse*, huiusmodi sunt *Amabimus*, & *Edentuli*.

P V N C T V M X.

De æquipollentia & oppositione modalium.

I Vpposita iam doctrinā traditā harum propositionum æquipollentia, & oppositio faciliè explicantur. Propositiones omnes modales quæ sunt in eadem dictione ex quatuor annumeratis sunt sibi æquipollentes. Rem inspicere in propositionibus respondentibus hūc dictiōne *Amabimus*: Petrum currere est possibile: Petrum currere est contingens: Petrum currere non est impossibile: Petrum non currere non est necesse. Has sibi æquipollere patet ex terminis, esse enim possibile, & esse contingens, idem est; deinde non esse impossibile idem est ac esse possibile; & non esse necesse non currere, idem est ac esse possibile currere: si enim non esset possibile currere, non currere

necesse esset. Idem ratione simili inuenies in omnibus dictiōnibus, si illas percurras. Si autem petas regulam aliquam ad cognoscendam propositionum modalium æquipollentiam, hanc tibi accipe: Quælibet propositiō modalis, in quocumque modo sit, habet sibi tres alias æquipollentes in tribus aliis modis. Propositiō de modo possibili, dicto, & modo affirmato, habet æquipollentem de contingenti, dicto & modo affirmato; de impossibili, dicto, & modo negato; de necesse, dicto affirmato, & modo negato. Reperiuntur haec propositiones in *Edentuli*. Propositiō de possibili, dicto affirmato, & modo negato, habet sibi æquipollentem de contingenti, dicto affirmato & modo negato; de impossibili, modo & dicto affirmato; de necesse, dicto negato & modo affirmato. Sunt huiusmodi propositiones sibi æquipollentes in *Fliae*. Propositiō de possibili, dicto & modo negato, habet æquipollentem de contingenti, dicto & modo negato; de impossibili, dicto negato & modo affirmato; de necesse, dicto & modo affirmato. Haec propositiones respondent dictiōne *Purpurea*.

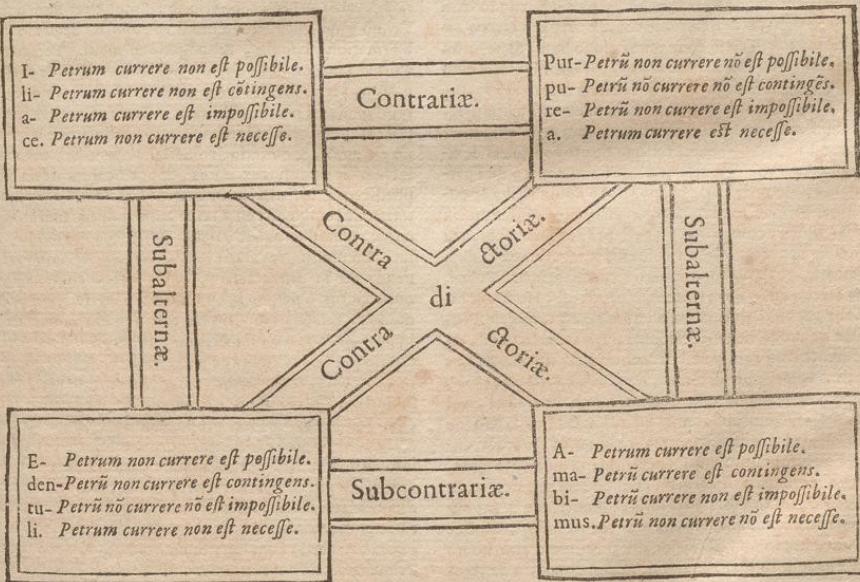
Assignauit æquipollentes in reliquis aliis modis quatuor propositionibus differentibus, quæ de possibili possunt reperiri, quibus cognitis facile tibi erit assignare æquipollentes alias propositionibus respondentibus aliis modis, iuxta prædictas dictiōnes, in quibus agnosces, quomodo dictum & modus debeat affirmari, aut negari, ut propositioni de hoc modo necesse aut impossibili aliorum

aliorum modorum propositiones fiant aequipollentes.

Vnde tamen obseruandum est in propositionibus de dicto communi, vt si tribus prioribus modis *Possibile*, *Contingens*, *Impossibile*, dictum fuerit affectum signo vniuersali, in propositione de *necessitate* affectuatur signo particulari, & si in prioribus fuerit affectum signo particulari, in posteriori, videlicet *Necessitate*, affectuatur signo vniuersali, alias propositiones non erunt aequipollentes. Exemplum accipe in his propositionibus factis in *Purpurea*. Nullum animal esse hominem non est possibile. Nullum animal esse hominem non est contingens. Nullum animal esse hominem est impossibile; que propositiones sunt sibi aequipollentes & verae; si vero secundum regulam generalem illi adiungas quartam de *necessitate* respondentem littera A, dicto & modo affirmato, & inuariato communi signo, videlicet, *Omne animal esse hominem est necessitate*, propositione haec falsa erit, & non poterit tribus aliis veris aequipollere: variandum ergo est signum; & dicendum, Aliquod animal esse hominem est *necessitate*. Rem cape in propositionibus eidem dictione *Purpurea* respondentibus. Aliquod animal non esse hominem non est possibile; non est *necessitate*: est *impossibile*: que propositiones falsae sunt, si vero quartam addas de eodem dicto particulari, verbi gratia, Aliquod animal esse hominem est *necessitate*, erit vera, & non poterit falsis aliis aequipollere, mutandum ergo est signum particularare in *commune*, & tribus prioribus hac adiungenda, *Omne animal esse hominem est necessitate*, & hac ratione propositiones omnes falsae erunt & sibi aequipollentes.

Circa oppositionem harum propositionum dico breui-

ter propositiones factas in *Iliace*, & *Purpurea* esse sibi contrarias, quia sunt vniuersales, vt dicebam puncto precedenti, in fine, & quia dictum quod vna negat, affirmat altera, & quia qualibet infert tantum sibi subalternatam contradictionem alterius, quod proprium est contradictionum. Dicendum est secundum propositiones factas in *Iliace* opponi contradictione cum propositionibus factis in *Amabimus*; qui propositiones factae in *Iliace* sunt vniuersales, & factae in *Amabimus* particularis, iuxta dicta loco citata, & quia modus qui in vna negatur, in altera affirmatur. Propositiones factae in *Iliace* subalternant sibi propositiones factas in *Edentuti*, quia haec sunt particulares, & ex illis vniuersalibus inferuntur. Propter eandem rationem propositiones factae in *Purpurea* sibi subalternant factas in *Amabimus*. Propositiones factae in *Amabimus* & *Edentuti* subcontrariae sunt, quia duabus contradictionibus subalternantur. Ex hoc inferes quilibet propositionem de possibili, & sic de quocumque alio modo habere contradictionem de possibili, & triclicem aliam in tribus aliis modis aequipollentem contradictionem propriam de possibili. Sed te aduertere oportet cum contradictione non in proprio modo assignes, sed in alio aequipollente, si illorum aliquis sit *Necessitate*, & dictum propositionis, cui est contradictione assignanda, sit signo vniuersali affectum, quomodo tale signum sit variandum, vt propositiones sibi aequipollent, iuxta dicta supra de aequipollentia propositionum de dicto communi. Eadem ratione quilibet propositione modalis ea ratione quam oppositionem habet contradictionem, subcontrariam, aut subalternam, habet quatuor propositiones oppositas, vnam in eodem in quo ipsa est, & tres alias huic aequipollentes in tribus aliis modis. Totam doctrinam traditam circa oppositionem harum propositionum hac figurâ expressam spectato, vt illam facile mente teneas.

Circa oppositionem modalium de modo aduerbiali, nihil peculiare notatum dignum occurrit, aduerbia enim quibus hi modi significantur, eandem habent oppositionem, quam nomina, quibus correspondent; eadem enim est oppositione contradictionis inter *Impossibiliter*, & *Possibiliter*, ac inter *Impossibile*, & *Possibile*, & sic de quibuscumque aliis. Neque alio modo nos debemus gerere in assignanda contradictionis, aut contrariae alicui propositioni de modo aduerbiali, ac nos habemus respectu aliarum propositionum, in quibus aliud aduerbiū reperitur, eodem enim modo opponuntur, Petrus currit velociter; & Petrus non currit velociter, ac opponuntur Petrus necessariō currit, Petrus non necessariō currit. Eandemque oppositionem habent haec propositiones, Nullus homo velociter

currat, & Omnis homo velociter currat, ac ista, Nullus homo necessariō currit, Omnis homo necessariō currat. Notauit pro omnibus propositionibus, in quibus reperitur aliud aduerbiū, negationem debere cadere supra illud, quando propositione est negativa, quod pro his aduerbiis modalibus plurimum obseruari refert.

PUNCTVM XI.

De propositionibus exclusiis, & exceptiis.

Sunt aliquae propositiones, que ob aliquem terminum vel signum plures sub se continent, in quas debent resolui

resolui ut facilius percipi valeant. In his sunt propositiones exclusiva, in quibus reperitur aliquid nomen vel adverbium excludens omne illud, quod distinguitur a termino supra quem cadunt. Huiusmodi sunt nomen *solum*, & adverbium *tantum*, cum enim dicitur, *solum homo currit*, aut, *tantum homo currit*, excluditur a cursu totum illud, quod ab homine distinguitur.

2. Huiusmodi signa exclusiva, vel possunt ponи ex parte subiecti, vel ex parte praedicati; postulamus enim dicere, elementa tantum sunt quatuor, aut, elementa sunt quatuor tantum, que propositiones diuersum reddunt sensum; prior enim est falsa, & posterior vera, ut constabit ex resolutione vtriusque. Quando signum se tenet ex parte praedicati; si propositionis sit affirmativa, resoluenda est in duas propositiones coniunctas particulē, quarum prima continet secluso signo illam, que resoluitur; & posterior negativa sit constans eodem subiecto, quo prior, & praedicto opposito praedicato prioris. Exempli gratia, *homo est rationalis* tantum sic resoluitur, homo est rationalis & homo non est aliquid distinctum à rationali. Elementa sunt quatuor tantum, hoc est, elementa sunt quatuor & non sunt quinque, neque sex, &c. hoc est, non attingunt alium numerum excedentem. Si propositionis sit negativa, resoluenda est in disiunctiuam, cuius prior pars sit propositionis resoluenta signo secluso; & posterior sit propositionis affirmativa cum eodem subiecto & praedicato opposito praedicato prioris. Exempli gratia, *homo non est rationalis tantum*. Ita resoluitur, homo non est Rationalis, vel est aliquid distinctum à rationali, hoc est, vel supra rationale includit aliquid. In his propositionibus optimè contradictoria assignatur negatione præposita, aut facta resolutione modo explicato, quibus postea eadem ratione ac aliis coniunctiis, aut disiunctiis oppositio assignabitur.

3. Quando signum se tenet ex parte praedicati, quatuor modis fieri potest propositionis. Primo cum affirmatione signi & copula, ut *homo tantum est rationalis*. Secundo cum negatione signi & affirmatione copula; ut, *non tantum homo est rationalis*. Tertio cum affirmatione signi, & negatione copula, ut *homo tantum non est rationalis*. Quartus cum negatione signi & copula, ut *non tantum homo non est rationalis*. Propositiones in quibus signum est affirmatum resoluuntur in propositionem coniunctiuam & in quibus est negatum, in disiunctiuam. Ex quo fit propositiones de signo affirmato esse viuierales, & de signo negato dici particulares, iuxta dicta de propositione coniunctiuam & disiunctiuam. Propositione de vtrisque affirmato resoluenda in coniunctiuam, cuius prior pars est propositionis resoluenta ablativo signo, & posterior viuieralis negativa ex eodem praedicato, & subiecto opposito subiecto prioris. Veluti, *Homo tantum est rationalis*, ita resoluenda est, Homo est rationalis, & nihil distinctum ab homine est rationale. Propositione de modo negato & copula affirmata resoluenda est in disiunctiuam cum partibus contradictibus partibus prioris, veluti cum dicimus, *Non tantum homo est animal*, resolutio sic facienda est, Nullus homo est animal, vel aliquid distinctum ab homine est animal. Propositione de gno affirmato & copula negata resoluenda in praiacentem, hoc est, in propositionem resoluentam ablativo signo, & in viuieralem affirmaciam cum eodem praedicato, & subiecto opposito subiecto prioris coniunctione interposita, veluti cum dicimus, *homo tantum non rationalis*, sic fit resolutio, homo non est rationalis, & omne non homo seu distinctum ab homine est rationale. Propositione de vtrisque negato resoluenda in disiunctiuam ex partibus contradictoriis praecedenti, veluti, *non tantum homo non est rationalis*. Nullus homo est rationalis, vel aliquid distinctum ab homine non est rationale.

4. Ex his propositionibus prima cum secunda & tertia cum quarta opponuntur contradictoriē: prima cum tertia contrariē, secunda cum quarta subcontrariē; prima cum quarta, & tertia cum secunda subalterne. Propositiones has, illarumque oppositionem his dictionibus explicuit Toletus. *Iste, Regit, Prorat, Claro*: quarum prima dictio responderet primæ propositioni, secunda secunde, & sic alia. Harumque litteræ significationem habent, quam in modalibus explicuimus, quibus exprimunt propositiones illas, in quas resoluenda est propositionis cui responderet, cum hac tamen distinctione ut ex propositionibus significatis primā & tertiarī dictione fiat propositionis coniunctiuam.

& ex significatis secunda, & quartā disiunctiuam componatur. Dictio prima cum secunda, & tertia cum quarta contradictorie opponuntur. Prima cum tertia contrariē. Secunda cum quarta subcontrariē. Prima cum quarta & tertia cum secunda subalterne.

Obiicit nonnullus: si hæc propositionis non tantum homo est rationalis sic resoluitur, nullus homo est rationalis, vel aliquid distinctum ab homine est rationale, sequitur hanc propositionem esse veram, non tantum Deus est peccator, quia illius sensus erit Deus non est peccator, vel aliquid distinctum à Deo est peccator, que disiunctiuam vera est. Respondeo praedictam propositionem non tantum Deus est peccator, nullatenus esse proferenda, quia vulgo huiusmodi propositiones non sumuntur in sua stricta significacione, & apud imperitos idem est dicere, non tantum homo currit ac dicere, homo currit & aliud ab homine currit, licet verus & strictus sensus iste non sit, sed ille, quem supra explicui; deinde etiam nonnulli ex posterioribus stare nolunt expositioni, quia de his propositionibus tradidimus, apud quos omnes graue scandalum gigneret praedicta propositionis, licet iuxta resolutionem factam in praedictam disiunctiuam vera sit. In huiusmodi autem grauissimis rebus, que ad Deum & ad fidem spectant, proferenda propositiones non sunt, quia iuxta vulgarem sensum prauam significationem habent, etiam apud doctos sanum sensum obtineant: & multo minus ille, de quibus etiam apud doctos est controvicia, an falsam contineant doctrinam etiam nonnulli illas subtiliter iuxta strictam ipsarum significationem in bonum sensum interpretentur.

6. Prater has propositiones exclusivas, aliæ exceptiæ reperiuntur, in quibus signum aliquod exceptionis apponitur, veluti cum dicitur, *Omne animal currit propter equum*, in quibus obseruandum est ut terminus exceptus continetur in illo, à quo excipiuntur, non enim recte dicemus, *Omni homo propter lignum currit*, aut, *Omni homo propter risibile currit*. Hæc propositionis quadrupliciter fieri potest. Primo cum affirmatione modi & copula. Secundo cum affirmatione copula, & negatione modi. Tertio cum affirmatione modi & copulae negatione. Quartus cum negatione vtriusque. Si propositionis sit facta primo modo, resoluenda est in coniunctiuam, quarum prior pars sit propositionis praecincta addita subiecto distinctione à termino excepto, & posterior viuieralis negativa, cuius subiectum sit terminus exceptus, & praedictum idem cum praedicto prioris. Exempli gratia, *Omne animal propter equum currit*, sic resoluenda est. Omne animal distinctum ab equo currit, & nullus equus currit. Si fiat secundo modo, veluti cum dicitur, *Non propter equum omne animal currit*, resoluenda est in disiunctiuam, cuius partes contradictoriē opponantur partibus propositionis iam resolutæ primo modo factæ. Si propositionis fiat tertio modo resoluenda est in propositionem coniunctiuam, cuius prior pars sit propositionis praecincta addita ex parte subiecti distinctione termino excepto, & posterior viuieralis affirmativa, cuius subiectum sit terminus exceptus, & praedictum idem cum praedicto prima propositionis. Exempli gratia, *Nullum animal propter hominem currit*, sic resoluti debet, Nullum animal distinctum ab homine currit, & omnis homo currit. Si propositionis fiat quarto modo, resoluenda est in disiunctiuam, cuius partes contradictoriē opponantur partibus praecedentis. Ex his propositionibus prima cum secunda, & tertia cum quarta contradictoriē opponuntur. Prima & tertia contrariē. Secunda & quarta subcontrariē. Prima cum quarta, & tertia cum secunda, subalterne. Huiusmodi propositiones, illarumque oppositionem his dictionibus explicat Toletus: *Date, Prompti, Penam, Pigrum*, que eodem ordine, quo scribuntur respondent quatuor propositionibus supra adductis, eundemque oppositionis ordinem seruant, quem nuper retulimus in propositionibus: binaque vocales ipsarum significant duplēm propositionem, in quam resoluitur propositionis exceptua, cum hac tamen differentia, quod propositiones prima & tertiarī dictionis quandam coniunctiuam comprehendunt, ex propositionibus secunde & quarta disiunctiuam efficiuntur propositionis.

**

CONTRO

CONTROVERSIA IV.

De structura syllogistica.

P V N C T V M I.

Quibus principiis innititur syllogistica constructio.

Vis syllogistica talis est, ut ea quis teneatur, præmis-
sis semel concessis consequenti inevitabiliter ad-
mittere, & verum esse consequens fateri. De hac vi
syllogistica rogamus modum, cui innititur principio, quod-
ve illius sit fundamentum.

Dicendum est vim syllogisticam inniti huic principio,
Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Probatur con-
clusio ex modo, quo termini disponendi sunt in syllogis-
tico, quem Punct. 3. explicabo, hic enim talis est, ut prius
extremitates, quas in consequenti coniungit, in præmis-
sis cum alio tertio, cum medio videlicet coniunxit, ita
ut ex eo inter se conueniant per identitatem, quia per
identitatem vni tertio conuenerint, & dum hæc identitas
vni tertio non præcesserit respectu vniusque extremitatis,
nullo modo licet inferri extremonum identitas. Secundo
quia si alii principiis inniteretur, his esset, *Dici de omni,*
Dici de nullo. hoc est, quidquid affirmatur de superiori,
affirmatur de inferiori sub illo contento; & quidquid ne-
gatur de superiori, negatur de inferiori, quod sub illo con-
tinetur. Sed hæc principia totum suum robur desumunt
ex alio principio, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem in-
ter se;* ergo huius primo innititur tota forma syllogistica.
Minorem probo; ideo quidquid prædicatur de superiori,
prædicatur de inferiori, quia inferioris secundum se totum
identificatur cum superiori, vnde cum inferioris & ratio
illa, quæ de superiori prædicatur, huic tertio identificetur,
necessariò debent inter se identificari. Vis autem illius
principij hæc est: *Quidquid negatur de superiori, debet nega-
ri de illo, quod cum ipso est identificatum.* Sed inferioris est
identificatum cum ipso superiori: ergo quidquid negatur
de superiori debet negari de inferiori.

Confirmatur. Ad hoc ut ex hoc principio, *Omnis ho-
mo est animal,* inferatur *Petrus esse animal,* debet sup-
poni alia præmissa, *Petrus est homo,* ex vi cuius *Petrus*
identificetur cum homine, cum quo fuit identificatum ani-
mal in propositione vniuersali: ergo principia vniuersali,
sunt vniuersales propositiones non immediate infer-
runt inferioribus conuenire rationem, quæ de illorum sub-
iecto prædicatur, quovsque hæc inferiora cum eodem sub-
iecto identificata cognoscantur: ergo nihil infertur ex vi
hominis principiorum sine identitate vni tertio.

Ultimò hæc est recta illatio & perfectissimus syllogis-
tico. *Hic homo currit, Petrus est hic homo: ergo Petrus*
currit, in qua partem non habent illa principia, *Dici de
omni, Dici de nullo:* ergo non illis innititur vis argumenta-
tionis, seu syllogismi, sed huic principio, *Quæ sunt eadem,*
&c. quod hic reperitur.

Obitiae: Hoc principium, *Quæ sunt eadem, &c.* non
habet locum in diuinis: ergo non consistit in illo vis
syllogistica, quæ in humanis, & diuinis constans esse debet.
Antecedens probo: Hæc propositiones sunt verae,
Pater est Deus. Filius est Deus, & non licet inferre: ergo
Pater est Filius: ergo non ea quæ identificantur vni
tertio, identificantur inter se. Reipondo hanc difficultatem
in omnium opinione eundem habere locum, quia in
creatis syllogismis expositorius constans terminis singu-
laribus vim habet, & tantum huic innititur principio.
Secundo quia, ut dicebam, ideo de inferioribus dicitur,
quidquid dicitur de superiori, quia inferiora sunt identi-
ficata cum superiori, in diuinis autem non quidquid dicitur
de natura diuina, dicitur de Paternitate, aut Filiatione,
quæ cum natura identificantur. Rursum principium
illud, *Quæ sunt eadem vni tertio, &c.* vim habet in diuinis
respecta prædicatorum, quæ notionalia non sunt: ergo
hoc principium ex se fundamentum est forma syllogisti-
co. Quod autem diuinis non possint redargui pri-

Præm. de Oviedo, Philosoph. Tom. I.

cipia illa, *Dici de omni, & Dici de nullo;* ideo est, quia
in diuinis non est omne, neque nullum, quæ dicunt præ-
dicata vniuersalia, quæ in inferiori multiplicentur, na-
tura autem diuina, est in tribus personis reperiatur, ea-
dem est in omnibus absque illa naturarum multiplicatio-
ne. Cur verò principium hoc, *Quæ sunt eadem, &c.* in
diuinis locum non habeat respectu notionalium tractent
Theologi, ex quibus nonnulli ad distinctionem rationis;
alij ad distinctionem virtualem; alij ad identitatem in-
adæquatam naturæ cum quolibet prædicato notionali, si-
quidem cum alii etiam identificantur; alij ad nostrum
conciendi modum recurrunt, cui difficultati modò fu-
peredeo, quia nimis abs re esset in Summulis difficili-
mum Trinitatis mysterium explicasse.

P V N C T V M II.

D educuntur nonnulla corollaria ex doctrina tradita.

Ex distis primò infero, omnem argumentationem de-
bere constare tribus propositionibus, & tribus tan-
tum terminis, quorum duo in duabus prioribus cum ter-
tio identificantur, ut ex hac identitate, ipsorum identitas
in conclusione inferatur, totum enim negotium syllogis-
ticum in eo consistit, ut illa, quæ in præmissis cum medio
identificata significatur, in consequenti inter se identi-
ficata significatur iuxta principium traditum, *Quæ sunt*
eadem, &c. Hinc fit omnem argumentationem ad syllo-
gismum reduci; Enthymema enim vim habet ratione
propositionis aliùs, quæ subcitetur, cum enim dicimus,
Omnis homo est animal: ergo Petrus est animal, subintelligi-
mus minorem propositionem, *Petrus est homo,* quæ non
subintellecta consequentia non esset legitima. Ob hanc
rationem in mente, in qua nulla potest suppleri proposi-
tio, nullum datur Enthymema. Similiter cum ab Exem-
plo arguitur, *Petrus facit hoc: ergo tu poteris facere,* subin-
telligimus major propositio: *Quod potest facere Petrus, tu*
poteris facere, alijs vim argumentatio non obtinebit. Di-
lemma habet duo Enthymemata, quæ in mente duo sunt
integri syllogismi, cum enim dicimus, *Si vacas litteris, &*
eras non dedicabis, ingenio es hebes, supponitur maior, *Omnis*
qui vacat litteris, & illas non dicit, ingenio est hebes; cum
verò ad aliam partem peruenitur, *si non vacas litteris, ne-*
gligens es, subcitetur propositio ista: *Qui non vacat litteris*
negligens est. Similiter in Inductione cum dicimus, *bis ho-
mo currit, & hic homo currit, &c. ergo omnis homo currit.*
Subcitetur minor: *sed bis homo, & hic homo, &c. est omnis*
homo.

Infero secundò ex vero nunquam posse falsum inferri.
Ratio est desumpta ab eodem principio, quia si verum est
extremitates identificantur cum medio, necessarium est inter se
identificantur, & ita verè hæc de illa necessariò prædicabitur.

Infero tertius ex falso posse aliquando verum inferri, quia
potest inter se identificantur illa, quia alicui tertio non iden-
tificantur. Sed in hac illatione contingit, *Omnis homo est*
arbor. *Platonus est homo, ergo Platonus est arbor,* in qua con-
sequens ratione materia verum est, & illatio legitima pro-
pter dispositionem terminorum, ex vi cuius extremitates
significantur identificantur cum uno tertio, quod si verum
est, non possent inter se non identificantur.

Infero quartus ex terminis purè particularibus nihil pos-
se inferri, quia cum terminus particularis supponere possit
pro hoc vel pro illo, potest in hac maiori propositione pro
ito supponere, & in minori pro altero, & ita nulla identi-
tas vni tertio his propositionibus continebitur. Sic contin-
git in hoc syllogismo. Aliquis homo est currens. Petrus est
aliquis homo: ego Petrus est currens. Cuius illatio legitima
non est, quia aliquis homo qui est currens, non est
necessariò idem cum illo, aliquis homo qui est Petrus, quia
aliquis homo qui est currens potest esse Ioannes, & aliquis
homo qui est Petrus, necessariò est Petrus. Ob hanc ra-
tionem medium cuiusque syllogismi, si non sit singulare,
saltē in vna propositione debet esse distributum.

Infero quintus ex præmissis vniuersalibus propositionem
vniuersalem semper inferri. Ratio est, quia earum extre-
mitatum inter se identitas debet inferri, quæ in præmis-
sis vni tertio identificantur præcessere: ergo si extremitätes
que præcessere identificantur cum medio, fuere

C 3 vniuersa

30 SVM MVL. Controu. IV. De structura syllogistica.

vniuersales : earumdem debet identitas inferri, quia propositionem vniuersalem constituet. Licebit tamen ex vniuersali illata, particularem iterum inferre, quia particularis propositione in vniuersali continetur, valet enim, Omnis homo est sensitus : ergo aliquis homo est sensitus. Ob hanc rationem demandans non est, qui loco propositionis vniuersalis particularem inferit, licet non inferat totum id, quod potest, quia particularē quod inferit continetur in vniuersali, quod poterat inferri, & ita quādam veluti partem consequentis dēducit, & alias omittit: sic secundū quia potest pr̄sumi retainere immediatam consequentiam propositionis vniuersalis, & ex primē mediatam propositionis particularis ex vniuersali deductam.

6 Sextō infero conclusionem negatiā non posse inferri ex duabus pr̄missis negatiis, sed ex vna affirmatiā, & alterā negatiā, affirmatiānque conclusionem, non nisi ex duabus pr̄missis affirmatiis posse dēducī. Prior pars conclusionis probatur, quia ex eo quod duæ extremitates alieui tertio non sīt identificatae, & de illo possī negari, non sequitur non esse inter se identificatae. Secundū, quia ad negandum aliiquid de hac re, ex eo quod de illa negetur prius, debet hæc res per propositionem affirmatiā significari identificata cum illa. Posterior pars quidem conclusionis sic ostendit. Ideo significantur affirmatiū in consequentia extremitates inter se identificatae, quia in pr̄missis significatae pr̄cessere identificatae vni tertio: ergo vtrāque debuit per affirmationē significari identificata vni tertio, quod dicitur medium: ergo vtrāque pr̄missa debuit est affirmatiā, vt ex illis affirmatiū conccludatur.

7 En quomodo iuxta illud principium, Quæ sunt eadem vni tertio, &c. à priori ratio assignetur omnium proprietatum syllogismi, quæ hoc principio secluso non poterunt peti ex illis, Dicē de omni, Dicē de nullo.

P V N C T V M III.

De materia & forma, seu figura syllogistica.

1 Constat ex doctrina tradita syllogismum tres propositiones includere, quarum tertia ex duabus pr̄missis inferatur. Huius materia remota termini erunt, ex quibus propositiones efficiuntur; haec autem proxima materia syllogismi subsistit. Forma syllogismi est ratio illa, propter quam vna propositione ex aliis inferatur, ex vi enim huius illationis propositiones vnum syllogismum constituer dicuntur. Hæc ratio inferendi est dispositio terminorum, quā ita extremitates distribuuntur, vt in pr̄missis vni tertio identificantur, ex qua identitate ipsarum identitas inter se inferatur in consequentia: Quapropter ex diversa terminorum dispositione, diversa forma syllogistica consurgit, ex diversa autem forma syllogismum species diversum constitui necesse est.

2 Hinc colligo triplicem esse figuram syllogisticam, & triplicem syllogismum specie distinctum, quia triplici tantum modo possunt inter se disponi termini syllogismi. Primo modo potest esse Medium subiectum Majoris, & prædicatum Minoris, & haec dispositio syllogismum ad primam figuram spectantem constituit. Secundū, potest esse Medium prædicatum in vtrāque propositione, & haec ratione in secunda figura syllogismus constituitur. Tertiū potest esse Medium subiectum vtriusque propositionis, & hoc modo sit syllogismus pertinens ad tertiam figuram.

3 Dices, posse alio modo terminos disponi, si Medium sit prædicatum Majoris, & subiectum Minoris. Respondeo non ex eo dici propositionem maiorem, aut minorem, quod prius, posterius proferatur, quia in syllogismo mentali propositiones omnes simul apprehenduntur, sed illam dici maiorem propositionem, in qua Medium est subiectum, & altera extremitas est prædicatum aut subiectum vtriusque, ac proinde implicat in maiori propositione Medium esse prædicatum, quia ex eo præcise propositione intrinsecè potest dici major, quia in illa Medium se habet tantum subiectum, & altera extremitas tantum prædicatum. In secunda autem & tertia figura, in quibus Medium aut est prædicatum, aut subiectum vtriusque propositionis, nulla propoſitio intrinsecè & ex se ma-

ior dici potest, neque in syllogismo mentali maior, aut minor aliquo modo reperitur, sed tantum in vocali extrinsecè, & quod nos, propoſitio, quæ primo loco profertur Major dicitur, & quæ posteriorē obtinet locum. Minor appellatur.

4 Tuxta hanc dispositionem terminorum plures syllogismi construi possunt, quos omnes his carminibus Dialetici describant.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio: Baralipont, Celantes, Dabitus, Fafemus, Fafemorum, Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti, Felapton, Disamis, Datis, Bocardo, Ferijon.

Pro quorum intelligentia adverte in his carminibus reperiri has vocales, A, E, I, O, quibus in ordine ad quantitatem, & qualitatem propositionum, ea in eis significatio, de qua sèpē mentionem fecimus, quæque illo versiculo exprimitur:

Affirat A, negat E, sunt vniuersaliter ambo,
Affirat I, negat O, sunt particulariter ambo.

Quod si in hac dictione Fafemorum reperiatur littera V, ad nihil deseruit, quia est in quarto loco constituta tantum ad carminis sonum. Semper enim tantum habenda est ratio de tribus prioribus vocalibus, quibus tres syllogismi propositiones in ordine respondent. Major prima littere secundū Minor, Consequentia tertia. Deinde nota his quatuor carminibus denotantibus figuris syllogisticis, quas supra recensuimus. Ad primam figuram pertinent nouem priores dictiones Barbara vñque ad Fafemorum inclusuē, quæ habent duobus prioribus carminibus. Ad secundū spectant quatuor priores dictiones tertii carminis, videlicet Cesare, Camestres, Festino, Baroco: sex alia dictiones, quæ restant, tertia figura syllogismos significant.

Ex nouem syllogismis prima figura quatuor priores perfectè dicuntur, in quibus terminorum dispositio ita consequens infert, & extorquet ex vi illationis, vt ex ipsa terminorum apprehensione euidens sit consequentia. Quinque posteriores, eti legitimam habent consequentiam, non adeo clare præ oculis monstrant illationis vim. Horum syllogismorum differentia ex eo procedit, quod quatuor priores directè, & quinque posteriores indirectè conccludant. Concludi directè dicitur, cum extremitas, quæ erat prædicatum Majoris sit prædicatum in Consequentia, & in eadem sit subiectum extremitas, quæ erat subiectum Minoris. Indirectè concludi dicitur, quando extremitas quæ erat prædicatum Majoris sit subiectum in Consequentia, & in eadem vt prædicatum constituit extremitas, quæ Minoris fuit subiectum. Hic modus indirectè conccludendi tantum reperitur in quinque posterioribus syllogismis prima figura, quatuor enim eiusdem prima figura directè conccludunt: & in secunda & tertia non potest dari conclusio indirecta, cum non detur vna extremitas, quæ sit subiectum, & altera quæ sit prædicatum, sed vtrāque subiectum in secunda figura, & vtrāque prædicatum in tertia figura sit.

6 Secundū has regulas facile erit syllogismum construere in qualibet ex his dictiōibus, id præstabo in tribus dictiōibus respondētibus tribus figuris, vt horum præceptorum praxim intuaris. Sit primus syllogismus in Dabitus: dictio haec ad primam figuram pertinet, ideo syllogismus illi respondens, habere debet Medium subiectum Majoris, & prædicatum Minoris. Prima littera illius est A, quæ significat vniuersalem affirmatiā, duæ posteriores sunt I, O, quibus propositiones particulares affirmatiæ debent respondere. Pertinet insuper hæc dictio Dabitus ad quinque posteriores, quæ indirectè conccludunt, ideo in Consequentia debet poni ex parte prædicati extremitas, quæ est subiectum Minoris, & ex parte subiecti altera extremitas, quæ est prædicatum Majoris. Quæ omnia ad praxim redūcta inuenies in hoc syllogismo:

Omnis homo est animal :

Petrus est homo :

Ergo aliquod animal est Petrus. Pertineret hic syllogismus ad Darij si directè concluderet, ergo Petrus est animal. Si syllogismus faciendus sit in Cesare, quia dictio hæc pertinet ad secundam figuram, Medium

Punct. V. De reductione syllogismorum.

MV2 31

Medium debet esse prædicatum utrumque præmissæ, & quia prima, & tertia littera sunt *E*, *E*, Maior & consequentia debent esse vniuersales negatiæ, Minor vero vniuersalis affirmativa debet esse significata per secundam litteram *A*, quæ omnia in hoc syllogismo reperies:

Nullus lapis est homo.

Omne rationale est homo.

Ergo nullum rationale est lapis.

Si placuerit syllogismum fieri in *Darapti*, quia dictio hæc ad tertiam figuram spectat, Medium debet esse subiectum utrumque præmissæ: & quia prima, & secunda littera *A*, *A*, utræque præmissæ vniuersales affirmativa futura est: & quia tertia littera est *I*, consequentia debet importare propositionem particulariæ affirmatiæ. Harum conditionum hic syllogismus praxis est:

Omnis homo est animal:

Omnis homo est rationalis:

Ergo aliquod rationale est animal.

P V N C T V M IV.

De aliis syllogismis.

Aristoteles cap. I. Priorum, agit de syllogismo expostorio, qui a præcedentibus enumeratis differt, quia hic Medium habet singulare, illi vero Medio communis gaudent. Syllogismus, cuius medium est singulare, expostorius dicitur, quia ad eum clare concludit, ut prius videatur rem expondere, quapropter non abs re ab aliquibus huiusmodi syllogismi demonstrationes sensibiles appellantur. Tota vis huius syllogismi, sicuti & aliorum, ex illo principio, *Quæ sunt eadem vni textio*, &c. definiuntur, & ad eum manifesta, quia praxis huius principij in hoc syllogismo clarissima cernitur, illa enim quæ cum quodam singulari cognoscuntur identiæ, perpicue videntur identiæ vni tertio: nihil enim magis est vnum, quam illud quod singulare est. Possunt huiusmodi syllogismi fieri in prima, secunda, & tertia figura; possunt constare extremitatibus singularibus, aut particularibus, & etiam vniuersalibus, dum Medium semper singulare fit possunt etiam affirmatiæ, aut negatiæ concludere; exempla abundè suppetunt. Syllogismus hic constat extremitatibus particularibus, concludit negatiæ, & ad primam figuram pertinet:

Petrus non est diuus:

Hic homo est Petrus:

Ergo hic homo non est diuus:

Exemplum syllogismi pertinens ad secundam figuram affirmatiæ concludens, cum extremitatibus particularibus, subsequens syllogismus est:

Aliquis homo est Petrus:

Aliquod album est Petrus:

Ergo aliquod album est aliquis homo.

Ad tertiam figuram pertinens hic syllogismus constans extremitatibus vniuersalibus:

Omne astrum efficiens dicitur est hic Sol:

Omnis Planeta qui est in quarto casu est hic Sol.

Ergo omnis Planeta qui est in quarto casu est astrum efficiens dicitur.

Possunt alij quæcum plures syllogismi expostorij in dictiōibus suprà aſſigurari fieri, quorum plures, si placet, videare potes apud P. Fonfemac lib. 6. c. 23. & 24. qui abundè & docte hæc omnia pertractat.

Notare autem oportet in his syllogismis non posse concludi negatiæ, si extremitas se tenens ex parte predicati in consequentia non sit terminus singularis, sed particularis, hac enim est mala argumentatio: *Aliquis homo est Petrus: Joannes non est Petrus: Ergo Joannes non est aliquis homo.* Ratio est, quia totum id quod negatur in coniunctione de aliqua extremitate, debet in præmissis significari identiæ cum Medio, cum quo altera extremitas de qua negatur fuit identiæ, quod hic non contingit; cum enim dico in consequentia, *ergo Joannes non est aliquis homo*, nego de Joanne omnes homines, quos non identiæ facerem in præmissis cum Medio, sed vnum tantum, quia vnius identitas sufficit ad veritatem huius propositionis, *aliquis homo est Petrus*, omniumque distinctio requiritur ad veritatem huius: *Ergo Joannes non est aliquis homo.*

Longam nonnulli disputationem texunt de syllogismis obliquis, hypotheticis, & modalibus, qui tales dicuntur, quia terminis constant in obliquo significatis, & propoſi-

tionibus hypotheticis aut modalibus componuntur. De his syllogismis nihil peculiare dicendum occurrit, prater illa, quæ de syllogismo in communi dicta sunt, eisdem enim regulis illorum constructio dirigitur. Id autem debet diligenter attendi in his syllogismis, quia in illis maior est occatio terminos multiplicandi, ratione alicuius modi; aut casus obliqui, ut qualibet affectio, que semel ponitur in aliquo termino, sive ratione modi, sive ratione casus obliqui, semper eundem terminum comitteret, alias syllogismus quatuor terminis constabit, ut videre est in hoc syllogismo: *Omnis equus Petri currit: Brunelus est equus: ergo Brunelus currit: quia equus Petrus, & equus sine addito duos efficiunt terminos. Ultimè aduerte, quando Medium in aliqua ex præmissis in obliquo significatur, alteram extremitatem consequentia in obliquo esse ponendam. Exemplum esto: Omni homini est equus, Petrus est homo: ergo Petrus est equus. Ratio petenda est ex constructione verbi est: cum enim extremitas, & medium se tenent ex parte subiecti cum eodem verbo est eodem modo construi debent; syllogismus enim ille in hunc redit: Omnis homo habet equum, Petrus est homo: ergo Petrus habet equum.*

P V N C T V M V.

De reductione syllogismorum per ostensionem, & per impossibile.

Et si omnes syllogismi facti in dictiōibus suprà relatis *Barbara*, *Celarent*, &c. legitimè concludant, non tamen si quatuor primos excipiunt, qui perfecti appellantur, ad eum clare patet vis illationis in aliis, ut non possit eisdem terminis alteri dispositis per eisdem aut æquivalentes propositiones euidentius ostendit. Hoc fit per reductionem cuiuscumque ad vnum ex quatuor prioribus perfectissimis, in quibus ad eum euidentis est consequentia, ut qui illam neget, amplius redarguendus non fit, sed à litteratorum hominum cœtu exterminandus. Hæc reducitur dupli modo: *per ostensionem*, & *per impossibile*: dicam modū de reductione facta per ostensionem, posteaque ad reductionem per impossibile faciendam deueniam.

Vt artificium huius reductionis agnoscas, nota dictiōnes omnes in illis carminibus contentas habentes vnam ex his litteris initialem *B*, *C*, *D*, *F*, quæ correspondent initia libus quatuor syllogismorum perfectorum *Barbara*, *Celarent*, *Darij*, *Ferio*, cuius correspondēt significatio hæc est: Syllogismi omnes facti in dictiōibus, quarum initialis est *B*, ad *Barbara*; facti in dictiōibus, quarum initialis est *C*, ad *Celarent*; facti in dictiōibus, quarum initialis est *D*, ad *Darij*; facti in dictiōibus, quarum initialis est *F*, ad *Ferio* reducendi sunt. Excipuntur ab hac regula *Baroco*, & *Boardo*, quorum syllogismi per ostensionem reduci nequeunt, quia constant duabus particularibus negatiis, quæ nullæ conuersione fieri possunt vniuersales affirmatiæ, quibus necessariè debet constare syllogismus factus in *Barbara*, ad quem reducendi essent facti in *Baroco*, & *Boardo*.

Aduertas secundò in omnibus dictiōibus reperiſi saltem aliquam litteram ex his *s*, *P*, *M*, quarum significatio hæc est: littera *s* significat propositionem significaram per litteram antecedentem, conuertendam esse simpliciter; littera *P* significat conuertendam esse per accidens: littera *M* significat commutandas esse præmissas, & ex maiori faciendas esse minorem, & ex minori maiorem. Quod si hæc omnes litteræ in eadem dictiōne reperiāntur, omnes illarum significatiōes obseruandæ sunt. Exemplum accipit in *Ferio*, in quo occurrit praxis omnium præceptorum, non circa conuersiōem tradidimus.

Omnis homo est animal:

Nullus equus est homo:

Ergo aliquod animal non est equus.

Syllogismus hic factus in *Ferio* reducendus propter litteram *F* initialem. Deinde ex illius minori maiori, & ex maiori minori fieri debet, propter litteram *A*, in hac dictiōne repertam. Insuper propositio, quæ antea erat minor, & maior est coniuncta, conuertenda est simpliciter, quia post secundam litteram *A* prædicta dictiō, quæ littera minor significatur, reperiſit *s*. Rurſus propositio, quæ antea erat maior, & minor facienda est, per accidens conuertenda debet, id enim exposcit littera *P* immediatè posita post primam litteram *A*, quæ major propositio

C 4 significa

significatur. Consequentia inuariata debet permanere, quia post tertiam vocalem, quā significatur, non alia littera reperitur quae conuersiōnem aliquam significet. Horum omnium praxis hæc est. Minor prioris syllogismi hæc erat: *Nullus equus est homo* conuersa simpliciter hæc erit, *Nullus homo est equus*. Maior prioris syllogismi erat *Omnis homo est animal*, quæ per accidentem conuersa hæc erit, *aliquid animal est homo*. Consequentia erat; ergo *aliquid animal non est equus*, hæc inuariata ex propositionibus conuersis posita minori loco maioris, & majori loco minoris in hoc syllogismo infertur.

Nullus homo est equus.

Aliquid animal est homo.

Ergo aliquid animal non est equus.

Sic in omnibus aliis syllogismis cuiuscumque figura excepto Bacoardo & Baroco reductionem legitimam per ostensionem factam inuenies iuxta prædictas regulas.

Reductio altera per impossibile dicitur, quia ex vi illius trahitur respondens ad duo contradictoria concedenda, quæ simili dicitur impossibile est. Ad hanc reductionem faciendam sume tibi dictiones has, *Nesciebas*, *Odebam*, *Letare Romanis*, in quibus has tantum vocales reperies. *A*, *E*, *I*, *O*. A significat figuram *Barbara*; *E* *Celarent*; *I* *Darij*; *O* *Ferio*; cum correspondientia vocalium ad vocales ultimas quatuor dictiōnū *Barbara*, *Celarent*, *Darij*, *Ferio*, quibus vocalibus consequentie horum syllogismorum significantur. Insuper aduertas in prima dictione reperiri quinque vocales suo ordine significantes quinque syllogismos imperfectos primæ figurae, & in secunda reperiri quatuor vocales eodem ordine significantes quatuor syllogismos tertie figurae, tandem in duabus ultimis dictiōnibus sex reperiri cum eodem ordine respondentes sex syllogismis tertie figurae. Ex his facile erit deduci ad quem syllogismum ex quatuor perfectis euilibet ex imperfectis sit reducendus. Exempli gratiā, scire vis ad quem modum reducendus sit syllogismus factus in *Camestris*. Primo aduerte ad quam figuram pertinet, & quem locum in illa obtineat, deprehendit pertinere ad secundam figuram, & in hac secundum locum occupare; ex quo inferes huiusmodi syllogismum significari per secundam litteram secundae dictiōnis *Odlebam*, quæ est *I*, *Darij* correspondente, ex quo deducis syllogismum factum in *Camestris* ad *Darij* per impossibile esse reducendum, & sic in omnibus aliis iuxta prescriptas regulas.

Acquisita iam notitia modi perfecti ad quem reducendus est quilibet imperfectus syllogismus, hanc regulam desume tibi pro syllogismis imperfectis prima figura. Negatæ consequentie, subsume contradictoriū illius, quæ tibi concedenda est, ne negetur duplex propositio contradictoria, hancque Maiorem constitue, & Maiorem syllogismi concessi Minorem effice, exclusa propositio, quæ anteā erat Minor, & inferes legitimè in syllogismo perfecto contradictoriū Minoris exclusa, & iam concessa. Exemplum esto syllogismus factus in *Baralipon*:

Omnis homo est animal.

Omne rationale est homo.

Ergo aliquid animal est rationale.

Quem ita reduces, si maiori, & minori concessa negetur consequentia:

Nullum animal est rationale:

Omnis homo est animal:

Ergo nullus homo est rationalis.

En syllogismum factum in *Celarent*, quia respondet primæ vocali & prima dictiōni, in quo Maior negati negat, quia contradictoriū opponitur cum consequentia negata; Minor necessariō est concedenda, quia concessa fuit in priori syllogismo in quo erat maior. Consequentia est legitimā, & non potest non admitti, quā admisit inferens has propositiones esse simul veras, *Nullus homo est rationale*: *Omnis rationale est homo*. Priorē esse veram monstrat syllogismus perfectus factus in *Celarent*. Posterior concessa fuerat in primo syllogismo imperfecto in quo erat minor. His propositionibus ab aduersario admisit negatiū simpliciter conuerte, *Nullū rationale est homo*, & euincit has propositiones contrarias esse simul veras, *Nullū rationale est homo*: *Omnis rationale est homo*, ex quibus tandem duplēm contradictoriā deduces inferendo subalternatā ex

qualibet subalternante contraria: v. g. ex hac propositione, *Omnis homo est animal*: *Aliquis homo est animal*, & sic tenetur aduersariū admittere has propositiones esse veras, *Aliquis homo est animal*: *Nullus homo est animal*: aut ex negatiū uniterfali, *Nullus homo est animal*, subalternatā inferens, *Aliquis homo non est animal*, tenetur concedere has contradictoriā esse simul veras, *Omnis homo est animal*: *Aliquis homo non est animal*. Concludit semper in syllogismo perfecto, ad quem fuit facta reductio, propositione aliqua, quæ si contradictoriā non est propositionis exclusa conuertit facta simpliciter, vel per accidentem, inferat duplēm contradictoriā, vel duplēm contrariā, ex quibus duplē contradictoriā educatur.

In celantes alio modo reductio facienda est sumptā minori concessa loco maioris, & contradictoriā consequentie negata pro minori, & infertur contradictoriā maioris exclusa per conuersiōnem simpliciter maioris excludit, vel consequentie illata. Exemplum accipe in hoc syllogismo: *Nullus homo est lapis*, *Omne r̄sibile est homo*: ergo *Nullus lapis est r̄sibile*, qui ex celantes, hoc modo reducitur ad *Darij* iuxta prædictas regulas: *Omne r̄sibile est homo*; *hæc erat minor ex qua facta fuit maior*: *Aliquis lapis est r̄sibile*; *hæc est contradictoriā consequentie negata*. Ergo *aliquid lapis est homo*. Hæc consequentia recessari debet concedi, quia concludit in *Darij*, maior exclusa erat, *Nullus homo est lapis*, qui si conuertatur simpliciter, hanc reddet, *Nullus lapis est homo*, quæ est propositione contradictoriā, consequentie illata, videlicet, *Aliquis lapis est homo*. Poterit etiam inuariata permanere maior exclusa, *Nullus homo est lapis*, & simpliciter in consequentie illata conuerti, & tunc aduersariū trahetur ad has contradictoriā, *Nullus homo est lapis*, *aliquid homo est lapis*.

Syllogismi secundæ figurae reducuntur sumptā contradictoriā conclusionis pro minori, inuariata majori, & infertur contradictoriā minoris exclusa, exempli gratiā: *Nullus lapis est animal*: *Omnis homo est animal*: *Ergo nullus homo est lapis*, qui syllogismus est in *Cafre*, & ad *Ferio*, iuxta prædictas regulas hoc modo reducitur: *Nullus lapis est animal*, *hæc erat maior syllogismi precedentis*, qui inuariata debet permanere: *Aliquis homo est lapis*, *hæc est contradictoriā consequentie negata*: *Ergo aliquid homo non est animal*, quæ opponitur contradictoriā minori exclusa, *Omnis homo est animal*.

Syllogismi tertie figurae reducuntur sumptā contradictoriā pro maiorī, minori inuariata exclusa maiorī, & sic infertur, in *Darapti* contraria majoris exclusa, ex qua contradictoriā deducitur; in reliquis vero excepto *Darapti* immediaē infertur contradictoriā maioris exclusa. Exemplum accipe in *Darapti*: *Omnis homo est animal*: *Omnis homo est r̄sibile*: ergo *aliquid r̄sibile est animal*. Hic syllogismus reducendus est ad *Celarent*, iuxta primam litteram huius particulae *Letare*: subsume ergo tibi contradictoriā consequentie negata, *Nullum r̄sibile est animal*. Deinde minorē concessam: *Omnis homo est r̄sibile*, & legitimē inferes, *Ergo nullus homo est animal*, quæ est contraria majoris exclusa & iam concessa. In reliquis infertur contradictoriā majoris exclusa, vt monstrabit reductio huius syllogismi facti in *Difunis*: *Aliquis homo currit*: *Omnis homo est r̄sibile*: *Ergo aliquis r̄sibile currit*, qui sic reducitur ad *Celarent*, iuxta prædictas regulas: *Nullum r̄sibile currit*: *Omnis homo est r̄sibile*: *Ergo nullus homo currit*. In quo syllogismo consequens illatū opponitur contradictoriā maiorī exclusa. *Aliquis homo currit*.

Velapton à regula tradita excipitur, conuertitur enim sumptā contradictoriā consequentia pro maiorī, & minori inuariata, inferturque contraria majoris exclusa; verbi gratia, *Nullus homo est equus*: *Omnis homo est rationalis*: *Ergo aliquid rationale non est equus*. Qui syllogismus reducetur ad *Barbara*, *Omnis rationale est equus*: *Omnis homo est rationalis*: *Ergo omnis homo est equus*. In quo syllogismo consequens illatū opponitur contradictoriā maiorī exclusa.

Hæc de syllogismorum structura, de his veris, quæ pertinent ad influxum præmissarum in consequentiam, & de distinctione syllogismi probabilis, & evidenter, & de his, quæ ad inferendum consequens prænoscenda sunt dicam Controu. 9. Logica, vbi de natura Discursus disputationem instituo.